

54997

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATE

SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XXI.

SZEGED
1986

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATE**

SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XXI.

**SZEGED
1986**

Szerkeszti:
DR. J. NAGY LÁSZLÓ

*tanszékvezető egyetemi docens
a történelemtudományok kandidátusa*

Technikai szerkesztő:
DR. NÉMETH ISTVÁN

adjunktus

**HU ISSN 0 230-3558
HU ISSN 0 563-0657**

KOVÁCS LÁSZLÓ
A FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT TEVÉKENYSÉGE SZEGEDEN
/1944-1947/

Bevezető

1944 őszétől, a Vörös Hadsereg felszabadító hadműveletei nyomán mélyreható forradalmi változás kezdődött el hazánkban. A front elvonulása után néphatalmi szervek alakultak, megindult a politikai pártok újjászerveződése, s a népfrontgondolat jegyében kialakulóban volt az új, demokratikus Magyarország politikai-hatalmi struktúrája.

E folyamat több fontos állomása Csongrád megyéhez kötődik, hiszen megyénk felszabadulása viszonylag gyorsan befejeződött. Szeptember 26-án - elsőként a magyar városok sorában - felszabadult Makó, október 8-án Hódmezővásárhely és Szentes, október 11-én Szeged, október 12-én pedig Csongrád. Szeged ebben az időben az ország második legnagyobb városa, jelentős regionális központ volt. Természetes tehát, hogy e terület jelentette a kezdeti bázisát a háború utáni újjáéledésnek. S bár később - elsősorban az eltérő történelmi hagyományokra való tekintettel - Debrecen vált a felszabadított területek "fővárosává", az első sorsdöntő lépések Szegeden történtek.

Itt alakult meg a legálisan újjászerveződő Magyar Kommunista Párt Központi vezetősége, s itt hangzott el az MKP november 7-i nagygyűlésén: "Lesz magyar újjászületés!". November 19-én Szegeden jelent meg az első népfront-lap, a Délmagyarország, és ugyancsak itt jött létre a demokratikus pártok

összefogásából a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front.

Szeged politikai életében a későbbiekben is érdekes - az országos és a megyei helyzettől egyaránt eltérő - sajátosságokat figyelhetünk meg. A földosztás - mint a Viharsarok többi részén - igen éles politikai küzdelmek közepette zajlott. Az 1945-ös nemzetgyűlési választásokon az MKP országosan az egyik legjobb eredményét Csongrád megyében érte el, ugyanakkor Szegeden a Független Kisgazdapárt aratott nagyarányú, 62,45 %-os győzelmet. S ha csupán azt említjük, hogy ugyanez a párt 1947-ben 3,9 %-ot kapott, míg az ellenzéki Magyar Függetlenségi Párt abszolút többséget szerzett városunkban, ebből is látható: itt 1946-47-ben is éles politikai küzdelem folyt, az erőviszonyok alakulása ekkor is eltérő az országostól.

Mindezek a tényezők együttesen feltétlenül indokoltá tesszik Csongrád megye felszabadulás utáni időszakának tudományos igényű feldolgozását, s e téren az utóbbi másfél évtizedben jelentős eredmények születtek. Ugyanakkor az egyes demokratikus pártok átfogó, az egész koalíciós korszakra kiterjedő története eddig még nem készült el, s különösen keveset tudunk a Független Kisgazdapárt helyi tevékenységéről.

Ezt a kutatást igen megnehezítette, hogy a KGP iratanyaga eltűnt, így levéltári forrásként a főispáni, alispáni, polgármesteri iratok, a nemzeti bizottsági és törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek és iratok szolgálhattak. Ezeken kívül igen jól hasznosítható volt a szegedi pártszervezet sajtója, amely - ha hiányosan is - hozzáférhető.

Tanulmányunk célkitűzése, hogy a Független Kisgazdapárt szegedi szervezetének politikai arculatából, törekvéseiből,

belső ellentmondásaiból és ellentéteiből minél többet feltárjon, s ezzel adalékot szolgáltatson a fentebb említett sajátosságok értékeléséhez.

I. A Független Kisgazdapárt szegedi szervezetének újjáalakulása

A Független Kisgazdapárt szegedi és Csongrád megyei szervezeteinek megalakulását ill. újjászerveződését a szakirodalom eddigi eredményei alapján feldolgozottak tekinthetjük. Kanyó Ferenc doktori disszertációjában, és egy - külön a Kisgazdapártról szóló - kisebb tanulmányában foglalkozik a megye párt-szervezetei történetének első periódusával 1944 őszétől 1945 nyaráig.^{1/} Ezért tanulmányomban ezzel az időszakkal szervezet-történeti szempontból részletesen nem foglalkozom. Inkább a kialakuló párt politikai irányvonalát, elképzeléseit kísérem meg felvázolni, továbbá azt, hogy ezek hogyan hatottak a szervezeti fejlődésre. Úgy érzem, hogy az említett tanulmányok ebből a szempontból némi kiegészítésre szorulnak.

Ennek az időszaknak az első fele azonban nemcsak a KGP helyi szervezeteinek életében döntő jelentőségű, hiszen a Szegeden megalakuló Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban játszott szerepe a párt későbbi, országos politikai pozícióit, lehetőségeit, a KGP egész arculatát jó ideig meghatározta. A párt felszabadulás utáni történetét feltáró monográfia viszont nem tárgyalja részletesen a KGP "szegedi korszakát".^{2/}

A szakirodalom eddigi megállapításaiból az tűnik ki, hogy a párt újjászervezése a felszabadított területeken a kommunis-

ták kezdeményezésére indult meg, és elsősorban Dr. Balogh István^{3/} érdeme, aki a felszabadulás előtt a demokratikus színezetű Délmagyarország c. lap részvényese volt. Az ő szerepe valóban meghatározó a szegedi és a Szeged környéki pártszervezetekre nézve, de a megye többi részén a KGP újjáéledése Balogh István tevékenységétől függetlenül kezdődött el.

A párt helyi tekintélyei közül valóban ő volt az, aki merte vállalni a felelősséget, hogy a KGP Budapesten rekedt vezetősége nélkül, a felszabadult országrész politikai realitásait figyelembe véve, együttműködésre lépjen a kommunistákkal és a parasztpártiakkal. Ez az együttműködés Révai József és Erdei Ferenc kezdeményezésére jött létre 1944. november 12-én, az alsóközponti plébánián.^{4/} Ekkor a lényeg még egy demokratikus napilap megindítása volt, amely alkalmas az új történelmi helyzet megvilágítására, az új körülmények által meghatározott feladatok megfogalmazására és a lakosság mozgósítására ezek megoldása érdekében.

Balogh István visszaemlékezésében a következőket mondja erről a találkozóról: "A plébánián megegyeztünk a Délmagyarország megjelenésének alapelveiben. Arra a kérdésre, hogy most hogyan tovább, volt az én javaslatom, hogy alakítsunk koalíciót. A Kisgazdapárt, a Kommunista Párt és a Parasztpárt, majdan később a Szociáldemokrata Párt.", majd később: "Különös dolog az, hogy a 44-ben alakult koalíció megalakulásának helye a Szeged alsóközponti plébánia és annak kezdeményezője egy katolikus pap volt."^{5/}

Véleményem szerint - egyéb forrásokra hivatkozva - megkérdőjelezhető Balogh István állításának az a része, melyben

a koalíció létrehozásának kezdeményezését magának tulajdonítja. Kétségtelen ugyanis, hogy a Szovjetunióból hazatérő kommunista vezetők /Révai József, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Vás Zoltán/ már egy, határozottan a népfontra épülő politikai elképzelés alapján kezdték meg itthoni tevékenységüket. Ezzel kapcsolatban elég hivatkoznunk Szabó Bálint elemzésére, melyből egyértelműen kiderül, hogy még a hazatérés előtt, 1944 szeptemberében és októberében a Külföldi Bizottság több értekezleten foglalkozott a népi demokratikus átalakulás szinte valamennyi fontos elméleti-politikai kérdésével. Az itt kialakított állásfoglalás lényege, hogy Magyarországon megérlelődtek a nemzeti-demokratikus forradalom feltételei, a folyamat kiindulópontja a németellenes függetlenségi harc, s fő célja egy nemzeti demokratikus állam megteremtése. Ennek érdekében a kommunisták szorosan együtt kívánnak működni az ország összes demokratikus, antifasiszta erőivel. Hasonló stratégiát fogalmazott meg az illegális Központi Bizottság 1944 szeptemberi Kiáltványa és 1944 októberi Programtervezete.^{6/}

A hazatérő kommunista vezetőknek az első időszakban, november elején éppen az volt a legfőbb feladata, hogy a népfront gondolatát elfogadtassák a már megalakult, vagy éppen alakulóban lévő helyi kommunista szervezetekkel. Ismeretes, hogy ez elég nehezen ment. Az elsőként felszabadított területeken a front elvonulása után spontán kibontakozó népmozgalom vezetése szinte mindenütt a kommunisták kezében volt. Kanyó Ferenc disszertációja igen jól elemzi állásfoglalásuk, politikai elképzeléseik változását a felszabadulás másnapjától november közepéig.

A Szovjetunióból hazatért vezetők kezdettől fogva kifejezésre juttatták szándékukat a demokratikus erőkkel való összefogásra. Vas Zoltán október 18-án, az "első szabad szegedi nagygyűlésen" a kommunisták, a szociáldemokraták, kiskgazdák és a kereszténypártiak összefogásával felépülő szabad és független, demokratikus Magyarországról beszélt.^{7/} Gerő Ernő november 7-én a következőket mondta: "Erről a tribünről a Magyar Kommunista Párt Vezetősége nevében felszólítást intézek a Szociáldemokrata Párt vezetőihez, a Kiskgazdapárthoz és az összes haladó pártokhoz, kezdjék meg és folytassák működésüket."^{8/}

Az alakulóban lévő kommunista pártszervezetek addigi tevékenységét értékelte, és a további feladatokat határozta meg a Központi Bizottság november 9-i ülése, melyen részt vettek a szegedi, a hódmezővásárhelyi és a makói kommunista vezetők is. Gerő Ernő ezen az értekezleten rámutatott az addigi baloldali hibákra, s figyelmeztetett arra, hogy a továbbiakban egységes elképzelés alapján kell működni a pártszervezeteknek. "... Ki kell alakítanunk egy demokratikus egyesülést és ezt egységesíteni kell. Az egyesülés neve: Magyar Nemzeti Függetlenségi Front." - mondotta.^{9/}

Ezek alapján úgy vélem, hogy Révai József és Erdei Ferenc Balogh István által sugallt tanácsstalansága nem helytálló.

A visszaemlékezésben Balogh Istvánnak van még egy megjegyzése a történetekről: "Itt meg kell említenem, hogy Révai abban a feltevésben volt, hogy én kereszténypárti vagyok. Annál nagyobb volt - kellemesebb - a meglepetés, hogy a helyi Kiskgazdapárt vezetője vagyok." Ennek alapján az is valószínű,

hogy a két pártvezető őt nem elsősorban mint politikust kereste fel, hanem mint egy baloldali hagyományokkal rendelkező, s az ország német megszállása után betiltott lap tulajdonosát, akit esetleg rá lehetne beszélni az újság megjelentetésére, az új, demokratikus politika szolgálatára. Ezt erősíti meg Erdei Ferenc és Donászy Kálmán visszaemlékezése is. Donászy Kálmán leírja, hogy november 6-án Szegeden találkozott Révai Józseffel - akivel még a Galilei Körből ismerték egymást - és ezen a megbeszélésen kölcsönösen elmondták elképzeléseiket a város és az ország további sorsát illetően. Mindketten koalíciós alapon, a demokratikus pártok együttműködésével tartották lehetségesnek a politikai élet újjászervezését. Révai mindenekelőtt egy demokratikus napilap elindítását sürgette, erre Donászy Kálmán ajánlotta figyelmébe a Délmagyarország részvénytöbbségével rendelkező Balogh Istvánt. Ez a mozzanat volt tehát Balogh páter országos politikai szereplésének kiindulópontja.^{10/}

A november 12-i Balogh-Erdai-Révai találkozó után azonnal megkezdődött a szervezőmunka, és egy hét alatt, november 19-re sikerült kihozni a lap első számát. Ennek fejlécén már ez szerepelt: "A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapja. Szerkesztő Bizottság: Balogh István dr. - Független Kisgazdapárt, Erdei Ferenc - Nemzeti Parasztpárt, Révai József - Magyar Kommunista Párt."

Az ötlet és a megvalósulás közötti időben dönthetett úgy Balogh István, hogy vállalja a párt szegedi szervezetének reorganizálását, és ehhez nagy energiával azonnal hozzá is látott. Az újjászervezéshez a Délmagyarország megjelenése, a cikkek tartalma igen kedvező politikai légkört teremtett. Már

az első szám olvasói olyan programmal találkozhattak benne, amely alkalmas volt a demokratikus gondolkodású emberek politikai aktivizálására. A lap "nyíltan, következetesen hirdeti a szabadságharcot az ország német és nyilas megnyomorítottai ellen". - írja a beköszöntő vezércikk. Megjelöli a legfontosabb alapelveket is. Szakítani kell a magyar birodalmi rögesznével, birodalmi politika helyett nemzeti politikát kell folytatni, megértésre kell törekedni a szomszéd népekkel, együttműködni az orosz hadsereggel, bátor, harcos, gerinces néppé nevelni a magyarságot, mert ez az ország maradt Hitler utolsó szövetségese. A legfontosabb belpolitikai kérdés a földreform végrehajtása, mert "A magyar demokrácia a földreformmal áll vagy bukik!". A legégetőbb nemzeti feladat a mezőgazdasági munkások, a törpe- és kisbirtokosok felemelése. A végső cél: "Boldog, erős, független, szabad Magyarország."

Ez a program elfogadható mindenki számára, aki a német-nyilas uralom ellensége, vagyis lendítője lehet egy széles antifasiszta aktivitás kibontakozásának. Más oldalról viszont igyekszik eloszlatni azokat a félelmeket, amelyek miatt a szegedi polgárság egésze, és a lakosság nagy része passzivitásba vonult.

Ez a légkör és Balogh István ambíciózus fellépése hamar eredményre vezetett. 1944. november 23-án összeült a KGP szegedi szervezetének Elnöki Tanácsa. "A német parancsra felosztatott Független Kisgazdapárt újra megkezdte működését. Lelkesedéssel vesz részt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front munkájában." - írta a Délmagyarország. Az értekezetlet fontos határozatokat hozott. Egyhangúlag helyeselte Balogh István pártelnök eljárását a

Délmagyarország megindításával és az MNFF megalapításával kapcsolatban. Kimondta, hogy "a főváros felszabadulásáig a szegedi szervezet hivatva érzi magát a párt újjászervezésére, a vidéki szervezetek megsegítésére". Ezeket felhívta, hogy minél előbb építsenek ki kapcsolatokat egymással. A tudósításból kiderül még, hogy újjáalakult a párt polgári tagozata Szegeden dr. Kup László ügyvéd vezetésével, továbbá, hogy már működik alsótanyai, újszegedi és alsóvárosi pártszervezet is.^{11/} Hamarosan a tanyavilágban is megindul a szervező tevékenység. November végén két jelentős szegedi tanyarészen, Feketeszélen és Alsóközpontban alakult meg a párt helyi szervezete.^{12/}

A többi szervezet megalakulását feltétlen előmozdította az a program, amelyet Balogh István fogalmazott meg a Délmagyarország hasábjain november 30-án. Két sürgős feladatot vázolt fel. Egyrészt a közigazgatás "megsegítését" egy testület létrehozásával, amely folytatná a korábbi törvényhatósági bizottság munkáját. Ennek 60 tagját a pártok delegálnák, "számarányukhoz képest". A cikk megállapítja, hogy "... a kommunista párt volt az első, amely működésbe lépett ... de jelentkezett az aléltságból gyorsan felocsudó kiscsopárdapárt is". A továbbiakban ezt kellene demonstrálni a város "parlamentjében" is, hogy az MKP-nak ne kelljen tovább egyedül viselni a felelősséget. A másik feladat politikai szervek létrehozása volna, melyek keretében az MNFF szolgálhatna. Ezek szintén koalíciós alapon, a pártok delegáltjaiból tevődnének össze, és az így létrejövő nemzeti bizottságok "képviselnék a nemzetet, amíg a kormány létre nem jön".

Balogh István írásából kiolvasható az a szándék, hogy az

Újjászerveződő KGP döntő tényező legyen az ügyek intézésében, hiszen a pártok taglétszáma szerinti összetétel ezt biztosítaná. Itt meg kell jegyezni, hogy ebben az időben a pártok létszámáról természetesen nem álltak rendelkezésre pontos, és főleg végleges adatok, így ezen igény bejelentésének inkább a későbbi időszakra vonatkozó elvi jelentősége volt.

Nem egészen világos a cikkből, hogy a politikai szervezeteknek Balogh páter milyen funkciót szánt, milyen elképzelései voltak a törvényhatóságok és a nemzeti bizottságok hatásköréről és egymáshoz való viszonyáról. Fontos viszont, hogy ez utóbbiak működését a kormány megalakulásával befejezettnek tekintti.

Ahhoz azonban, hogy ezek az elképzelések megvalósuljanak, mindenekelőtt élő pártszervezetekre volt szükség. Mindenképpen gyorsítani kellett tehát ezek létrejöttét, minél hamarabb behozni a KGP hátrányát, hiszen az MKP ebben az időben már működő szervezetekkel rendelkezett a felszabadult helységek nagy részében.^{13/}

Kedvezően hatott az újjászerveződésre az MNFF "hivatalos" megalakulása is. Ezzel az országos politika szintjén fogalmazódott meg a demokratikus pártok összefogása. 1944. december 2-án jött létre a Függetlenségi Front szegedi bizottsága, melyben a KGP-t Balogh István és Kup László képviselte. Az ülésen megalakították a Nemzeti Bizottságot, ennek elnöke Balogh István, titkára a kommunista Gombkötő Péter lett. Az NB délutánra nagygyűlést hirdetett, ahol nyilvánosságra hozták "a KP által kidolgozott és a többi pártok által némely részletében módosított és közösen elfogadott programot".^{14/}

Hogy az antifasiszta koalíció megalakításának gondolata nemcsak az MKP kádereinek egy részét érte váratlanul, hanem magyarázatra szorult a KGP tömegei számára is, az bizonyítja, hogy az MNFF programját közlő lapszámban megjelent egy "magyarázó" cikk is "Miért együtt?" címmel.^{15/} Balogh István ebben elismeri, hogy a polgári pártok és az MKP együttműködése a "legélénkebb feltűnést keltette". Ennek oka az, hogy az emberek a kommunistákat csak a náci propagandából ismerik, ezért sokan el is menekültek. Az itthonmaradottak azonban láthatják, hogy semmiféle vérengzés nem történt, tiszteletben tartották és fogják is tartani a templomot, a családot stb. Az MKP "önzetlen, magyar, és áldozatkész ... igenis lehet a magyar kommunistá párttal együttműködni. Most azonban nemcsak lehet, hanem kell is ... Együtt tehát mindannyian, magyarok, kiskgazdák és munkások, kommunisták és nem kommunisták, munkára fel az új demokratikus Magyarországért, a szebb magyar remények megvalósulásáért." A cikkben újra felveti a felelősség megosztásának kérdését is, ami természetesen a pozíciók megosztásának kérdése - diplomatikusan fogalmazva. A veszített háború után "igazi Kálvária" kezdődik a magyarság számára és ebben egyetlen párt sem vállalhatja egyedül a "kereszt hordozását" - írja Balogh István.

A színházban tartott nagygyűlésen is hasonló gondolatokat fejt ki, hozzátéve, hogy az MKP tiszteletben tartja a polgári társadalom jogait és a magántulajdont. A beszéd két lényeges gondolattal egészíti ki a fentieket. Egyrészt meghatározza a Kiskgazdapárt szerepét a koalíción belül: "... Félteve örködünk azon, hogy ez az új élet magyar legyen, és mindenekelőtt

a magyar dolgozó népnek, kiskgazdának, földművesnek, parasztnak, munkásnak, kistisztviselőnek, kispolgárnak jelentsen reménységet."

Másrészt foglalkozik a koalíció jövőjével is, mikor felteszi a kérdést: mi lesz később? Erről az a véleménye, hogy a választások fognak dönteni: "... a kommunista párt alkotmányos úton, alkotmányos eszközökkel akar becsületes mérközést ... Mint kiskgazdapárti politikus, arra törekszem, hogy a parlamenti többséget megszerezsem. Ezt akarják ők is. A magyar választópolgárok fogják eldönteni, mennyire kívánják az MKP programjának megvalósulását." /Ti. azt, hogy évek múlva "az országot szocialista-kommunista állammá tegye"./16/

Az MNFF megalakítását tehát ilyen elképzelések mellett vállalta a KGP szegedi szervezetének vezetősége. Abban a hitben, hogy az ország sorsának későbbi alakulása, a pártok közötti erőviszonyok, a hatalmi pozíciók elosztása a parlamenti demokrácia szabályai szerint folyó politikai küzdelemben fog eldőlni. Ennek a demokráciának az osztálytartalma elég homályos Balogh beszédében, egy azonban biztos: az összefogó társadalmi rétegek között nem említi a közép- és nagypolgárságot, a tőkét.

A fenti elképzeléseket hangsúlyoznunk kell az újjászerveződő párt politikai szándékainak értékelése, irányvonalának elbírálása, illetve a KGP későbbi szereplésének megértése szempontjából egyaránt.

A koalíció jövőjének kérdését Révai József is érinti a nagygyűlésen elhangzott beszédében. A nemzeti összefogást az MKP "nem tekinti múltó politikai koalíciónak, taktikai sakkfo-

gásnak, hanem hosszantartó szövetkezésnek, melynek addig kell tartani, amíg ki nem kergetjük a németeket az országból, amíg nem hegesztjük be a háború sebeit" - mondja.^{17/} Ez az állásfoglalás "feladat-centrikusan" fogalmazza meg a koalíció szükségességét, és nem ad támpontot arra nézve, hogy ezek megoldása után mi lesz annak sorsa. Nem cáfolja a kiskgazdák parlamenti elképzeléseit, de nem is erősíti azokat. Azt viszont a kommunisták kezdettől fogva természetesnek tartották, hogy az MNFF vezető ereje az MKP lesz.^{18/} Balogh István fentebb idézett álláspontja szerint a KGP arra számított, hogy ezt a kérdést is a választási eredmények fogják eldönteni.

Az újjászerveződő KGP vezetőinek állásfoglalásai, az MNFF megalakulása, az igények és a lehetőségek együttes hatására kezdtek kimozdulni a passzivitásból azok a tömegek, akikre a Kiskgazdapárt számíthatott. December elejétől így felgyorsult a pártszervezetek megalakulása a paraszti lakosságú külterületi részeken is, és a Szeged környéki újjászerveződés 1945 februárjában lényegében befejeződött.^{19/}

Ebben a sietségben néhol már egy kis mohóság is tapasztalható. Az MKP Felső-Központi szervezete és a helyi Földmunkás Szakszervezet december 3-án alakuló ülést tartott. December 13-án a Délmagyarország Párthírek c. rovatában megjelent, hogy ugyanakkor megalakult a KGP helyi szervezete, s a két vezetőség névsora azonos. Az érintettek tiltakoztak a lapnál és jelentették az esetet az MKP szegedi vezetésének is, mondván, hogy a KGP szervezésekor "több tanyai szervezetnél is ugyanezt a trükköt csinálták".^{20/}

Ettől eltekintve elmondható, hogy a párt működésének eb-

ben a szakaszában igen pozitív, haladó szerepet játszott, s a Szegeden és környékén később egyre élesebbé váló MKP-KGP el-lentéteknek még nincs nyoma. Arról a kérdésről, hogy mik vol-tak ennek a politikának a motiváló tényezői, igen sokféle vé-leményt találunk a szakirodalomban.

Kanyó Ferenc dolgozatában ezt írja: "A polgári erők állás-pontját az jellemezte, hogy a programnak azon pontjait, amelyek túlmutattak a burzsoá demokrácia keretein, csak kényszerűségből fogadták el arra számítva, hogy a kispolgári-paraszti tömegek konzervativizmusát felhasználva megerősítik pozícióikat, s ez-zel megakadályozhatják a tőke korlátozására vonatkozó program-tételek megvalósítását ... Hogy az együttműködést valóban tak-tikaként értelmezzék a polgári erők, ezt már 1944. december 3-án kifejtette Dr. Balogh István: ... 'A kommunista párt szo-cializmusra való törekvését a Kisgazdapártnak kell majd meg-akadályozni, de az újjáépítésben együtt kell működni, mert a feladat úgy is szinte megoldhatatlanul nagy, és számolni kell azzal az erővel, amelyet a kommunista párt a magyar politikai életben mostantól kezdve jelent.'"^{21/}

Eltekintve attól az általános igazságtól, hogy minden koalíció tulajdonképpen taktika, amit a benne résztvevő poli-tikai erők azért vállalnak, mert elképzeléseik megvalósításá-ra egyedül nincs elég erejük, az idézett álláspontot egyoldalú-nak érzem. Kétségtelen, hogy a későbbiek során kialakul egy konzervatív-jobboldali csoport a Kisgazdapárton belül, s ennek tevékenysége sok tekintetben negatív az ország népi demokrati-kus átalakulása szempontjából, de ezt hiba volna visszavetíte-ni az első periódusra. Tudjuk, hogy a program elfogadását meg-

előző tárgyalásokon a kisgazdák nem kívánták tompítani annak nagytőkeellenes élet,^{22/} és nem gondolnám, hogy politikai kétértelműségből, hanem, mert valóban egyetértettek vele.

Később Kanyó Ferenc is differenciáltabb képet rajzol Balogh Istvánék politikai magatartásáról. Másik tanulmányában ezt írja: "A pozitív irányvonal kidolgozásánál két dolgot különösen figyelembe kell venni. 1/ Dr. Balogh István és társai Révaiék kapacitálására kezdtek munkához, és ez feltétlenül kedvezően hatott kezdeti felfogásukra, munkájukra. 2/ Ha nem akartak kimaradni az események további alakulásának befolyásolásából, akkor csak demokratikus elképzelésekkel léphettek porondra."^{23/}

Az itt említett két motívumot szintén kevésnek érzem a kérdés megoldásához. Az első a demokratikus irányvonal kialakulásában a párton kívüli tényezőkre helyezi a hangsúlyt, a második pedig - finomabb formában - megismétli, hogy a párt vezetése a későbbi hatalmi pozíciók elnyerésének érdekében alakította ki elképzeléseit. Nem veszi figyelembe azokat a pozitív változásokat, amelyek a KGP politikai arculatában megfigyelhetők 1943 nyarától, különösen pedig az ország német katonai megszállásától.^{24/} A másik fontos meghatározó tényező pedig véleményem szerint az, hogy az újjászerveződő párt vezetésében és aktív tömegbázisában még nincsenek jelen azok a gazdagparaszti és polgári erők, melyeknek politikai konzervativizmusa valóban jobboldali irányba fogja befolyásolni a szegedi pártszervezet politikáját. Ezek aktivizálódása csak 1945 tavaszától - elsősorban a földreform végrehajtása következtében - figyelhető meg, addig a párt irányítására nincs

jelentős befolyásuk.

Vida István a Kisgazdapárt politikájában az 1945-ös választásokig látja érvényesülni az ún. Tildy-féle irányzatot, amelyet így jellemez: "... együttműködés külpolitikai téren a Szovjetunióval és a nyugati nagyhatalmakkal, valamint a környező népekkel, s bizalom keltése Magyarország iránt; a belpolitikában gyökeres szakítás a reakciós múlttal; együttműködés az MNFF pártjaival; a közéleti viták és ellentétek mérséklése s a pártok közötti békesség biztosítása; gazdasági téren minden erőfeszítés megtétele az ország újjáépítése érdekében, de olyan formában, hogy eközben a mezőgazdaság és a parasztság fokozottabb támogatásban részesüljön. A Kisgazdapárt magáévátette az FF ... programját, s nem pusztán politikai kényszerűségből, hanem azért is, mert az abban foglaltak a lényegyet tekintve nem álltak ellentétben a birtokos parasztság érdekeivel."25/

Az idézett politikai, gazdasági elképzelések szinte kivétel nélkül megtalálhatók Balogh István 1944 végi állásfoglalásaiban, cikkeiben. Külpolitikai nézeteit is többször kifejti a Délmagyarország hasábjain. A legfőbb tanulság számára: "soha többé német orientációt". A jövőben meg kell őriznünk függetlenségünket, és "elsősorban a Szovjet Unió felé kell orientálnunk. Sem függetlenségünkben, sem magyarságunkban nem akar bántani, erőszakkal társadalmi rendünket sem kívánja megváltoztatni ... a tudományos, művészeti, gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi kapcsolatok beláthatatlan perspektívákat tárnak elénk."26/

Véleményem szerint nem jelent törést a KGP demokratikus

irányvonalában - s különösen nem jelenti feltételezett politikai "hátsó szándékaik" lelepleződését - "A polgári társadalom felelőssége" c. cikk megjelenése sem.^{27/} Kanyó Ferenc erről azt írja, hogy "ebben már a munkásuralom létrejöttének lehetőségével rémisztgette a polgárságot" Balogh István. Célja ezzel az volt, hogy a "gazda-tagozat" szerveződésétől elmaradt polgári tagozat munkáját felélénkítse, a KGP belterületi bázisát növelje.^{28/}

Balogh páter cikkének gondolatmenetében a leglényegesebb megállapítások a következők: "a fejlődés a kollektívizmus felé mutat", de az MKP és a SZU nem erőszakos, hanem alkotmányos eszközökkel akarja megváltoztatni a társadalmat. Úgy látja azonban, hogy ennek a feltételei Magyarországon még /1944-45-ben! K.L./ nincsenek meg, vagyis a választásokon a polgári gondolatot képviselő pártok indulhatnának nagyobb eséllyel. Ezek azonban még szervezetlenek, tehát fel kell rázni őket. Az MKP nem akar "idő előtt" hatalomra jutni, de ők képviselik a Függetlenségi Front hajtóerejét. A polgári társadalom sem maradhat passzív, vagy ha igen, később se panaszkodjék, ha "a most észlelhető dinamikus erők túlsúlyra jutnak ... ami esetleg fájdalmas újításokkal is jár".

Ezen gondolatok értékelésekor lényeges kérdés, hogy mit ért Balogh István a "polgári társadalom" fogalmán. Korábban idézett nyilatkozatai és a pártszervezés iránya azt valószínűsítik, hogy a KGP szegedi vezetése a város belterületén elsősorban az iparosságra, a kereskedőkre, vasutasokra, egyéb közalkalmazottakra, tisztviselőkre és az értelmiségre számított a párt megszervezésekor. A társadalom azon rétegeire tehát,

melyeknek az MNFF programja is jelentős szerepet szánt a magyar újjászületésben. Különösen érthetővé válik ez a törekvés akkor, ha figyelembe vesszük Szeged társadalmi struktúráját. A felszabadulás előtt a város relatív mezőgazdasági többségű település volt /37 %/. Az ipari munkásság a népesség 22-23 %-át tette ki, ideszámítva a kisiparban dolgozókat is. Igen magas, 38-39 %-os volt az egyéb foglalkozási ágakban foglalkoztatottak aránya, ahová a kereskedelembe, a hiteléletben és a közszolgáltatásban dolgozókat, valamint a nyugdíjasokat számították. Egyetemi város lévén, jelentős értelmiségi réteg is élt Szegeden.^{29/}

Azt ekkor még természetesen nem lehetett látni, hogy az említett társadalmi csoportokból a Kisgazdapártba bekerülő egyének milyen irányba befolyásolják majd a párt politikáját, hogyan alakulnak majd a KGP-n belüli erőviszonyok, milyen részérdekeknek rendelődik alá a helyi pártszervezet és az országos pártvezetés irányvonala. /A pártok újjászervezésének, ill. megszervezésének időszakában egyébként ilyesfajta garanciája egyetlen pártnak sem volt./

Megállapítható tehát, hogy a szegedi pártszervezet későbbi jobbratolódása nem abban gyökeredzik, hogy az idézett cikkel Balogh István kiengedte a palackból a reakció és a kommunista-ellenesség szellemét, ezzel akarván pártjának nagyobb tömegbázist teremteni. A felhívás véleményem szerint szerves következménye volt annak a parlamentáris polgári demokráciára épülő jövőképnek, amely az ország politikai életét és a fejlődés irányát valamiféle országos közakarat eredőjeként képzelte el, és e "kiegyensúlyozott" fejlődés biztosítékát abban látta, hogy a politika alakításában minden alkotó, de-

mokratikus társadalmi osztály és réteg egyenlő eséllyel vegyen részt. Ennek viszont az a feltétele, hogy politikai szervezetségük - ebből következően érdekérvényesítő képességük - hasonló legyen. Ezt célozta az idézett cikk gondolatmenete, és Balogh István akkori politikai tevékenysége.^{30/}

Ismeretes, hogy Balogh páter az Ideiglenes Kormány létrejöttével fontos országos pozíciót kap, miniszterelnökségi államtitkár lesz. Ez a feladat fokozatosan elszakítja a szegedi politikai élettől, a KGP helyi szervezetének irányításától. Előbb az NB elnöki tisztéről, majd - a kormány Budapestre költözése után - a pártelnöki és a Délmagyarország szerkesztői funkciójáról mond le.

Ezzel párhuzamosan mások veszik át a pártélet irányítását, és a párt képviselőtét is a város különböző testületeiben. Kányó Ferenc részletesen leírja ezt a folyamatot,^{31/} melynek eredménye, hogy a párt vezetője 1945. tavaszától Nagyiván János nagygazda lett. "Nagyiván a tőkésedni akaró gazdagparaszt típusát testesítette meg, aki városi tőkés vállalkozásával /bérház/ a polgárságba akart emelkedni. Ő még a 30-as évek végén kezdte politikai pályafutását, Shvoy Kálmán horthysta altábornagy oldalán, aki akkori hatalmasságokkal való összekülönbözése miatt az ellenzéki Kisgazdapártba lépett."^{32/} Ugyanakkor Nagyiván nem a feltörekvő parasztság újra fogékony, felvilágosult képviselője volt. Politikai konzervativizmusa bigott valóságosságából is táplálkozott. A felszabadulás idején passzivitásba vonult, s bár korábban a KGP szegedi szervezetének egyik elismert vezetője volt, húzódott a pártéletbe való bekapcsolódástól, átengedte a "terepet" Balogh Istvánnak. 1944

végén az ideiglenes törvényhatósági bizottságban még nem szerepel a párt képviselői között, de 1945 februárjában már a helyi pártszervezet társelnöke, s a KGP március 17-én őt és Török Ferencet delegálja a tisztagú Városi Tanácsba. Pozícióinak megerősödését arra használja fel, hogy fokozatosan háttérbe szorítsa a párt vezetésében a baloldali, radikális gondolkodású személyeket.^{33/}

Ezek a személyi változások jelentősen befolyásolták a KGP szegedi szervezetének politikáját, és megalapozták a később kiéleződő helyi koalíciós ellentéteket. Megjegyzendő, hogy Balogh István távozásának következményét Vida István monográfiája is említi, de abból a szempontból, hogy ennek következtében csökkent volna a szegedi szervezet aktivitása, regionális irányító szerepe.^{34/} Ha azonban áttekintjük a kisgazdapárti szervezetek kialakulását megyénkben, látható, hogy a szegedi szervezet irányító szerepe a "Balogh-korszakban" sem volt jelentős. Ezek a KGP-szervezetek a szegeditől függetlenül alakultak újjá, s közöttük nemigen volt kapcsolat.^{35/} A későbbiekben azt is látni fogjuk, hogy a szegedi pártszervezet 1945 tavaszától - tehát Balogh páter távozása után - is igen aktív tevékenységet folytat, visszaesés nem észlelhető.

II. A Független Kisgazdapárt tevékenységének főbb irányai

Szegeden 1945 tavaszától a nemzetgyűlési választások előkészítéséig

A Kisgazdapárt szegedi újjászerveződésének felvázolása után röviden összefoglaljuk a párt tevékenységének lényeges

vonásait, azokat a területeket, amelyekkel kapcsolatban a koalíción belüli ellentétek kibontakoztak, majd 1945 nyarára elmélyültek.

Ismereteseek azok a változások, amelyek az országos politikát döntően befolyásolták ebben az időben. Magyarország felszabadulásával, majd az európai háború befejeződésével lezárult a fasizmus elleni fegyveres harc időszaka. A belpolitikában pedig befejeződött több demokratikus feladat megoldása, mindenekelőtt a nagybirtokrendszer felszámolása. Kiépült az államapparátus, megszilárdult a kormányzati hatalom, kialakultak az ország politikai struktúrájának alapvonalai. E tényezők következtében egyre inkább a "hogyan tovább?" kérdése kerül előtérbe, s kezdenek kiütközni azok az ellentmondások, amelyek a koalíción belül eddig háttérbe szorultak.

Azonban nem csak az MNFF pártjai között indul el egy differenciálódási folyamat, hanem a Független Kisgazdapárton belül is. A különböző elképzelések egyre határozottabban fogalmazódnak meg, és 1945 nyarára irányzatokká válnak. A párton belül aktivizálódó jobboldallal szemben a Tildy-féle vezető csoport kisebbsége kerül, s az augusztus 20-i nagyválasztmányon csak ügyel-bajjal sikerül megőrizni a párt viszonylagos szervezeti egységét. Ezt a folyamatot nevezi a szakirodalom a KGP "gyűjtőpárttá" válásának,^{36/} sőt - Balogh Sándor szerint - ekkorra a KGP-n belül nem egyszerűen különböző irányzatokról beszélhetünk, hanem különböző pártok csíráiról.^{37/}

A párt politikai arculatának ez a változása eredményezte azt is, hogy egyre élesebb ellentétek alakultak ki a KGP és az MKP között. Vida István szerint ekkor három fő kérdés-

ben alapvetőek a nézeteltérések: a rendőrség összetételében, a reakció értelmezésében és az újjáépítés belső erőforrásainak megítélésében.

Köztudott, hogy a demokratikus rendőrség megteremtésében az MKP döntő szerepet játszott, s ebből következően a testület tisztikarának többsége kommunista volt. A KGP már 1945 tavaszától sérelmezte ezt, és egyre élesebben követelte a pozíciók megosztását. A kérdésben minisztertanácsi határozat született, amely 6:4 arányban elfogadott egy javaslattervet az MKP ellenőrző szerepének visszaszorításáról. Gerő Ernő rögtön bejelentette, hogy az MKP nem fogadja el a szavazás eredményét, és követelte a határozat visszavonását.^{38/} Így ez a kérdés jó ideig nem került le a napirendről, s később, a választási küzdelem során, és a választások után is felmerül.

A reakció megítélésében is eltért a két párt véleménye. "A Kisgazdapárt a reakció fogalma alatt a két háború közötti szélsőjobboldal, a nyilas-fasizmus maradványait értette, míg a kommunisták ezt szélesebben értelmezték, s az egykori kormánypártiakat is idesorolták."^{39/} - írja Vida István. Az újjáépítés kérdésében a KGP-n belül elterjedt az az álláspont, mely szerint belső erőforrásokból az ország képtelen megoldani ezt a feladatot.

Vida István a földreformnak nem tulajdonít nagy jelentőséget a koalíciós ellentétek kibontakozásában. Nagy Ferenc irányította a KGP földreformtervezetének kidolgozását, és ő is elfogadta az NPP-javaslatban leírt birtokmaximumokat, csupán a rendelet végrehajtásának radikalizmusát kifogásolta, és egy lassúbb, 4-5 évig tartó folyamatként képzelte azt el. Ez

az álláspont a KGP-n belül is elszigetelődött, Tildyék a föld azonnali felosztása mellett foglaltak állást. A földreform végrehajtásában a párt tagjai részt vettek, de egészében nem volt jelentős szerepük, különösen a Dunán innen nem.^{40/}

Ettől azonban eltérő folyamatok játszódnak le Szegeden. Mint később látni fogjuk, a szegedi politikai életben a föld-reform végrehajtása a pártközi ellentétek kialakulásában döntő szerepet játszott, sőt a Kisgazdapárton belül is differenciálódáshoz vezetett. Kanyó Ferenc már többször idézett disszertációjában részletesen elemzi Csongrád megye felszabadulás utáni hónapjainak pártközi viszonyait. Ennek alapján összefoglalhatjuk azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyek a viták keresztjében álltak.

Ilyen volt az első időszakban a különböző néphatalmi és önkormányzati szervek, testületek összeállítása, illetve minden olyan kérdés, ahol a pártok jelölteket állíthattak. A KGP vezetői mindenütt megpróbálták úgy alakítani a delegátusok számát, hogy elkerüljék pártjuk kisebbségbe szorulását. Egyrészt úgy, hogy kétségbevonták a szakszervezetek részvételi jogát, vagy hangsúlyozták, hogy azokat csak pártonkívüliek képviselhetik. Másrészt viszont, amíg csak lehetett, akadályozták a később újjáalakuló NPP befogadását ezekbe a testületekbe. Bár az Ideiglenes Nemzeti Kormány január elején rendeletben határozta meg az önkormányzatok koalíciós alapon történő újjászervezését, a KGP ezzel kapcsolatos "utóvédharcai" egészen 1945 április-májusáig elhúzódtak.

Ugyancsak kormányrendelet intézkedett a közalkalmazottak igazolásáról (15/1945. ME. sz.). Ennek nyomán január elejétől

Szegeden is megalakultak az igazoló bizottságok, de tevékenységük nem váltotta be a hozzájuk fűzött baloldali reményeket.^{41/}

A bizottságok összetétele nem kedvezett a radikális ítéletek meghozatalának, a munka rutinszerűvé vált, "futószalagon gyártották" az "igazolt" tisztviselőket, közalkalmazottakat.^{42/}

1945 júliusában a Szegedi Igazoló Bizottság jelentést ír a Szövetséges Ellenőrző Bizottság helyi vezetőjének, Panov ezredesnek. Ebben beszámol az eddig végzett munkáról: 4326 főből igazoltak 4163-at. Állásvesztésre ítélték 30 főt, kényszernyugdíjaztak 9 főt, népbíróság elé utaltak 5 főt, a többi nem igazolt kisebb büntetést /dorgálást stb./ kapott. A levél végén - mintegy mentegetőzve - megjegyzik, hogy eddig az itthonmaradtakat igazolták és ez a "java".^{43/}

A kezdeti "liberalizmust" látva az MKP harcot indított az igazoló bizottságok átszervezése érdekében. A Kisgazdapárt - a törvényességre hivatkozva - megpróbált ellenállni ennek a törekvésnek. Az antifasiszta küzdelem másik, radikálisabb eszköze a népbíróság volt. Ezek összetételében és működésében szintén nem sikerült pártközi megegyezésre jutni.^{44/}

Fontos területe volt a pártközi küzdelemnek a rendőrség kérdése. 1945. február 24-én és március 4-én a szegedi kisgazda-szervezet is felvetette a személyi állomány "koalíciós" átalakítását. A kérést a kommunista főispán és az NB elutasította.^{45/} Kanyó Ferenc is idézi azt a jelentést, melyben a megye alispánja írja a belügyminiszternek április 3-án: a megye területén a rendőrség létszáma 529 fő, ebből MKP 300 fő, SZDP 128 fő, FKP 76 fő, PDP 16 fő, 9 fő pártunkívüli. Szegeden még kisebb a KGP részesedése.^{46/}

A rendőrséggel kapcsolatos problémát azonban hiba volna csak a pozíciók elosztására leszűkíteni. A Kisgazdapárt legalább ilyen mértékben - és sok esetben jogosan - kifogásolta a rendőrség működését, módszereit is. "A polgári erők támadási lehetőségét nagyban növelte, hogy a rendőrségnél ténylegesen mutatkoztak hibák, esetenként balos túlkapások." - írja Kanyó Ferenc is példákat sorolva.^{47/} E két probléma összekapcsolódása mindenesetre nagyon jó alapot szolgáltatott a kommunistaellenes propagandához, s ezzel a lehetőséggel élt is a Kisgazdapárt, egyelőre még burkolt, majd később egyre nyíltabb formában.

Már korábban utaltunk a földreform szerepére a helyi koalíciós ellentétek kibontakozásában. E kérdéskört két okból tartjuk különösen fontosnak. Egyrészt azért, mert a földreform - azon túl, hogy az ország lakosságának nagy részét személyesen is érintette - hazánk gazdasági és társadalmi szerkezetét alapvetően módosította. Az eddigi pártközi küzdelmek során megszerzett hatalmi pozíciókat minden irányzat igyekezett maximálisan kihasználni érdekeinek érvényesítéséért.

Másrészt viszont - az előzőekből következően - a helyi pártszervezetek számára ez volt talán az első alkalom arra, hogy országos jelentőségű, de konkrét kérdésben véleményt nyilvánítsanak, képviseljék saját tömegeik vélt vagy valós érdekeit. Így a KGP helyi szervezeteinek állásfoglalásaiból következtetni lehet az egyes pártszervek és főleg vezetőik politikai arculatára, sőt a párton belül kialakuló irányzatokra s ezek ellentéteire is. Mindennek a szegedi politikai élet további alakulása szempontjából döntő jelentősége lesz.

A földreform-rendelet megszületéséről és végrehajtásáról

szóló gazdag, s vitáktól sem mentes szakirodalom^{48/} megállapításait nem kívánjuk felsorakoztatni. Jelen tanulmány témája szempontjából inkább a földreform helyi végrehajtásának körülményeiről szóló munkákra kell hivatkozni, és ezek alapján néhány jellegzetességet kiemelni.

Szabó István monográfiája részletesen vizsgálja a Dél-Alföld 1945 előtti birtokviszonyait. Elemzésében megállapítja, hogy a vidékre jellemző legfőbb sajátosság a földnélküliek országosnál nagyobb aránya, illetve, hogy itt kisebb a 100 kat. holdon felüli birtokok száma és területe az országos átlagnál, nagyobb viszont a 20 és 100 kat. hold közötti birtokok száma és területe.^{49/}

Viszonylag nagy számú módos és gazdagparasztság él a vidéken. Ezzel kapcsolatban azonban feltétlenül fontos idézni Szabó István megállapítását: "A Viharsarokban a 20 holdon felüli birtokost már módosnak, az 50 holdon felülit pedig gazdagparasztnak tekintette a szegényparasztság, számára elérhetetlen vágyálom volt az ilyen gazdagság és az azzal járó életmód."^{50/}

Rendkívül nagy és jogos "földéhség", és az ezzel párosuló hagyományos radikalizmus az egyik oldalon, kevés nagybirtok és 50 holdas "gazdagparasztnak" a másik oldalon - ez az a képzet, amely előre sejteti, hogy e vidéken a földreform végrehajtása éles politikai ellentétek közepette fog megtörténni.

Még egy sajátosságot kell kiemelnünk: a bérletek nagy számát. Ezzel részletesebben Fehér István egyik tanulmánya foglalkozik, lévén elsősorban Szegedre jellemző probléma. A következőket írja: "Szegeden a földreformot jelentősen befolyá-

solta az a körülmény, hogy a város határában nem volt a földosztás céljára igénybevehető elegendő nagybirtok, továbbá a 100, illetve 200 kat. holdon felüli középbirtok száma és területe is meglehetősen csekély volt. A reform során számításba vehető nagybirtokkal jogilag Szeged városa rendelkezett, azonban ennek kétharmadát már évtizedek óta kishaszonbérletek formájában művelték. Ezeknek a bérleményeknek jelentős részén a bérlők nagyobb beruházásokat eszközöltek, tanyákat, különböző gazdasági épületeket létesítettek, szőlőt és gyümölcsfákat telepítettek, aminek alapján szinte sajátjuknak érezték a birtokot, s a földosztás idején tulajdonjogi igényekkel léptek fel.^{51/} A tanulmány később megállapítja, hogy a Szegeden igénybevett földek 97 %-a ebből a városi birtokból került ki, de mindezek ellenére a kiosztható föld kevésnek bizonyult.

Az idézett két munka részletesen kimutatja azt is, hogy Csongrád megyében nagyarányú tömegmozgalom bontakozott ki a földosztás minél korábbi és minél radikálisabb végrehajtása érdekében. A szegényparasztság tömegeinek öntevékenységet erősíti az NPP földreform-tervezetének nyilvánosságra kerülése /1945. január 14./ és az ezt követő felhívások az MKP részéről. Ennek eredményeképpen még a rendelet megjelenése előtt megtörténik a birtokok és az igénylők összeírása, egyes községekben már létrehozzák a földigénylő bizottságokat is. Parasztküldöttségek utaznak a kormányhoz, sürgetve a földosztás azonnali megkezdését, és szinte minden községben, városban gyűléseket tartanak, ahol igen radikális követelésekkel lépnek fel. Joggal állapítja meg Szabó István: "A Viharsaorkban a reformtörvény megjelenése előtti időszakban létrejöttek azok

a feltételek, amelyek a régi nagybirtokrendszer gyors felszámolásához, a reform végrehajtásához a legszükségesebbek voltak."^{52/}

Természetes, hogy ezt látva azok az erők is tömörülnek, amelyek megakadályozni, lassítani kívánják ezt a folyamatot, vagy mérsékelni szeretnék annak radikalizmusát.

A földreform elleni fellépés első formája a "suttogó propaganda" terjedése volt. Erről a szakirodalom eddigi megállapításainak lényege a következő: "A reakciós erők mindenekelőtt politikai, pszichikai ráhatással kísérleteztek ... A reakciós erők fegyvertárából nem hiányzott a bizonytalanság, a félelemérzés keltésének eszköze sem. A földigénylőkkel, a földhözjuttatottakkal azt igyekeztek elhitetni, hogy a földosztás után a parasztságot kolhozokba kényszerítik."^{53/}

Véleményem szerint ez a - csak példaképp idézett - megállapítás nem kellően árnyalt. 1945 tavaszán ezeknek a "rémhíreknek" a terjedése csak elenyésző arányban tulajdonítható a "reakció" tudatos tevékenységének. 1945 februárjában még Budapest felszabadításáért folytak a harcok, hazánk egy része a nyilasok és a németek kezén volt, az ország másik részét egy olyan hatalom katonái szállták meg, amelyről eddig csak a bolsevizmus, a "vörös rém" hazájaként beszélt a propaganda. Ebben a helyzetben "magától" is terjed a rémhír, s terjesztője nem feltétlen reakciós politikai szándékát, hanem saját valós félelmét, bizonytalanságát fogalmazza meg benne, lehet hogy tudatlanságból, tájékoztatlanságból. Hogy a későbbiek nem igazolták ezeket a rémhíreket, úgy gondolom, egészen más kérdés. Egyetlen utalás említi csak, hogy a Kisgazdapártnak köze lenne a "suttogó propaganda" terjesztéséhez: "Szentesen a Kisgazda-

párt a tanyavilágban a földreformtörvény melletti aláírásgyűjtést úgy próbálta akadályozni, hogy azt híresztelte, az aláíróknak katonának kell lenniök az új nemzeti hadseregbe." - írja dolgozatában Kanyó Ferenc.^{54/}

Sokkal fontosabb kérdés, hogy a KGP hivatalos formában hogyan nyilvánít véleményt a földreformról, illetve kiknek az oldalán áll a kibontakozó és egyre élesebbé váló vitában?

A szegedi KGP-szervzet részéről 1945 februárjától hangzottak el nyilatkozatok a földreformról. A február 18-án tartott nagygyűlésen - melyen jelen volt Dálnoki Miklós Béla - Balogh István is beszélt. Felhívta a figyelmet arra, hogy a földkérdés megoldása a magyar kormány dolga, amely mind az öt pártot képviseli. Nem kell tehát a pártoknak "versenyt futni", ne várjanak egyiktől sem többet, mint a másiktól, hanem bizzanak a koalícióban és a kormányban. Hozzátette még: "nem adhatunk több földet, mint amennyi van".^{55/} Néhány nap múlva ismét nagygyűlést tartott a Kisgazdapárt. Toborzó jellegű beszédek hangzottak el, a földreform kérdését Nagyiván János társelnök érintette. Kijelentéseinek lényege, hogy földreformra feltétlen szükség van, de az csak a nagybirtok ellen irányulhat.^{56/}

Egy nappal a 600/1945. ME. sz. rendelet minisztertanácsi elfogadása után jelenik meg a Délmagyarország hasábjain Balogh István nyilatkozata, mely szerint a tervezet elkészült, de nem elég azt kormányrendelet formájában nyilvánosságra hozni, hanem tövénné kell tenni. Nemzetgyűlési határozattal - majd a budapesti nemzetgyűlési képviselők megválasztása után. A földet minél hamarabb felosztani kívánó parasztság azonban ezt már nem várta meg ...

Szegeden néhány napi várakozás után 1945 májusára robbanásszerű gyorsasággal végrehajtották a földosztást.^{57/} Ennek hatására a szegedi pártszervezet vezetőségében egy gyors differenciálódási folyamat indult meg.

Nagyiván János április elején kijelenti, hogy ezen a vidéken nincs is szükség átfogó földreformra, csak néhány kiigazításra. A földnélküliek problémáit megoldottnak látja, mert "a múltban itt mindig jó szociálpolitikát folytattak".^{58/}

Ezzel szinte egyidőben a párt polgári tagozatának elnöke, Dr. Donászy Kálmán cikket ír a Délmagyarországba, melyben határozottan leszögezi, hogy a földreform végrehajtásában vannak ugyan bizonyos nehézségek, de mindenképpen a politikai szempont az elsődleges az ún. "szakszerűségi" szemponttal szemben. A vitás kérdések keltette feszültséget a Függetlenségi Frontnak ki kell állnia, ezek eldöntésében pártatlanul kell eljárni, a harmóniára és a pártközi békére törekedve - fejti ki Donászy Kálmán.^{59/}

Nagyivánt személyesen is érintette a földreform, az ő nagybérletének egy részét is igénybe vették.^{60/} Egyéni érdekeit is védve vált a szegedi pártszervezet azon irányzatának vezetőjévé és legagilisabb szószólójává, amely a földdel vagy bérlettel már rendelkező parasztság sérelmeit kívánta orvosolni. Ettől kezdve azonban már nem csak a földreform végrehajtása ellen emelt szót. 1945. június 25-én a törvényhatósági közgyűlésen követelte a szabad árakat és a kereskedelem teljes szabadságát.^{61/} Ugyanezt részletesebben kifejtette a Szegedi Hírlapban is "A gazdák és az újjáépítés" c. cikkében. "Ha szabadságunk van, teljes termelési, gazdasági, politikai szabadságunk, mi

gazdák is ki tudjuk venni a részünket, mégpedig igen alapos részünket az újjáépítésből." - írja.^{62/}

Álláspontja egyoldalúan csak a mezőgazdasági termékek eladóinak érdekeit veszi figyelembe, és nincs tekintettel az élelmiszerrel ellátatlan nagyvárosokra, ipari körzetekre, továbbá arra, hogy a háború utáni inséges helyzetben az ellátást csak szükségrendszabályok segítségével lehet biztosítani. A cikk megírásának közvetlen oka egyébként az ekkor megjelent gabonabeszolgáltatási rendelet volt, amely birtoknagyságtól függően progresszíven állapította meg a hatósági áron kötelező beszolgáltatandó mennyiséget.

Ezeket az elképzeléseket a baloldali erők, és különösen az MKP helyi vezetői élesen elutasították. Tovább mélyítette az ellentéteket, hogy a rendőrség kérdését újra elővéve a Szegedi Hírlap éles kommunistaellenes hangot ütött meg.^{63/} 1945 tavaszának végén azonban már nem csak a sajtóban folyt a politikai csatározás.

Az MKP Délmagyarországi Titkárságának 1945. május 14-i összefoglaló jelentésében még azt olvashatjuk, hogy "A Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok együttműködése általánosságban harmonikus. Az együttműködés keretei mindenütt a Nemzeti Bizottságok ..." ^{64/} A júniusi és júliusi dokumentumok már azt bizonyítják, hogy az NB már nem elsősorban az együttműködés, hanem a pártküzdelem kerete.

Június 20-án az NPP kerületi központja panaszt emelt a Szegedi Nemzeti Bizottságnál Nagyiván János ellen egy Árpád-központban lezajlott népgyűlés kapcsán: "Nagyiván nemzetgyűlési képviselő /Kisgazdapárt/ beszédében tarthatatlannak vélte

helyzetünket, és a tarthatatlanság okául a ''föülkerekedett kisember vezető''-ket jelölte meg s azt mondta, hogy a kormányzás eszközei avatatlan kezekbe kerültek ... A Kisgazdapártot úgy mutatta be, mint aki erőteljes harcot folytat a nép ellenségeivel szemben ''akik ki akarják fosztani a kisgazdatársadalmat s ezt a harcot főleg a nemzetgyűlésben és a kormánykörökben végzik''.^{65/} Ezek alapján kérik az NB intézkedését annak érdekében, hogy a Kisgazdapárt vezetésében szüntessék meg az együttműködést akadályozó tevékenységet.

Más ügy kapcsán ugyan, de éppen másnap, június 21-én Nagyiván János írt levelet az NB-hez, melyben pártja nevében elutasítja annak egy korábbi határozatát: "Tiltakozunk azonban az ellen, hogy a Nemzeti Bizottság pártunk belügyeibe beavatkozzék. Hogy Pártunk kit vesz be a párt vezetőségébe, az teljesen a mi belügyünk. Mi szigorúan ügyelünk arra, hogy Pártunk vezetőségében csak olyanok legyenek, akik a demokrácia feltétlen hívei, akik komolyan akarják az ország demokratikus átalakulását ... s politikai kiállásukkal, nehéz időkben, az egész ország előtt megmutatták, hogy a mai demokratikus ország-építésre alkalmasak és hivatottak."^{66/}

A Nemzeti Bizottság nem fogadta el ezt az érvelést, és napirenden tartotta Nagyiván János ügyét. Levéllel fordultak Tildy Zoltánhoz, melyben tájékoztatták őt a Szegeden kialakult helyzetről. Nagyivánt így jellemzik: "... Nagyiván János személyében olyan valaki áll a Független Kisgazdapárt szegedi szervezete élén, aki lehet, hogy fogyatékos szellemi felkészültségénél fogva, de semmiképpen sem alkalmas arra, hogy e nagytevékeny pártszervezet élén állva a pártok között annyira kivá-

natos együttműködést és összhangot személyében is biztosítsa." Ezért feliratban kérik Tildyt, hogy tegye meg "a szegedi párt-szervezet élén szükségesnek mutatkozó változásokat".^{67/}

Pozícióját veszélyeztető támadás indult tehát Nagyiván János ellen. Ismeretes, hogy Tildy Zoltán a pártközi együttműködés következetes híve volt, s ezt az álláspontot itt, Szegeden is megfogalmazta a június 29-én tartott nagygyűlésen, mikor arról beszélt, hogy a létrejött pártszövetséget nem szabad bomlasztani, megegyezésre kell törekedni. Felhívta a figyelmet arra, hogy a pártok közé "kívülálló bujtogatók és saját tagjaink is megpróbálnak éket verni".^{68/}

A figyelmeztetés, és a későbbi nemzeti bizottsági határozat ismeretében Nagyiván mindenképpen stabilizálni akarta pozícióját. Saját pártján belül még nem volt olyan erős, hogy kiszorítsa a vezetésből és a különböző képviseleti szervekből a vele egyet nem értőket.^{69/} /Erre a "hatalomátvételre" csak később kerül sor./ Szükségesnek látszott tehát - a reakciósság és az alkalmatlanság vádját megcáfolandó - társadalmi-politikai nézeteinek egyértelmű megfogalmazása és ennek közzététele.

Eleősorban ezt a célt szolgálta "A Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt programjának alapelvei" című írása a Szegedi Hírlap július 15-i számában. A fentebb leírt összefüggések ismeretében talán nem érdektelen ezt a 21 pontot címszavakban összefoglalni:

- 1/ egyenlő polgári jogok, teljes egyenlőség a törvény előtt;
- 2/ általános titkos választójog, ennek gyakorlása befolyásolás, fenyegetés nélkül;
- 3/ "Pártunk a becsületesen szerzett magántulajdon alapján áll."

- 4/ teljes egyesülési és gyülekezési szabadság és "annak egyenlő kezelése";
- 5/ "igazi sajtószabadság minden társadalmi osztály számára";
- 6/ "Követeljük és követeljük az igazságos földbirtokreformot."
- 7/ közigazgatási reform, kevesebb tisztviselő, gyorsabb ügyintézés;
- 8/ progresszív adózás;
- 9/ termelő és értékesítő szövetkezetek "demokratikus alapon való nagyarányú kiépítése";
- 10/ a mezőgazdaság ellátása hitellel, állattal, gépekkel;
- 11/ "Követeljük a háborús és népellenes bűnösök szigorú megbüntetését, de szigorúan tiltakozunk az ellen, hogy ezen a címen egyesek ellen politikai háttérű hajsza folyjon."
- 12/ a fasizmus áldozatainak megsegítése, az okozott károk megtérítése;
- 13/ vallásszabadság, szabad vallásgyakorlás;
- 14/ a népoktatás új alapokra helyezése, ingyenes alsó és középiskolák, gazdasági szakiskolák;
- 15/ modern felvilágosítás, népnevelés;
- 16/ a kisipar védelme, támogatása, hitellel való ellátása, a nagyipar fejlesztése, de nem a mezőgazdaság rovására; az ipari és mezőgazdasági árak összhangja;
- 17/ szabadkereskedelem, a kartellek megszüntetése;
- 18/ szociális biztosítás mindenkinek;
- 19/ egészség-, anya- és csecsemővédelem, a sokgyermekesek támogatása, falusi kiskórházak építése;
- 20/ járadék a 60 év feletti mezőgazdasági munkások számára;
- 21/ népi politika, összefogás, teljes, szabad élet, "erős és szabad Magyarország".

Ez a program 1945 nyarán úgy követeli az "igazságos föld-birtokreformot", mintha a földosztás végrehajtása még nem történt volna meg, kétségbevonva ezzel a történetek igazságosságát. A 11. pontban felveti ugyan a háborús bűnösök felelősségrevonását, de olyan megszorítással, amely igen megnehezíti a fellépést bárki ellen. Továbbá helyt kap a programban a szabadkereskedelem követelése is. Nagyiván János tehát egyetlen, a baloldaliak által bírált elképzelését sem adta fel, hanem csupán beillesztette azokat egy tágabb, és szociális tartalmánál fogva a tömegek számára szimpatikus követelés-rendszerbe.

Ezek után azt kell megvizsgálni, hogy milyen más elképzelések voltak a KGP szegedi vezetésében. Korábban már utaltunk Nagyiván és Donászy véleménykülönbségére a földreformmal kapcsolatban. Donászy Kálmán ekkor már a párt polgári tagozatának vezetője, és egyben - Balogh István távozása után - az NB elnöke is volt. A szegedi Nemzeti Bizottságban legfontosabb feladatának a pártok együttműködésének biztosítását, a vitás kérdések demokratikus megoldását tekintette. Jelentős volt publicisztikai tevékenysége, a Szegedi Hírlap hasábjain is több alkalommal megfogalmazta a - főleg értelmiségiekből álló - polgári tagozat állásfoglalását általános politikai kérdésekben. Konkrét ügyekben viszont a Nemzeti Bizottságon kívül nem nyilvánított véleményt, és egyre kevesebb befolyása volt pártja irányvonalának meghatározására.

Cikkeiben megállapítja, hogy a nyugati demokráciák azért fejlettebbek, mert ott a tömegek aktívan élnek politikai jogaikkal, s így "a fejlődés mindig megmaradt az egyenletesség vonalán", mentes volt az "extrém kilengésektől". A Kisgazda-

párt legfontosabb alapelveinek és céljainak a becsületes munkával szerzett magántulajdon sérthetetlenségét, a közéleti tisztaságot, a vallás szabad gyakorlását, az emberi méltóság tiszteletben tartását, a magyar népi erők kifejtését tartotta.

Értelmezése szerint a demokrácia egyenlő a "népuralommal", a választásokon megnyilvánuló többségi akarat érvényesülésével.^{70/} Haladó, demokratikus értékek fogalmazódnak meg ezekben az alapelvekben. Politikailag iskolázott emberek számára 1945 nyarán - s később méginkább - érzékelhető volt hangoztatásuk aktuálpolitikai jelentősége is. De ha összevetjük őket a Nagyiván-féle programmal, láthatjuk, hogy míg az szintén tartalmaz ilyen általános követeléseket, addig Donászy nem fogalmaz meg konkrét gazdasági érdekeket kifejező ill. szociális tartalmú elképzeléseket. S mivel a szegedi és a Szeged környéki bázisa a pártnak paraszti többségű volt, a polgári tagozat vezetőjének programja nem tudott igazán mozgósító erejűvé válni.

Mégegyszer hangsúlyozva e megnyilatkozások elvitathatatlan értékeit, mégis azt kell megállapítani: ezek nem ígértek, s önmagukban nem is oldottak meg semmit, s így alkalmatlanok voltak arra, hogy tömegeket hódítsanak el a Nagyiván-féle - néhol szélsőségesen kommunistaellenes és konzervatív - irányzattól. Ez viszont szinte előre eldöntötte a szegedi KGP-szervezet vezetőségében elkezdődő pozícióharcot, melynek lezárása már a választási küzdelem időszakára esik.

Az a polarizáció, amely a párt vezetésében itt a föld-reform hatására elkezdődött és 1945 nyarára kiteljesedett,

nemcsak Szeged politikai életét befolyásolta. Ugyanis az 1945-ös nemzetgyűlési választások előtt Csongrád megyében csak a szegedi KGP szervezet rendelkezett újsággal, míg a többi városban a koalíciós összetételben induló lapok 1945 nyarára egyértelműen a helyi kommunista pártszervezet orgánumaivá lettek.^{71/} Ezért a Szegedi Hírlap vált a KGP Csongrád megyei szócsövévé, a választási propaganda fontos eszközévé, s így annak, hogy a szegedi pártvezetés milyen elveket, következtetéseket, jelszavakat hangoztatott a lapban, a város határán jóval túlmutató jelentősége volt.

III. A Független Kisgazdapárt választási előkészületei Szegeden

A KGP szegedi választási hadjáratának bemutatása előtt néhány sorban szólni kell a KGP országos vezetésének politikájáról, hiszen a központtól kapott instrukciók és a "nagypolitika" hírei is befolyásolták a helyi pártszervezet tevékenységét, bár ez korántsem jelentett olyan egyértelmű meghatározottságot, mint mondjuk az MKP esetében.^{72/}

Ismereteseek azok a nemzetközi és belpolitikai változások, amelyek formálták, módosították a Kisgazdapárt irányvonalát, s ezáltal a koalíción belüli viszonyokat is. Általában elmondható, hogy 1945 nyarán minden párt aktívabb tevékenységbe kezdett. Az MKP májusi országos értekezletén elfogadott konstruktív program "kihívást" jelentett a KGP számára is. Júliusban a kormányválság élezte ki a pártközi ellentéteket, augusztus elején pedig a potsdami találkozón elfogadott határozatok vár-

ható belpolitikai hatását latolgatta ki-ki saját reményei szerint. Ugyanakkor 1945 nyarán elkezdődött a KGP-n belüli polarizáció is, fokozatosan kirajzolódtak a Tildy-csoport, a Nagy Ferenc nevével fémjelzett birtokos paraszti centrum és egy konzervatív-jobboldali irányzat körvonalai. Az augusztusi nagyválasztmánynak programot kellett adnia és tisztázni a párton belüli erőviszonyokat. Tildyék az eddigi politika megerősítését, Nagy Ferencék annak módosítását várták a nagyválasztmánytól. A pillanatnyilag háttérben maradó, még gyenge jobboldal pedig az előbbieket küzdelmének kimenetelétől tette függővé további lépéseit.

A nagyválasztmány eseményeinek részletes elemzése után Vida István így ír: "A Kisgazdapárt kongresszusa tehát két, lényegében egymásnak ellentmondó határozatot fogadott el. Egyrészt elfogadta a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front antiimperialista, antifasiszta demokratikus munkatervét, másrészt magáévá tette Nagy Ferencék alapján demokratikus, de ellenzéki hangvételű, politikailag jobboldali vonásokat is tartalmazó tervezetét is ... nem hozott végleges döntéseket a párton belüli frakcióharcokban. Ellenkezőleg, egy sajátos, rendkívül bonyolult erőegyensúly jött létre."^{73/}

Az egyértelmű, konstruktív program megfogalmazása is elmaradt, s a tömegek számára "bedobott" jelszó, a parasztsztrájk nem bizonyult a legalkalmasabbnak a koalíciós együttműködés zavartalanítására.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a koalíció másik pólusán elhelyezkedő MKP kezdettől éberrel figyelte a Kisgazdapárton belüli változásokat. Rákosi Mátyás már 1945 februárjában felve-

tette azt a lehetőséget, hogy a reakció betódul a KGP-be és megkísérli megakadályozni a demokratikus átalakulást.^{74/} Júliusban a Szabad Nép nyíltan támadta a párt vezetését, mert megtűri a Kisgazdapártban a reakciót.^{75/} A nagyválasztmány előtt az MKP várakozó álláspontra helyezkedett: "Kitart-e a Független Kisgazdapárt a munkássággal való szövetség mellett, vagy enged-e jöttányit is a pénz, a gazdasági hatalom, a harmadik erő megkísértéseinek? A parasztságban fellépő bizonyos pillanatnyi elégedetlenség és kiábrándulás szószólója lesz, vagy a parasztság távolabbi, demokratikus érdekei?" - tette fel a kérdést Révai József.^{76/}

Mint láttuk, a nagyválasztmány az MKP számára megnyugtató módon nem tisztázta ezeket a kérdéseket. Így szeptembertől újra fellángolt a pártközi küzdelem, de ekkor már a választások jegyében folyt tovább.

A választási harc két periódusra bontható. Az október 7-i budapesti törvényhatósági választásokig a propagandatevékenység súlypontja a főváros, bár természetesen vidéken is elkezdik a fölkészülést. A budapesti szavazók társadalmi összetétele meghatározta a Kisgazdapárt választási agitációjának jellegét, fő céljuk a "tétovázó polgár" öntudatra ébresztése és megnyerése lett. Stratégiájuk alapja, hogy sikerüljön "világnézeti síkra" terelni a választásokat, hangoztatván, hogy október 7-én és november 4-én a demokrácia és a szocializmus között választ az ország.

Ennek érdekében ügyes taktikai lépéseket tettek. Réteg-specifikus propagandát folytattak a nők, az ifjúság /különösen a diákság/, a pedagógusok, a kisiparosok stb. körében. Válasz-

tási jelszavaik a békeség, a törvényesség, a nyugalom, a valóság, a magántulajdon védelmét ígérték a lakosságnak, elutasítva az MKP "osztályharcos" álláspontját. Igen jól kihasználták a kommunistáknak azt a taktikai hibáját, hogy az addig végbement demokratikus átalakulásban játszott szerepüket erősen eltúlozták. Így rájuk háríthatták a felelősséget az ország minden belső nehézségeért - például a főváros súlyos ellátási problémáiért is.

A Kisgazdapárt választási agitációjáról Vida István összefoglalóan így ír: "... igen erőteljes jobboldali hangvétel, éles kommunistaellenesség, a feléledő nacionalizmus s a kívülállás látszatát keltő ellenzékiség jellemezte."^{77/} Ennek következtében már a budapesti választások előtt igen megromlott a viszony az MKP és a KGP között, s ezen az sem segített, hogy szeptember 26-án a két párt képviselői megegyeztek a sajtó és a népgyűlések hangvételének "megrendszabályozásában".

A budapesti választások eredménye óriási meglepetést okozott minden oldalon. A baloldal csalódott, a Kisgazdapárt pedig sokkal magabiztosabb lett, s a győzelem tudatában készülhetett a nemzetgyűlési választásokra. A vidéki agitáció jellege lényegében nem változott, csak kisebb módosítások történtek. Erősebben hangsúlyozták a parasztegység gondolatát, jelentős segítséget kaptak az egyháztól, így jobban kidomborodott a propaganda vallási oldala. A KGP-n belül a kommunistaellenesség fokozódott, az országban szinte rendszeressé váltak a kölcsönös atrocitások, a politikai hangulat pattanásig feszült volt.

Ugyanekkor éleződtek az ellentétek a Kisgazdapárton belül

is. A pártvezetés egy részében a budapesti győzelem hatására felmerült a koalícióból való kilépés gondolata. Élesen támadták Tildyt a pártközi kompromisszumokért, de álláspontjukat az október 23-i nagyválasztmányon nem tudták elfogadtatni, így itt a koalíció fenntartása, a pártok közös programnyilatkozatának elfogadása, de a külön választási lista mellett döntöttek. Az MNFF pártjai végül - a SZEB ajánló közbenjárása - október 25-én megjelentették közös választási kiáltványukat de a propaganda - különösen vidéken - változatlan hangnemben folyt tovább.^{78/}

E vázlatos áttekintés után térjünk vissza a szegedi politikai helyzet 1945 őszi alakulásához, s ezen belül a Kisgazdapárt helyi tevékenységéhez. Itt a már korábban bemutatott Donászy-Nagyiván-féle ellentétek fejlődtek pozícióharccá, s ez a küzdelem szeptember elejére dőlt el. A KGP átíratban közölte a polgármesterrel, hogy szeptember 1. után a pártközi értekezleten csak a párt Elnöki Tanácsa által kiküldött és igazolt személy vehet részt. Ő is csak akkor, ha az értekezletet idejében összehívták, és a tárgyat előre közölték. A pártot érintő lényeges elvi, személyi vagy szervezési kérdésekben végleges döntésre azonban e küldötteknek sincs joga. Ha valaki megszegné a fentieket, súlyos pártfegyelmi büntetést fog kapni.^{79/} Donászy Kálmán személyes közlése szerint ez a döntés igen megnehezítette, sőt néha lehetetlenné tette a pártközi értekezletek és a Nemzeti Bizottság munkáját.

Szeptember 3-án ugyancsak a szegedi KGP Elnöki Tanácsa határozata alapján visszahívják a törvényhatósági bizottságból Donászy Kálmánt és két társát, s helyette Nagyiván Jánost és 2 társát jelölik.^{80/} Ezzel párhuzamosan a párt irányítását

egy 7 tagú "direktórium" veszi át, s a tisztújítás alkalmával megválasztott új pártvezetőség tagjai között már nem szerepel Donászy Kálmán neve.^{81/}

Ez az eset elég nagy vihart kavart. A Délmagyarország is foglalkozott az üggyel, de a KGP lapja éles hangon utasította vissza a párt belügyeibe való beavatkozást.^{82/} 1945 szeptemberétől kezdve tehát a párt szegedi szervezetének vezetése a Nagyiván-csoport kezébe ment át, s ez rányomta bélyegét a választási küzdelemre is.

A szavazatok elnyeréséért folytatott harcot két - egymással szorosan összefüggő - szempontból vizsgálhatjuk. 1945 nyarától elkezdődik a párt szervezeti kereteinek kiszélesítése, nyilván befolyásának növelése céljából. A választási harc másik "terepe" a propaganda, amely szeptember közepétől erősödik a sajtóban és a népgyűléseken egyaránt.

A párt taglétszámának növelése érdekében hangsúlyozzák a KGP "osztályok feletti" jellegét. A KGP vasutas csoportjának /!/ ülésén a szónok a következőket mondja: "... ebben a pártban tömörül minden olyan magyar ember, aki munkáját becsületesen, áldozatkészen és kitartóan végzi ... A kisemberek pártja ez, akik a tisztas munkával szerzett magántulajdon elveit vallják és követelik is meg maguknak."

Hasonló törekvés figyelhető meg a nyugdíjasok irányában. A KGP felhívja a figyelmüket arra, hogy csak erre a pártra számíthatnak: "A KGP, miként a múltban, úgy most is azok érdekében száll síkra, akik az élet árnyékos oldalán járnak."^{83/} Támogatásukat biztosítandó, a választás napján cikk jelenik meg a Szegedi Hírlapban "A Kisgazdapárt közbenjárására folyósítják

a nyugdíjakat" címmel.

Ugyancsak a párt szervezeti kereteinek szélesítését szorgálta az ifjúsági és nőcsoportok létrehozása, melyre szeptemberben került sor.^{84/} Számszerű adatokkal nem rendelkezünk a KGP taglétszámának alakulásáról, de valószínű, hogy a fenti törekvések sikerrel jártak. A Szegedi Hírlap szeptember 30-án reagált a Délmagyarország egy cikkére, melyben az a Kisgazdapárt bomlásáról beszélt. Az "Igy bomlik a Kisgazdapárt" c. válaszcikk szerint a legutóbbi 2 hétben csak a város belterületén 489 tag jelentkezett a pártba.^{85/}

A taglétszám növelése mellett legalább ilyen fontos része volt a választási hadjáratnak a pártokon kívül maradt szavazók megnyerése. Ennek érdekében a szegedi KGP-szervezet szeptember elején indította el választási propagandáját lapja hasábjain, s rögtön rámutatott a párt hátrányos helyzetére. A "Napisajtót a Kisgazdapártnak!" c. cikkben megfogalmazzák, hogy Szeged és környéke mezőgazdasági jellegű terület, s mégis az egész délvidéken nincs napilapja a KGP-nek. Ilyennel csak a két munkáspárt rendelkezik. A becsületes politikai versengés alapja, hogy a pártok egyenlő feltételekkel indulhassanak a választók bizalmának elnyeréséért vívott küzdelemben. Ezt követeli a demokrácia és az igazságosság - állapítja meg a lap.^{86/}

Ezt követően a Szegedi Hírlap részletesen beszámol a Kisgazdapárt gyűléseiről. A tudósítások tanúsága szerint szeptemberben és októberben Szeged környékén közel 100 népgyűlést tartott a párt. Általában a választások fontosságáról, a parasztság bátor kiállásának szükségességéről beszéltek. A gyűléseket legtöbbször a vasárnapi mise ill. istentisztelet után

tartották, s a pap már a templomban toborozta a híveket a Kisgazdapárt számára. A gyűlés nemritkán a Himnusz eléneklésével kezdődött és imával végződött. Külsőségeiben is hatásos formákat keresett tehát a Kisgazdapárt.

Nyílt kommunistaellenes megnyilvánulásokat a Szegedi Hírlap nem közöl, de általánosságokba burkolva sok hasonló megjegyzést olvashatunk: "A szájhősök most már álljanak félre és tünjenek el örökre! A józan magyar termelő társadalmat úgysem ámíthatják el ...". Máskor a parasztság számarányára és öntudatára hivatkoznak: "Mi vagyunk ebben a hazában többségben"; vagy éppen ijesztgetik a közönséget, hogy ha nem áll ki bátran a KGP mellett, megint "mások" veszik kezükbe a nép sorsának irányítását.^{87/}

A parasztság tömegeinek elhódításán túl fokozott figyelemmel fordult a párt az eddig kissé elhanyagolt "városi intelligencia" felé. Köztudott, hogy Szeged társadalmában jelentős réteget képviselt a felső- és középoktatáshoz ill. a közigazgatási apparátus felső és középső régióihoz tartozó értelmiség. Elsősorban az ő megnyerésük érdekében indította el a KGP még július végén a szerdai pártnapok sorozatát, ahol közgazdasági, jogi, politikai, művészeti előadásokat hallhatott a közönség neves szakemberek közreműködésével. Ugyancsak az értelmiség felé tett kisgazdapárti gesztusként értelmezhető az is, hogy szeptember végétől az Elnöki Tanács üléseire meghívták Dr. Tóth László és Dr. Bálint Sándor egyetemi tanárokat.^{88/}

Erőteljesen törekedett a párt a nők szavazatainak megszerzésére is. Eleinte csak a politikai állásfoglalás felelőségére hívták fel a figyelmüket, később már kifejezetten a

Kisgazdapárt támogatására szólították fel őket. Némethy Béláné írta a Szegedi Hírlapban: "... a polgári gondolat, a magántulajdon, a vallásszabadság és az igazi népi demokrácia talaján állunk ... Mindannyian katonák vagyunk, a Kisgazdapárt katonái!"^{89/}

1945. október 7-én közölte a Szegedi Hírlap az országos pártvezetés hivatalos nyilatkozatát "Ezt akarja a Független Kisgazdapárt." címmel. Ennek alapgondolata a szabadság, melyet a Kisgazdapárt követel és véd egyben: "Teljes és háborítatlan szabadságot az egész népnek, kivéve a reakciós világ visszamaradt híveit. Teljes szabadságot társadalmi, gazdasági, szellemi téren egyaránt!". Az ilyen és hasonló megnyilvánulások azt sugallták a választópolgárnak, hogy ha nem a KGP-re szavaz, akkor önként lemond saját szabadságáról.

Hasonló gondolatokat fejeznek ki azok a választási jelzavak, melyeket szeptember végétől közölt a Szegedi Hírlap: "Becsületünk előbbre való a jólétünkénél!"

"A szavazatok söpriki el a reakciót és a kiskirályokat!"

"Bort, búzát, békességet a Kisgazdapárt hoz majd néked!"

"Az, amit mindenki várt: a Független Kisgazdapárt!"

"A mi földünk az örök magyar föld, a mi zászlónk a piros-fehér-zöld."

"Magyar asszony, magyar lány - szavazz az 5-ös listán!"

"Ha hívó magyar vagy, nem szavazhatsz másra, csakis az 5-ös listára!"

Összességében elmondható, hogy a szegedi KGP-szervezet választási tevékenysége igen sokrétű és szervezett volt, a helyi sajátosságokat, lehetőségeket igyekezett jól kihasz-

nálni. A tömegekre inkább érzelmi alapon ható, ígéretekkal és burkolt fenyegetésekkel gyakran élő agitációt folytattak. Jelszavaik nem konkrét politikai programot, hanem általános alapelveket fogalmaztak meg, nemegyszer erkölcsi közhelyek felhasználásával, jól példázva azt az országos törekvést, hogy a Kiszgazdapárt "világnézeti síkra" kívánta terelni a választási küzdelmet.

A budapesti választásokig a nyílt kommunistaellenes fellépés nem jellemző a párt megnyilvánulására. A választási eredmények ismeretében az MKP országosan is, és a helyi pártszervezet is igen éles - és elég szerencsétlen hangnemű - támadást indított a Kiszgazdapárt ellen. A Szegedi Hírlap idézi és élesen visszautasítja a Délmagyarország megállapítását, mely szerint: "A budapesti választásokon a Kiszgazdapárt a volt reakciós nagybirtokosok, nagytőkések és a söpredék szavazataival győzött!"

Nagyon könnyű volt cáfolni e csalódottság okozta kijelentést, és ennek kapcsán lejártni a kommunistákat: "Hát már ott tartunk, hogy aki másra szavaz, az reakciós? Az már a rendőrségre való? Az ilyen kijelentés rossz emlékeket idéz fel bennünk: a nyilasok is így beszéltek! Talán ismét csak az egypártrendszer?" - kérdezi a Szegedi Hírlap.^{90/} S bár a történelmi párhuzamot természetesen visszautasítjuk, nem tagadható, hogy a budapesti választásokat követő rossz kommunista taktika jelentős fegyvert adott a KGP kezébe: a "terror"-tól való félelem fegyverét.

A sajtópolémia sajnos kikerült az utcára is. Október közepétől több incidensre került sor Szegeden és környékén, és ezek szintén a Kiszgazdapárt pozícióit erősítették.^{91/}

A választási hadjárat végére Szegeden - elsősorban az MKP és a KGP propagandájában - egyre inkább az indulatok, mintsem az érvek domináltak, kölcsönös személyeskedéssé, néhol gyalázkodássá változtatva a politikai vitát. A hangulatot jól példázza a KGP választás napján közzétett nyilatkozata. A "Lássunk tisztán" c. cikkben arról írnak, hogy a pártnak nincs eszköze az agitációra, csak egy hetilap. Az ellenfélnek viszont mindegy van, főleg pénze, de mégis lelepleződött. "A szabadság bajnokaivá lettek azok, akik eddig ökölrel fenyegetőztek. Magántulajdont védnek azok, akik minden magántulajdont lerombolni igyekeztek. Piros-fehér-zöld lett a divat azoknál, akik eddig csak a vöröset látták. Krisztus-Királyról írnak és beszélnek azok, akiknek az alsóvárosi búcsú tegnap még népbutítás volt. De a magyar lát, leszedi a színészekről az álarcot ..."92/

IV. Az 1945-ös nemzetgyűlési választások eredménye Szegeden

Az 1945. november 4-én megtartott nemzetgyűlési választások eredménye közismert, s a korszakkal foglalkozó történeti munkák mind rámutatnak: az 57,3 %-os kisgazdapárti győzelem új helyzetet teremtett a koalíció történetében. Bár a budapesti törvényhatósági választások után megközelítőleg előre kiszámítható volt a szavazás kimenetele, s az végül többé-kevésbé a várt eredményt hozta, november 4. után mégis új szakasz kezdődött a magyar politikai életben. Minden párt fölülvizsgálta addigi tevékenységét, s több-kevesebb sikerrel igyekezett leszűrni a választások tapasztalatait.

A Független Kisgazdapárt választási győzelmével kapcsolatban a szakirodalom rámutat, hogy a KGP kiemelkedően jó eredményeket ért el a fejlettebb, polgárosodó mezőgazdasági területeken, de a Tiszántúl északi részének elmaradottabb agrárvidékein is. A falusi és a városi szavazatarányokat megvizsgálva látható, hogy a 46 jelentősebb város közül a párt 29-ben szerzett abszolút többséget, de csak 23-ban érte el, vagy haladta meg az országos átlagát. Kiemelkedően sok szavazatot általában a kevésbé iparosodott dunántúli városokban /Szekszárd, Zalaegerszeg, Sopron/ szerzett a Kisgazdapárt illetve azon alföldi városokban, melyek környékén a belterjesebb gazdálkodásnak, az intenzív paraszti árutermelésnek voltak hagyományai /Kecskemét, Szeged/. Ezzel szemben jelentősen elmaradt országos átlagától a Dunántúl ipari centrumaiban /Pécs, Győr/ és a Viharsarok radikális politikai múltú városaiban /Szentés, Hódmezővásárhely, Békéscsaba/. A falusi szavazatokat tekintve a KGP nyolc megye kivételével mindenütt messze megelőzte koalíciós partnereit, de többek között a szomszédos Csanád megyében nem kapott abszolút többséget.^{93/}

Mint később látni fogjuk, a szegedi és a Szeged környéki választási eredményeket is az itteni paraszti szavazatok befolyásolták döntően. Tamas Mihály tanulmányában - amely a kisárutermelő parasztság gazdasági-politikai szerepét vizsgálja a népi demokratikus átalakulásban - megállapítja: "A belterjesen gazdálkodó, zöldség-, gyümölcstermelő Duna-Tisza közti parasztság a Kisgazdapárt politikájában ismerte fel saját törekvéseinek megfogalmazását. Náluk volt legerősebb a kisgazdaságok függetlenségéhez, a magántulajdon és a magánvállalko-

zás szabadságához való ragaszkodás, a paraszti polgári öntudat ... Erőteljesen éreztették hatásukat a korábbi paraszti-kispolgári demokrácia hagyományai, amelyek örökében szintén elsősorban a Kisgazdapárt lépett fel."^{94/}

Ez a megállapítás már átvezet bennünket a helyi választási eredmények bemutatásához. A következő oldalon közölt adatokból kitűnik, hogy ezek az országos eredményekhez képest számos sajátosságot mutatnak. Az egész megyére vonatkozó elemzés meghaladná jelen tanulmány kereteit, ehelyütt csak a szegedi illetve a Szeged környéki adatokat vizsgáljuk meg - elsősorban a KGP eredményére koncentrálva.^{95/}

Ha a megyei összeredményeket összehasonlítjuk az országos adatokkal, látható, hogy a Kisgazdapárt nem érte el az 57,03 %-ot, s mivel az NPP nem tért el lényegesen országos átlagától, az MKP és az SZDP a KGP rovására tudott 16,95 % illetve 17,41 % fölé kerülni. Ha viszont a területi részeredményeket is megvizsgáljuk, kiderül, hogy a pártokra leadott szavazatok aránya igen nagy szóródást mutat: pl. a KGP esetében 40,42 %-tól 62,45 %-ig, az MKP esetében 12,12 %-tól 37,16 %-ig.

Az 53,82 %-os megyei átlaghoz képest kiugróan jó eredményt ért el a Kisgazdapárt Szegeden, és a város vonzáskörzetéhez tartozó dorozsmai járásban. Mint korábban láttuk, e környéken a KGP igen szilárd szervezetet épített ki. Ehhez járult a nagyon intenzív, önálló újság segítségével folytatott, s legtöbbször hangulati elemekre /nemzeti érzés, vallásosság, paraszti öntudat stb./ épített választási agitáció. A párt egész tevékenysége aktívnak, kezdeményezőnek mondható, s tömegei szá-

Az 1945-ös nemzetgyűlési választások eredménye Szegeden és Csongrád megyében

	NPP		PDP		MKP		FKGP		MSzDP	
	szavaza- tok száma	%	szavaza- tok száma	%	szavaza- tok száma	%	szavaza- tok száma	%	szavaza- tok száma	%
Szeged	2 639	3,53	1 419	1,90	9 053	12,12	46 650	62,45	14 936	20,00
Hódmezővásárhely	1 546	4,44	370	1,06	7 503	21,54	15 898	45,63	9 521	27,33
Szentes	590	3,05	312	1,61	5 953	30,77	7 818	40,42	4 671	24,15
Csongrád	492	3,46	717	5,04	1 812	12,73	7 543	53,00	3 669	25,78
Csongrádi járás	2 154	15,55	204	1,47	2 179	15,73	7 667	55,36	1 646	11,88
Mindszenti járás	951	5,63	194	1,28	5 616	37,16	5 733	37,94	2 718	17,99
Dorozsmai járás	2 070	10,67	240	1,24	2 761	14,23	11 752	60,55	2 586	13,32
ÖSSZESEN:	10 342	5,40	3 456	1,81	34 877	18,21	103 061	53,82	39 747	20,76
Országosan:	325 284	6,87	76 424	1,62	802 122	16,95	2697 508	57,03	823 314	17,41
=====										

mára - elsősorban kommunistaellenessége miatt - szókimondónak, bátornak tűnhetett. A szegedi pártvezetés által e terület volt leginkább befolyásolható népgyűlések segítségével is.

A dorozsmai járásban nagy hagyományai vannak a paraszti árutermelésnek /szőlő, gyümölcs/, így az itteni birtokos parasztság saját törekvéseit Nagyivánék szabad gazdálkodást, szabad kereskedelmet és reális agrár-ipari árviszonyokat követelő elképzeléseiben látta megfogalmazódni.

A Szegeden szerzett 62,45 %-ot mindenképpen tovább kell bontani, mert ez az adat jelentős eltéréseket fed el, s önmagában azt sugallja, hogy a kiugróan magas szavazatarány a jobboldali történeti múlttal rendelkező széles városi közép-rétegek, a kispolgárság, a kereskedők, az értelmiség és a hivatalnoksereg voksainak eredménye, a "reakciós Szeged" politikai állásfoglalása.

Ha azonban megvizsgáljuk a külterületi és a belterületi szavazatszámokat, a következő képet kapjuk:^{96/}

Szeged	NPP		PDP		MKP		FKGP		SZDP	
	szava- zat	%	szava- zat	%	szava- zat	%	szava- zat	%	szava- zat	%
Belte- rület	764	1,8	1006	2,4	7661	17,9	19527	45,7	13768	32,2
Külte- rület	1875	5,7	413	1,3	1392	4,2	28123	85,3	1168	3,5

Ebből is látható, hogy a szegedi szavazók /75 697 fő/ több, mint 40 %-a /32 871 fő/ a rendkívül kiterjedt városkörnyéki tanyavilág lakója volt. A 62,45 % tehát két, jelentősen eltérő adottságú terület szavazatainak összesített eredménye.

A belterület arányait nézve kitűnik, hogy itt a Kisgazdapárt jóval megyei átlaga alatt szerepelt, de az MKP is elmaradt attól, bár az országosnál valamivel jobb eredményt ért el. Kiugróan magas viszont az SZDP belterületi aránya, amely nyilván a városi munkásság és a kispolgárság közötti nagy befolyásának tudható be. A PDP viszonylag alacsony szavazataránya elárulja, hogy sikeres volt az értelmiség és a polgárság megnyerését célzó kisgazdapárti agitáció.

Egészen más a helyzet a külterületen, ahol a KGP a szavazatok 85,3 %-át szerezte meg. A tanyai és a tanyaközpontokban élő paraszti lakosság körében a többi párt befolyása szinte elhanyagolható, s érdekes módon a második legtöbb szavazatot itt az NPP kapta /5,7 %/, bár ezzel sem érte el országos átlagát.

Az elsőprő kisgazda-főlényt több ok magyarázhatja. Az eddig említetteken túl visszautalhatunk a szegedi földosztás körüli érdekellentétekre, s a KGP erélyes fellépésére a bérletek sérthetetlensége, s általában a középbirtok védelme ügyében. Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy részben sajátos agrokultúrájú, paprikatermelő vidékről van szó. Köztudott, hogy e tevékenység viszonylag nagyszámú idénymunkás, napszámos alkalmazását kívánja meg. Így a paprikával foglalkozó gazdák a földosztástól nem csak birtokukat ill. bérletüket féltették, hanem a szabad munkaerő jelentős csökkenésétől illetve a munkabér emelkedésétől is tartottak. Egzisztenciájuk viszonyt - méginkább, mint a szőlő-, gyümölcs-, zöldségtermelőké - a szabad értékesítési lehetőségektől függött.

Ugyanakkor a 85,3 %-ban szerepet játszhatott a tanyavi-

lág lakossága egy részének politikai, tudati elmaradottsága, konzervativizmusa, a jelentős egyházi befolyás, továbbá a Kisgazdapárt agitációjában fellelhető, s néha felelőtlen, demagóg szociális ígérgetés hatása is /lásd.pl. a Nagyiván-féle 21 pontot/.

Mivel két nagyvárosról van szó, érdekes összevetni a szegedi választások eredményét a budapesti törvényhatósági választásával is. Budapest 14 kerületében is igen nagy eltérések figyelhetők meg a KGP-re és a Dolgozók Egységfrontjára /MKP-SZDP/ leadott szavazatok számában. A belső városrészekben 61 %-ot szerez a Kisgazdapárt, a munkáspártoké a voksok 30 %-a, a külső kerületekben viszont 45 % ill. 48 % ez az arány. Összesítésben a KGP 50,54 %-ot, az egységlista 42,7 %-ot kapott. Szeged belterületén ennél a Kisgazdapárt rosszabbul, az MKP és az SZDP együtt jobban szerepelt, sőt a két munkáspárt abszolút többséget szerzett, együttes szavazatainak aránya 50,1 %. A Budapest környékén fekvő mezőgazdasági jellegű településeken a KGP 51,2 %-ot kapott, jóval kevesebbet tehát, mint Szeged külterületén, ahol a 85,3 %-os eredmény szerint a Kisgazdapárt befolyása szinte kizárólagosnak mondható.^{97/}

Mindezek alapján megállapítható, hogy a kiugróan magas szegedi szavazatarány elsősorban a parasztság voksainak következménye, a 46650 kisgazdapárti szavazó 60 %-a a város külterületén, a tanyavilágban élt. Nem valamiféle úri, "lakkcipős" kisgazda-többségről van tehát szó. Ettől függetlenül veszelhető tendencia, hogy a KGP tömegeit egy konzervatív, kommunistaellenes, pártközi kompromiszumokra nem hajló, s az agrárérdekeket szűken és mereven értelmező pártvezetés tud-

ta saját pozícióinak megerősítésére felhasználni.

V. A politikai helyzet alakulása Szegeden
a nemzetgyűlési választások után

A választási eredmények bemutatása után érdemes azt is megvizsgálni, hogyan reagáltak a pártok a tömegek szavazatszámokban kifejeződő politikai állásfoglalására.

A Kisgazdapárt már a budapesti törvényhatósági választások után a magyar demokrácia, a népi politika, a polgári gondolat győzelmeiként értékelte saját választási sikerét. A nemzetgyűlési választásokat követően is e korábbi álláspontjukat hangsúlyozták, de az országos pártvezetés figyelmét már inkább a kormánypozíciók elosztásának kérdése kötötte le. Ismeretes, hogy a kormányalakítási tárgyalások már november 4. délutánján megkezdődtek, s a pártok között még a választások előtt megállapodás jött létre a koalíciós kormányzat további fenntartásáról.

Ettől függetlenül a KGP jobbszárnya nagy nyomást gyakorolt a pártvezetésre annak érdekében, hogy az abszolút többség birtokában alakuljon tiszta kisgazdapárti kormány. A SZEB elutasító állásfoglalása után ez a kérdés lekerült a napirendről, az ilyen elképzelésnek sem a kül-, sem a belpolitikai feltételek miatt nem volt realitása.

A két hétig elhúzódó tárgyalások után megalakult Tildy-kormányban a pártnak nem volt többsége /a 18 tagú kabinet 9 tagja volt kisgazdapárti/, s a legfontosabb gazdasági és politikai tárcák a munkáspártok kezébe kerültek.

A választások után jelentősen megváltozott ugyan a kormány összetétele, de a pozíciók elosztása nem tükrözte a választási eredményeket. A Kisgazdapárt döntő fölényre tett szert a törvényhozó hatalomban, de nem sikerült megszereznie az ellenőrzést a végrehajtó hatalom többsége felett. Ez meghatározta további legfontosabb politikai célkitűzését, a szakirodalomban "arányosítási" politikának nevezett törekvést a végrehajtó hatalom feletti uralom megszerzésére.

A koalíció másik pólusán elhelyezkedő MKP választás utáni nyilatkozatai csalódottságot tükröztek. E csalódottság a választások előtt a kommunisták körében kialakult irreális várakozások megghiúsulásának következménye volt. A Kisgazdapárt abszolút többségét kezdettől fogva két fő tényezőnek tulajdonították. Egyrészt általában elítélték a magyar tömegek politikai éretlenségét, több helyütt megállapítva, hogy a Horthy-korszakban a reakció igen mélyen behatolt a magyarság tudatába.^{98/} Másrészt felismerték, hogy esélyes ellenzéki párt híján a jobboldal a Kisgazdapártra szavazott. Révai egyik értékelése szerint a KGP szavazóinak fele minősíthető reakciónak. A helyzet megváltoztatásának eszköze a "cselekvő demokrácia", a baloldali pártok szoros összefogása a Kisgazdapárt jobboldala ellen, a választások előtt már megszerzett hatalmi-igazgatási pozíciók feltétlen megtartása s ezek birtokában olyan erős központi hatalom kiépítése, amely alkalmas a demokrácia legfontosabb funkcióját betölteni: a reakciós erőket korlátozni, majd megsemmisíteni.^{99/}

Ebben a koncepcióban a KGP kétpólusú pártnak tűnik, paraszti centruma nem játszik lényeges szerepet. Révai a Kis-

gazdapárt reakciós elemektől való megtisztítását a KGP-n kívüli erőkre alapozva képzei el. A későbbi politikai küzdelmek során az MKP ugyan mindig hangsúlyozza, hogy együtt kíván működni a Kisgazdapárt demokratikus elemeivel, de hogy ki minősül annak, azt mindig a konkrét politikai szituáció dönti majd el. Látható tehát, hogy már a választások után megfogalmazódott az MKP részéről a KGP-vel kapcsolatos hosszútávú stratégia, amely 1946 tavaszán a Baloldali Blokk megalakulásával szervezeti formát is öltött.

Itt jegyezzük meg, hogy a választások utáni helyzet elemzése nyomán egy, a fentitől eltérő elképzelés is kirajzolódott ezidőtájt. Közismert az a vita, amely 1946 elején folyt a parasztpárti Bibó István A magyar demokrácia válsága c. tanulmánya kapcsán.^{100/} Tanulmányunk témája nem kívánja a Bibó-féle "limitált forradalom" kérdéskörének átfogó elemzését, csupán a Kisgazdapárttal kapcsolatos véleményére utalunk.

Bibó és Révai idézett álláspontjának alapja azonos: a Kisgazdapárt "gyűjtőpárttá" vált, benne reakciós és konzervatív erők is tömörülnek. Ugyanakkor Bibó szerint a párt választási győzelmének döntő oka nem az, hogy a tőle jobbra álló politikai erők is rászavaztak, hanem az, hogy - a tanulmányban részletesen elemzett "félelem" miatt, amely az MKP taktikai "kisiklásainak" következménye - a tőle balra levők egy része is a KGP-re voksolt, holott objektív érdekei szerint a "középpártok" valamelyikének szavazótáborát gyarapíthatta volna.

Ebből következően Bibó más kiutat lát: a koalíció súlypontjának középre helyezését tartaná optimális megoldásnak. A KGP-n belüli jobboldali szárny leválasztását pedig a párt

centrumára támaszkodva, elsősorban belső tisztulási folyamat eredményeképpen képzei. Ez az álláspont azonban éles bírálatot váltott ki a munkáspártok - elsősorban az MKP - részéről, s a későbbi politikai folyamatok sem a bibói törekvések szellemében mentek végbe.^{101/}

A választásokat követően Szegeden is megtörtént az eredmények értékelése, bár - mint ez a későbbiekből kitűnik - nem igazán körültekintő elemzés alapján. Az országos átlagot is meghaladó választási győzelem után helyi kisgazda-sajtó számos cikkben fogalmazta meg álláspontját illetve reagált a többi párt véleményére.

A hivatalos választási eredmények közzétételével egyidőben a Szegedi Hírlap megállapítja, hogy a szegedi siker mellett Kékestetőn és Csongrád megye tiszántúli részén kevesebb szavazatot szerzett a párt. Ezt azzal indokolja, hogy e vidékeken nem épültek ki olyan erős pártszervezetek, mint másutt, de ennek okát nem tárja fel. Ugyancsak eltekint a lap a szegedi eredmények részletes számbavételétől, nem foglalkozik a kül- és belterületi szavazatarányok közötti óriási eltérésekkel.

Nagyiván János "Magyar jövőendő" című cikkében a KGP győzelméről szólva így fogalmaz: "November 4-én a magyarság önmagára talált, nem lett hűtlen hagyományaihoz, ősi magyar szokásaihoz. Végrehajtotta saját hazájában, otthonában az új honfoglalást." További megállapításai is azt tükrözik, hogy pártja választási sikerét az "igazi magyar néplélek" győzelmeiként értékeli a töle idegen, forradalmi eszmék felett. A felszabadulás óta bekövetkezett változásokat elsősorban ez utóbbiak hatásának tudja be, nem a tömegek igazi akaratának megnyilvánulását látja bennük.

A választási győzelem következtében viszont ezután minden bizonnyal olyan politikai erők kerülnek túlsúlyra, akik az ország további sorsát a nép, a magyarság valódi érdekei szerint fogják irányítani - reméli Nagyiván.^{102/}

A KGP szegedi vezetője e cikkében azt feltételezi tehát, hogy döntő változás fog bekövetkezni a politikai erőviszonyokban. Az általa felvázolt "magyar jövőndő" alakításában háttérbe szorulnak majd a forradalmi törekvéseket kifejező munkáspártok. Írásában nem is szól ezek további szerepéről, szinte nem is vesz tudomást az általuk elért jelentős szavazatarányról. Elképzeléscivel - ha nem is veti fel a tiszta kisgazdapárti kormányzás lehetőségét - megalapozza a szegedi KGP-szervezet későbbi "arányosítási" törekvéseit, melyek később új, s az eddigieknél mélyebb pártközi ellentétek kibontakozásához vezetnek.

Nagyiván álláspontjánál szélesebb látókörű és nagyobb realitásérzetet tükröz az ugyanott megjelent, "A magyar nép győzött" c. szerkesztőségi cikk. Felhívja a figyelmet arra, hogy a választási győzelem igen nagy felelősséggel is jár, és "csak akkor válik sikerré, ha megfeszített munkával, az osztályharcot és pártviszálykodásokat megszüntetve megkezdjük az építő munkát ..."

Igaz ugyan, hogy a cikkben megfogalmazott program első sorban az agrárérdekek figyelembevételét tükrözi, de elképzelései megfelelnek Csongrád megye sajátosságainak. Legfontosabb célként a minőségi mezőgazdasági termelés kifejlesztését jelöli meg, s erre építve egy jelentős feldolgozó ipari bázis megteremtésének szükségességét hangsúlyozza. Modern

konzervgyártásra, hűtőházakra, szárítóberendezésekre gondol a cikk, de emellett kifejti általában az ipar decentralizálásának, a vidéki ipari gócpontok létrehozásának fontosságát.

E megnyilatkozás - attól függetlenül, hogy a benne foglaltak megvalósítása csak távlati terv lehetett volna - igen konstruktívnak mondható, mert építőmunkára és együttműködésre szólít fel, s nem a politikai pozíciókért folytatott könnyen öncélúvá válható küzdelmet tartja a legfontosabbnak. Ugyanakkor nem általában hivatkozik a "magyar" érdekekre, hanem helyi adottságokat figyelembe vevő, konkrét cselekvési programot próbál megfogalmazni.

Ugyanebben a lapszámban reagált a Kisgazdapárt a helyi kommunista sajtóban november 6-án megjelent választási értékelésre. A Délnyugatország a KGP szegedi győzelmével kapcsolatban a következőket írta: "... az ország legelmaradottabb városa ... a horogkereszt városa ... felvonultak a szegedi aszfalt kisgazdái, a reakciós múlt mindenfajta szolgálói, megköttyagosodott zöldfülű kölykök /20 év volt a választási korhatár - K.L./ ... félrevezetett jámbor aggszüzek, vak nyárs-polgárok, kérlekalácssan-figurák, Szeged nagyságos asszonyai."

A Szegedi Hírlap kérdése: ezek voltak 46 ezren? Felhívja a figyelmet a Délnyugatország egy másik megállapítására, mely szerint a szavazás a legnagyobb rendben, "a demokrácia elveinek megfelelően a legtisztább eszközökkel" folyt. Ugyanakkor idézi a Szegedi Népszava október 31-i cikkét is: "Az a párt, amely egy demokratikus szavazás eredményét nem ismeri el, magát a demokráciát nem ismeri el, nem volna tehát helye a demokratikus pártok sorában."

A Délmagyarországból idézett értékelés nemcsak az MKP-ben ezidőtájt országosan megfigyelhető csalódottságot példázza. Azt is bizonyítja, hogy e csalódottság megakadályozta a párt szegedi vezetőit a választási eredmények reális megközelítésében. Mert hiszen mindenképpen sikerként könyvelhették volna el, hogy az ellenforradalmi korszak utáni Szeged belterületén a munkáspártok együtt megszerezték a szavazatok felét, s az sem lehetett meglepő, hogy ezen belül az SZDP lett az erősebb. A külterületi szavazatszámokat pedig figyelmeztetésként értelmezhatték volna, ami a helyi pártszervezet országosnál is gyengébb paraszti bázisára utal. Ez egyben fontos politikai feladat felismerését eredményezhette volna: a helyi sajátosságok figyelembevételével szélesebben kell meghúzni az MKP által képviselhető agrárérdekek körét. Eddig ugyanis a városkörnyéki agrártársadalomból az MKP jórészt csak a földtelenek illetve az újjgazdák érdekeit vállalta fel, erősen szűkítve ezzel saját lehetséges tömegbázisát, jelentős terepet engedve át a KGP helyi szervezetének - mivel e tömegek az NPP szegedi gyengesége miatt nemigen találtak máshol politikai képviselőre. Hosszú távon e helyzet fennmaradása komoly veszélyeket rejtett magában.

A választási eredmények reális értékelése helyett november 6-án a "reakciós, fasiszta Szeged" megoldást olvashatta a közönség a Délmagyarország hasábjain. Ez - amellet, hogy a város politikai életére, sorsára sokáig rányomta a bélyegét - az akkori helyzetben is igaztalan, sőt politikailag káros álláspont volt. Az MKP elhamarkodott, durva támadása által "felkínált" lehetőséget ki ki használta a Szegedi Hírlap a kommunisták lejáratására, s még azzal a látványos fogással is élt, hogy

a szociáldemokraták szavaival érvelhetett ellenük.

Később aztán valamivel árnyaltabbá vált az értékelés a szegedi kommunisták részéről,^{103/} és az országos politikában is megnyugvást hozott a kormányalakítási tárgyalások sikere, így a két párt között helyi szinten is kezdett normalizálódni a viszony. Ezt tükrözi a Szegedi Hírlap "Összefogás" c. írása, melyben a szegedi Kisgazdapárt vezetősége örömel nyugtázza a Délmagyarország "Rend és nyugalom" c. cikkét, ezzel egyetért. Reméli, hogy a túlfűtött választási agitáció befejezése után, a választási eredményeket tudomásul véve, a pártok a munkásság és a parasztság közös érdekeiért a kölcsönös tisztelet jegyében, a durva támadásokat mellőzve fognak együtt dolgozni.^{104/} A szegedi politikai helyzet korábbi alakulása azonban kevés reményt nyújtott a tartós együttműködésre.

A nemzetgyűlési választások és a kormányalakítással kapcsolatos viták elülte után néhány hetes nyugodt periódus következett az országos politikában. Azonban, mint később kiderült, a nyugalom csak látszólagos volt, elsősorban az erőgyűjtést szolgálta, a későbbi éles politikai harc előkészítésének tekinthető.

A Kisgazdapárt "arányosítási" offenzívájának nyitánya Nagy Ferenc sajtónyilatkozata volt 1945. december 25-én: "... a pártok közös elhatározásával a közélet minden területén, így a rendőrségen, az önkormányzatokban és a gazdasági életben is életbe fogjuk léptetni azokat az arányszámokat, amelyek a választások eredményeképpen a koalíciós kormány megalakulásánál is megnyilatkoztak." - idézi Vida István.^{105/}

Ezzel párhuzamosan a vidéki pártszervezetek nagy része

is bejelentette igényét nemcsak a rendőrségi, hanem általában a helyi hatalmi pozíciók arányosítására. Ezek a törekvések a többi koalíciós párt - főleg a rendőrség felett abszolút ellenőrzést gyakorló MKP - ellenállásába ütköztek, s az ennek nyomán felőledő éles pártközi küzdelem egyik fontos eleme a márciusi politikai válság kialakulásának.

Ugyanebbe az irányba hatottak a Kisgazdapárt 1946 januárjától fellendülő tevékenységének egyéb momentumai is. Ezek közül a legfontosabbak: a Kerék Mihály-féle rendelettervezet elkészítése a földreform végrehajtásával kapcsolatos visszasságok rendezésére; a KGP törekvése a mezőgazdasági érdekképviseleti törvény elfogadtatására, a szövetkezeti mozgalom és a társadalombiztosítási központ feletti ellenőrzés megszerzésére, továbbá - a béketárgyalások előkészítésével kapcsolatosan - nagyszabású propagandahadjárat kibontakoztatása, melynek célja Magyarország háborús felelősségének kisebbitése, a szövetséges nagyhatalmak megértésének és támogatásának megszerzése a fenntartott magyar területi igények iránt.

1946 elejének nagy horderejű belpolitikai eseménye, a köztársaság kikiáltása, majd a köztársasági elnök személye körüli vita is tovább élezte a pártközi ellentéteket, sőt a KGP-ben majdnem pártszakadáshoz vezetett, és Tildy Zoltán megválasztása nagy hatással volt a párton belüli erőviszonyok alakulására is. A választási győzelem után ugyanis elnélyültek a már 1945 nyarán jelentkező ellentétek a párton belül. Az "arányosítási" politika volt csupán az a közös nevező, amely alapján fenntartható volt a pártegység látszata, bár taktikai kérdésekben e téren is jelentős különbségek voltak a

KGP irányzatai között. Tildy köztársasági elnökké történt megválasztásával a koalíciós partnerekkel szemben keményebb politikát követelő centrum, a Nagy Ferenc-Kovács Béla csoport kezébe ment át a párt gyakorlati irányítása.

Mindezt látva az MKP 1946 januárjától egy széleskörű, baloldali politikai offenzíva előkészítésébe kezdett. Február 16-án, a budapesti Sportcsarnokban tartott gyűlésen Rákosi Mátyás programot adott az ekkor már szórványosan jelentkező, s ezután - az MKP szervezésében és támogatásával - az egész országot átfogó tömegmozgalomnak. Az MKP főtitkára a reakció elleni fellépés fontosságát hangsúlyozva felszólította a tömegeket a közigazgatás megtisztítására és a kiosztott földek megvédésére. Ettől kezdve a tél, a szénhiány, a közellátási nehézségek, az infláció és a munkanélküliség által egyébként is felkorbácsolt közvélemény számára nyilvánvalóvá váltak az addig jórészt csak a politikai kulisszák mögött zajló csatározások, és látszólag egyszerű frontok alakultak ki.

A szegedi politikai helyzet alakulása, s ezen belül a Kisgazdapárt itteni tevékenysége természetesen ebben az időszakban sem tükörképe az országos eseményeknek, de a dokumentumok és a sajtó tanúsága szerint a helyi sajátosságok mellett számos rokon vonás mutatható ki.

A kiemelkedő választási siker tudatában a KGP szegedi szervezetének tevékenysége is felélénkült. 1945 novemberében új programmal léptek a közvélemény elé, melyben távlati célokat, alapelveket és közvetlen feladatokat fogalmaztak meg. Ezek címszavakban a következők:

1/ krisztusi életszemlélet, minden gyűlölködés kiküszöbölése,

a humanizmus gyakorlati megvalósítása

- 2/ minden nacionalizmustól mentes hazaszeretet
- 3/ az emberi jogok tisztelete
- 4/ mélységes szociális szellem, minden becsületesen dolgozó egyén szellemi és anyagi szükségleteinek lehető legteljesebb kielégítése
- 5/ gazdasági téren tökéletes személy-, jog- és vagyonbiztonság, az egyéni kezdeményezés szabadsága, szabadverseny
- 6/ az ország gazdasági életének alapja a mezőgazdaság, az életképes kisbirtokrendszer; cél a belterjes kertgazdálkodás
- 7/ belföldi nyersanyagokat feldolgozó ipar
- 8/ magyar hagyományokon nyugvó népművelés
- 9/ szervezett társadalom
- 10/ gazdasági és közigazgatási önkormányzat, törvényhatósági választások vidéken is
- 11/ teljes és általános népbiztosítás

Közvetlen feladatok:

- 1/ kenyeret mindenkinek
- 2/ le kell törni az árdrágítást
- 3/ az infláció megszüntetése, stabilizáció
- 4/ a legfontosabb üzemek szocializálása
- 5/ minden reakciós törekvés letörése, bármely oldalról jelentkeznek is az
- 6/ rend, fegyelem, közbiztonság.

A cikk végén megállapítják, hogy a jóhiszeműség és a bizalom jegyében együtt kell működni a munkáspártokkal, hiszen "a KGP döntő súlya mellett ezen pártok az újjáépítés és az országvezetés el nem hanyagolható tényezői".^{106/}

E program alapvonásaiban megegyezik a Nagyiván János által 1945 nyarán megfogalmazott elképzelésekkel.^{107/} Három különbséget azonban meg kell említenünk. A választások után a Kisgazdapárt hangsúlyozza a gazdasági és közigazgatási önkormányzatok átalakításának szükségességét - ez nem szerepel a júliusi programpontok között. Nyilvánvaló, hogy a vidéki törvényhatósági választások megtartása tovább erősítette volna a KGP pozícióit, amely akkor e testületekben kisebbségben volt a baloldali erőivel szemben. Meg kell jegyeznünk, hogy e kérdés 1945 novemberi felvetésével a KGP szegedi vezetése az országos pártközpont előtt járt, hiszen Nagy Ferencék csak majd a Baloldali Blokk megalakulását követő politikai csatározások során követelik erőteljesen a községi választások megtartását.

A másik különbség a júliusi és a novemberi szegedi KGP-program között az, hogy az első még általában beszél az iparfejlesztés szükségességéről - hozzátéve, hogy az nem történhet a mezőgazdaság rovására - a második a belföldi nyersanyagokra épülő ipar kiépítését szorgalmazza. Ezen álláspont jelelmentős agrárérdekeket fejez ki, hiszen megvalósulása esetén az ország iparszerkezetében döntő súlya lett volna a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ágazatoknak.

Harmadik eltérésként azt jegyezzük meg, hogy míg 1945 nyarán némi megszorítással Nagyivánék is követelik a háborús és néPELLenes bűNösök szigorú felelősségrevonását, addig no-

venberben ezt már nem tartják aktuálisnak. Helyette viszont hangsúlyozzák a "bármely oldalról" jelentkező reakció letörésének szükségességét. Hogy itt mire gondolnak, azt Nagyiván János egy későbbi cikkéből tudhatjuk meg. Ebben - az MKP támadásaival kapcsolatban - kifejti, hogy, úgy tűnik, a kommunistáknak mindenki reakciós, aki nem osztja mindenben az ő nézeteiket. Ha ez így van, vállalja a reakciósság vádját, de megjegyzi, hogy véleménye szerint az az igazi reakciós, aki kisebbségi terrort gyakorol és a rendőrséget pártpolitikai célok szolgálatába állítja.^{100/}

A reakciónak ez az értelmezése összefügg a Kisgazdapártban a választások után megjelenő azon elképzeléssel, mely szerint november 4.-vel lezárult a világháború utáni forradalmi időszak, és az 1946-os esztendő a konszolidáció éve lesz. A választások eredménye számukra azt bizonyítja, hogy a magyar nép döntő többsége nem a további forradalmi lépéseket sürgető baloldalt, hanem az egyenletes, törések nélküli, szélsőségektől mentes fejlődést kívánó Kisgazdapártot támogatja. Ebből következik a kisgazdapárti értelmezés, mely szerint reakciós az, aki e fejlődést akár jobbról, akár balról veszélyezteti.^{109/} A nyilvánvaló különbség a KGP és az MKP álláspontja között azonban nem csak elvi jelentőségű, hanem a gyakorlati politikában - egyes törekvések és személyek megítélése esetén - állandó pártközi ellentétek forrásává vált.

A szegedi választási siker fellendítette a KGP szervezeti tevékenységét is. A választási hadjárat ideje alatti rendszerességgel folytak a pártgyűlések a városban és a város környéki községekben is. A Szegedi Hírlap Párthírek c. rovata havonta

15-20 gyűlésről tudósít. Folytatódott a hetenkénti pártnapok sorozata is, erősödött az iparos csoport, a Független Ifjúság és a női csoport aktivitása. Ez utóbbi - a pártvezetéssel egyetértésben - széleskörű szociális tevékenységbe kezdett. Javasolták a polgármesternek egy népkonyha megnyitását, amely napi egy tál meleg ételt adna a rászorulóknak. Nagyszabású karácsonyi gyűjtést kezdtek, 250 családot és 600 gyermeket részesítettek segélyben. Persze végül ebből is vita lett, a Délnagyarország szemükre vetette, hogy nem a demokratikus nőszövetség keretében tették mindezt. A Szegedi Hírlap válasza szerint a párt női csoportját oda soha nem hívták, ellenkezőleg, állandóan támadják. "Mi nem csinálunk a karácsonyi ajándékozásból politikát ... a szeretet és nem a gyűlölködés jegyében folyik a munka."^{110/} A Független Ifjúság és a KGP női csoportja rendezésében rendszeressé váltak a különböző műsoros kultúrestek, bálók, a Szegedi Hírlap kifejezésével élve "kultúramentő" tevékenységet vállalt a Kisgazdapárt.

A választási győzelem következtében végképp megerősödni látszott a párt vezetésében Nagyiván János és támogatója, Nacsa Sándor pozíciója. Ezt mutatja többek közt az is, hogy Szeged város hét közigazgatási albizottságában csak ők ketten képviselték a Kisgazdapártot.^{111/} Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a pártügyek néhány személy kezébe való koncentrálódásán túl ez bizonyos káderhiányt és elszigetelődést is jelez. Tovább növelte viszont a KGP helyi tekintélyét, hogy 1945 végétől dr. Pálffy György személyében kisgazdapárti főispán állt Szeged város élén.

Biztos pozíciói tudatában Nagyiván János a választások

után sem rejti véka alá éles kommunistaellenes véleményét. Hamar előkerül újra a rendőrség ügye, bár itt nem az arányokról, hanem a politikai osztály működéséről bontakozik ki szélsőséges hangnemű sajtópolémia. Nagyiván ugyanis november 19-én a közigazgatási bizottság ülésén követeli: a letartóztatottaknak adjanak szalmazsákot és pokrócot, mert a cementpadlón hálnak. A konkrét ügygel kapcsolatosan egyúttal mindenestől elmarasztalja a rendőrség tevékenységét, egyoldalúsággal, kisebbségi terrorizmussal vádolva azt. A Délmagyarország Nagyiván fellépését "fasisztamentésnek" minősíti, de nem késik soká a válasz sem: "a hatalmat gyakorló kisebbségi pártok 'ember-sége' megtagadja az embertől a vágóhídra hajtott baromnak is kijáró almot!" - írja a Szegedi Hírlap, s felhívja a figyelmet arra, hogy a letartóztatottak 60 %-a a vizsgálat során ártatlannak bizonyul.^{112/}

November végén egy pártgyűlésen Nagyiván arról beszél, hogy sok igazságtalan támadás éri a KGP-t. Véleménye szerint nemcsak a múlt bűneiért kell felelniük a tetteseknek, de a jelen bűnöseit is felelősségre kellene vonni. "A jövőért pedig mi vállaljuk a felelősséget: nem engedjük meg többé soha, hogy diktátorok legyenek ebben az országban. Ebből elég volt." - fejezi be a felszólalását a KGP szegedi elnöke.^{113/} Később a Szegedi Hírlap a kommunisták újságját így nevezi: "A Cézároklapja, amelyet valamikor művelt magyarok Délmagyarország névre kereszteltek." Egy másik cikkben a következőket olvashatjuk: "... egyes magyar propagandisták, akik nagy előszeretettel tüntetik ki magukat munkás-sajtóvezéreknek, sőt munkás-vezéreknek, a politikai propagandában még ma is 'náci módszere-

ket'' alkalmaznak.^{114/}

Ugyanakkor a Délmagyarország a Szegedi Hírlapot a KGP hetenként megjelenő "vicclapjának" minősíti, s hangnemében hasonlóan szélsőséges támadást indít Nagyiván János ellen. A "jelen bűnöseinek" felelősségrevonását szorgalmazó - fentebb idézett - megnyilatkozásával kapcsolatban például kijelenti: "Nyilván a szerinte hamarosan elkövetkezendő fehérterror megtorlásaira céloz ezzel Nagyiván úr és talán már élesíti is a herélőkést, sóban áztatja a bikacsököket, amely ''szellemi fegyverekkel'' elődei, az orgoványi hősök küzdöttek a munkásság ellen."^{115/}

A tél viszontagságai, a rendkívül rossz gazdasági helyzet miatt egyébként is elkeseredett hangulatot tovább szítják a helyi sajtó fenti megnyilatkozásai. Ehhez járul még, hogy 1946 januárjában "Vesszen Sztalin!", "Vesszen Rákosi!" feliratok jelennek meg Szeged utcáin. Az esettel kapcsolatban Diczfalussy vezérőrnagy, a város rendőrkapitánya levélben hívja fel a főispán figyelmét a szovjet városparancsnok álláspontjára, mely szerint ha a város vezetősége nem képes megfékezni az indulatokat, "ők veszik kezükbe a kezdeményezést és az intézkedések megtételét". A rendőrkapitány figyelmezteti a főispánt, hogy ez többek között a városban levő "orosz csendrőség" /sic!/ létszámának 500-ról 2000 főre való felemelését jelentené. Ennek elkerülése érdekében erélyes intézkedéseket fog hozni, "mert egy esetleges újabb reakciós, megmozdulást követő orosz beavatkozásért nem vállalhatjuk a felelősséget". Dr. Pálffy főispán a belügyminiszterhez írt jelentésében az ügy kapcsán kifejti, hogy a város politikai helyzete maholnap kezelhetetlenné válik.^{116/}

Azonban a további események sem az ellentétek tompítása, a pártközi együttműködés erősítése irányába hatottak. Egyre inkább érezhetővé vált a baloldal célja: a Kisgazdapárt helyi vezetőinek, elsősorban Nagyiván Jánosnak az elszigetelése, majd kiiktatása a politikai élethől. Ennek megvalósítása érdekében összehangolt, erőteljes offenzívába kezdenek, melynek során tömegeiket is mozgósítják.

A Nemzeti Bizottságban visszautasítják a földreform részleges felülvizsgálatát, a sérelmek orvoslását célzó törekvéseket.^{117/} Határozottan fellépnek a Kisgazdapárt egyes tagjainak antiszemita kijelentései ellen. Az MKP szegedi titkára levélben hívja fel a KGP helyi elnökségének figyelmét, hogy egy pártgyűlésük előadója szerint a zsidók deportálása "kényelmes" volt, csak az volt a bajuk, hogy dolgozni kellett, a krematórium csak "propaganda". A politikai helyzettel kapcsolatban pedig a szónok megállapította, hogy a nép 90 %-ának nem tetszik a mai rendszer, ezt csak rákényszerítették. Harc következik, s a jelszó "győzni vagy meghalni!". A KGP vezetése csak akkor tűrhet ilyen embereket a párthoz, ha maga is egyetért velük - állapítja meg a levél, s felhívja a figyelmet arra, hogy a következményekért az MKP elhárítja magáról a felelősséget. A Szegedi Zsidó Hitközség elnöke is a KGP-hez intézett levélben fejezi ki megdöbbenését, különösen azért, mert nem csak egyedi esetről van szó. A főispánhoz írott beadványában elmondja, hogy a visszatérő zsidók nem tudják lakásaikat, üzleteiket birtokbavenni, az elvesztett ingó és ingatlan vagyon visszanyerése lehetetlen, s a városban nyílt antiszemita izgatás folyik. Később a szegedi Nemzeti Bizottság is harcot hirdet az antiszemitizmus ellen,

megállapítja, hogy az a reakció egyik fő fegyvere.^{118/}

A baloldal politikai offenzívájának szerves részeként 1946. február 15-én a két munkáspárt és a szakszervezetek felhívására Szeged munkássága tízperces figyelmeztető sztrájkkal és nagyszabású, 12-15 ezer fős utcai tüntetéssel tiltakozott a reakciós erők megmozdulásai ellen. Ez a demonstráció nyitánya volt annak a gyűléssorozatnak, amely február közepétől bontakozott ki Szegeden és a város környékén, s ahol egyre élesebben követelték a közigazgatás és a KGP megtisztítását a jobboldali, reakciós elemektől.^{119/}

A Délmagyarország ekkori cikkeiben is tükröződik a jobboldal elleni fellépés taktikájának finomodása. A Nagyiván János-sal szembeni támadások hangneme - legalábbis a sajtóban - kevésbé szélsőséges, mint korábban. Ugyanakkor felhívják a KGP tömegeinek figyelmét, hogy jelenlegi vezetőik tevékenysége, politikai irányvonala az ő érdekeit is sérti. Felszólítják a tagságot, vonja meg bizalmát a Nagyiván-klikktől, sőt személyi javaslatot is tesznek: Madarász Jánost látnák szívesen a szegedi KGP-szervezet élén. Határozott törekvést figyelhetünk meg tehát az MKP részéről a Kisgazdapárt megosztására.^{120/}

Később e cél érdekében az MKP megkísérli a többi pártot is maga mögé sorakoztatni: "a zsirosparaszt Nagyivánok ellen harcba hívjuk Szeged becsületes, demokratikus pártjait" - írja a Délmagyarország.^{121/} Az SZDP helyi lapja, a Szegedi Népszava is több cikkben bírálja ebben az időben a KGP szegedi vezetőit és a Szegedi Hírlapot, melyről megállapítja, hogy "irányvonala megfelel az FKP analfabéta vezetői színvonalának". A Kisgazdapárt gyűléseire is heves támadással reagál a lap, pél-

dául a "Politikai analfabéták példátlan merénylete a demokrácia ellen" c. írásban.^{122/}

Arra nézve, hogy a baloldali erők támadása a Kisgazdapárt szegedi szervezetében komoly zavart okozott volna, nincs közvetlen bizonyítékunk. A párt helyi lapja nem tudósít a vezetőség esetleges vitáiról, belső megosztottságáról, a párton belüli csoportosulásokról. Egy apró jele van csupán mindennek, nevezetesen, hogy a dorozsmai pártvezetőség újraválasztása kemény belső csatározások közepette történt meg.^{123/}

Az viszont mégis a Nagyiván-féle vezetés korábban biztosnak tűnő pozíciójának megingását jelzi, hogy sorozatban jelennek meg a Szegedi Hírlapban a párt egységét, szilárdságát, tántoríthatatlanságát és a tagság vezetői mögötti felsorakozását bizonygató írások - főleg Nagyiván tollából. A "Kisgazdapárt válsága" c. cikkében kétségbevonja azt a véleményt, mely szerint a KGP a jobboldal gyűjtőpártja. A kommunista pártban legalább annyi volt jobboldali elem, "kisnyilas", politikai köpönyegforgató, karrierista húzódik meg. Az MKP célja a KGP elleni támadásokkal a törvényhatósági választások előtt megrágalmazni, lejáratni a párt legtekintélyesebb vezetőit. A kisgazdák azonban nem ijednek meg, vállalják a harcot, de a felelősség nem őket terheli. A KGP, és annak szegedi szervezete is politikailag, szellemileg egységes, megoszthatatlan és teljesen bízik vezetőiben. Aki Nagyivánt támadja, a Kisgazdapártot támadja - fejezi be írását Nagyiván János. Egy szerkesztőségi cikk pedig elutasítja a Délmagyarország azon állítását, mely szerint a kisgazdapárti vezetés néhány tagja is jónak látna egy tisztogatást a párton belül. Nagyiván János nem mond le, miután "a

szegedi pártszervezet teljes mértékben és oszthatatlanul megbízik benne". - állítja az "Üzenjük a Délmagyarországnak: Elnököket mit választunk!" c. cikk.^{124/}

A pártegység állandó hangoztatása mellett ugyanakkor egyre többször támad zavar Szegeden a Kisgazdapártban. A köztársaság kikiáltásával kapcsolatban például 1946. január 16-án egy kisgazda-gyűlésen tiltakoznak saját pártvezérük, Tildy Zoltán elnökké választása ellen, mondván, hogy "Magyarországon csak keresztény katolikus ember lehet államfő", és Tildy köztudottan református pap volt.^{125/} Később a Szegedi Hírlap örömmel nyugtázza a nagy eseményt, megállapítja, hogy a királyság intézménye alámerült az élet süllyesztőjében és az "egyetlen igaz és bécsületes államforma - a köztársaság!" Két hét múlva viszont - Mindszenty hercegprímást védve a baloldal támadásaitól - kifejti, hogy a királyság ezeréves intézménye a magyar nép történelmi hagyományai közé tartozik, az emberek nagy része érzelmileg kötődik hozzá, ezért körültekintőbben kellett volna eljárni e kérdésben.^{126/}

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a választásoktól 1946 tavaszáig terjedő időszakban Szegeden fennmaradtak azok az egyre inkább kibékíthetetlennek látszó pártközi ellentétek, amelyek 1945 tavaszától erősödtek fel. A munkáspártok támadása a Kisgazdapárt vezetése ellen 1946 januárjától felerősödik és összehangoltta válik. Helyi kísérlet történik arra, amit az országos politikában a Baloldali Blokk megalakulása utáni tárgyaláson értek el, nevezetesen a KGP jobboldali képviselőinek kizárására, politikai elszigetelésükre.

Szegeden ez az offenzíva nem jár teljes sikerrel, bár

kétségtelen zavart okoz a KGP helyi szervezetében. A helyi kisgazda-vezetők, ugyanúgy mint az országos pártközpont, nem észlelik, vagy legalábbis nem veszik komolyan a "veszélyt", elképzelhetetlennek tartják, hogy az abszolút többséget birtokló párt ellen eséllyel veheti fel a harcot a baloldal. Nem veszik észre az erőviszonyokban és a tömegek hangulatában bekövetkezett változásokat. Nagyiván János 1946. február 20-án - két héttel a Baloldali Blokk megalakulása előtt - egy pártnapi előadásában a KGP egységéről beszél, a tagságtól pedig bizalmat és türelmet kér, mondván, hogy "még néhány hónap, és minden rendben lesz..."^{127/}

VI. A Független Kisgazdapárt tevékenysége Szegeden a Baloldali Blokk megalakulásától 1946 végéig

Az 1946-os esztendő hazánk történetében politikai válságok sorozatát hozta. Az 1946 februárjától kibontakozó baloldali offenzíva során március elejére az MKP maga mellé állította az SZDPT-t, az NPP-t és a Szakszervezeti Tanácsot. Tárgyalásaik eredményeképpen március 5-én megalakult a Baloldali Blokk, létrejött a koalíción belül egy pártszövetség a Kisgazdapárt nélkül, s ezek után elsősorban e két politikai erő küzdelme és kompromisszumai befolyásolták az eseményeket.

A Baloldali Blokk határozata első helyen emeli ki a reakció elleni együttes fellépés szükségességét, s mivel ez a reakció "elsősorban a Független Kisgazdapárt jobbszárnyán gyülekezik", a BB kijelenti, hogy "a Független Kisgazdapárt reakciós jobbszárnyával nem hajlandó együttműködni, de továbbra is állja a szövetséget a Független Kisgazdapárt demokratikus elemei-

vel". A továbbiakban a határozat a földreform megvédésére szólít fel, és a nagytőke reakciós szabotálásának leküzdésére követeli a közigazgatás megtisztítását, az MNFF teljes államosítási programjának végrehajtásán túl a magyar nehézipar legfontosabb üzemének állami kezelésbe vételét és a bankok állami ellenőrzését.^{128/}

A Baloldali Blokk megalakulása utáni pártközi tárgyalásokon elsősorban a személyi kérdések körül folyt az alkudozás. Végül kompromisszum született: a Kisgazdapárt hajlandó húsz jobboldali képviselőjét kizárni, ugyanakkor elfogadja a többi követelést is. A március 12-én létrejött megállapodás azonban korántsem a válság végleges megoldását jelentette. A Baloldali Blokk fellépése átmenetileg megállította a választások után felerősödő jobboldal térnyerését, ugyanakkor az MKP nem érte el alapvető politikai célját: a Független Kisgazdapártban kialakult paraszti-polgári blokk megbontását, a középparaszti centrum és az úri-gazdagparaszti jobboldal szétválasztását.^{129/}

Nem volt tehát megrendítő erejű a baloldal csapása a Kisgazdapártra, de mindenképpen megingatta a párt centrumhoz tartozó vezetőinek tekintélyét. Pozícióik megerősítése érdekében hamarosan elérkezettnek látták az időt ellenköveteléseik benyújtására. Az FKgP Politikai Bizottsága május 20-án határozatban követelte a Baloldali Bloktól a korábban megígért "aranyosítás" végrehajtását.^{130/} A pozíciók újraelosztásán kívül még több követelésük is volt, melyek közül a legfontosabb a községi választások 1946 őszén történő megtartása.

A koalíciós pártok további tárgyalásait és e tárgyalásokon kialakult, kölcsönös engedményeken alapuló megállapodáso-

kat nem kívánjuk részletezni.^{131/} Csupán azokat a tényezőket emeljük ki, amelyek meghatározóak voltak a Kisgazdapárt későbbi tevékenysége szempontjából. Az országos politika csúcsain létrejövő kompromisszumok egyik oldalát sem elégítették ki igazán. A Kisgazdapárt tömegei és vidéki vezetői előtt ismeretlenek maradtak e tárgyalások kulisszatitkai. Számukra a politikai élet legfőbb sajátosságának ezen időszakban az bizonyult, hogy a kölcsönös ígéretekben mindkét fél a lehető legkevesebbet kívánja valóra váltani.

Egy lépést sem haladt előre az "arányosítás", főleg a rendőrség területén a baloldal egyetlen pozíciót sem engedett ki a kezéből. Ugyanakkor egyre több területen realizálódott a Baloldali Blokk programja, és főleg gazdasági téren a baloldal ragadta magához a kezdeményezést.^{132/} Mindebből a Kisgazdapárt vezetőinek egy része, és számos vidéki szervezete is azt a következtetést vonta le, hogy Nagy Ferenc "engedékeny" politikája nem képes megállítani a baloldali előretörést, a KGP fokozatosan veszti el a választások után biztosnak tűnő pozícióit, s e folyamat lassan feltartóztathatatlanul válik. E felismerés nyomán további differenciálódás ment végbe a párton belül, melynek eredményeképpen 1946 őszére a baloldal elleni erőteljes fellépést sürgető erők kerekedtek fölül.

A pártvezetés irányvonalának módosulását jelzi, hogy szeptember elején - eddig csak a baloldal eszközeként ismert, és a KGP által leginkább elutasított - tömegmegmozdulást szerveztek. A budapesti Parasztnapokon 150-200 ezer ember felvonultatásával kívántak nyomatékot adni követeléseiknek, saját tömegeik számára pedig demonstrálni a párt erejét, hajthatatlan-

ságát, és a párttagság vezetői iránti bizalmának rendíthetetlenségét.

Ugyanakkor egyre nyilvánvalóbbá váltak a pártvezetésen belüli ellentétek. A baloldal legradikálisabb képviselői ellen állandósultak a támadások, majd fegyelmi eljárást indítottak ellnük. Tildy Zoltán befolyása is csökkent a pártban, bár ő 1946 őszén elvi igénnyel próbált kiutat keresni a koalíció és a Kisgazdapárt válságából. Elképzeléseinek lényege a szabadversenyen alapuló kispolgári demokrácia, melynek vezető ereje a parasztság. Célja a létrejött polgári demokratikus intézmények megerősítése, a belpolitikai nyugalom, törvényesség biztosítása, az MKP hegemon törekvéseinek visszaszorítása. Ez utóbbit azonban az együttműködés erősítésével, a kölcsönösen elfogadható kompromisszumok útján vélte elérhetőnek.

A centrum céljai, törekvései lényegében nem különböztek Tildy Zoltán elképzeléseitől, taktikájuk viszont alapvetően más. Ők a forradalmi folyamat megállítását, a paraszti-polgári konszolidációt csak úgy vélték biztosítottak, ha a KGP élesen fellép a baloldal térnyerésével szemben, felhagy az engedmények politikájával és ellentámadásba megy át. Ugyanakkor egyre élesebbé váltak az ellentétek a centrumon belül is. Nagy Ferencet - miniszterelnök lévén - sokkal jobban kötik a pártközi egyezmények, mint Kovács Bélát, aki, mint a párt főtítkára és a Kis Újság főszerkesztője jelentős befolyással bírt a kisgazdapárti közvéleményre. Az ő álláspontja 1946 közepétől fokozatosan megmerevedik, egyre kevésbé hajlandó a baloldallal kompromisszumokat vállalni. Fokozatosan ő válik a KGP centrumának "erős emberévé", a baloldali törekvések fő akadályává,

s ez a hatalmi harc megoldásának módjára és saját későbbi sorsára is végzetes hatással lesz.

A KGP-n belüli konzervatív-jobboldali szárny ekkor már az eddig végbenemt átalakulást is sokallja. Célja nem a konszolidáció, a forradalmi folyamat megállítása, hanem olyan hatalmi pozíciók megszerzése, melyek birtokában visszafelé lehetne lépni egyfajta nyugati típusú, polgári-liberális demokrácia felé. Stratégiájuk különbözik tehát a centrumétól, a baloldal számára viszont veszélyes tendencia, hogy e két irányzat között fennállt a taktikai szövetség lehetősége: a centrum és a jobboldal egyaránt az erőteljesebb pártpolitikában, a baloldal - s elsősorban az MKP - elleni határozottabb fellépésben látta céljai elérésének biztosítékát. Emiatt a Baloldali Blokk támadásai a Kisgazdapárt jobboldali elemei ellen egyre jobban célozzák e lehetséges szövetség mindkét oldalát. Egyre szűkül a KGP vezetésének és tömegeinek az a köre, amelyet az MKP demokratikusnak, haladónak, s így az együttműködésre alkalmasnak tart.

Ellentmondásos az MKP III. kongresszusának hatása is a Kisgazdapártra. Az itt elfogadott program világosan kifejezte: a párt célja a népi demokratikus átalakulás következetes végigvitele, mégpedig a távlati cél, a szocializmus megvalósítása érdekében.^{133/} A kongresszus e célnak alárendelve határozta meg a párt gazdasági, társadalmi, politikai stratégiáját, cselekvésre ösztönző programot nyújtva ezzel a magyar tömegek számára.

Az MKP legfőbb belpolitikai célját igen jól kifejezte a kongresszuson kiadott, hamar népszerűvé vált jelszó: "Ki a

nép ellenségeivel a koalícióból!" Továbbra is hangsúlyozták, hogy ez nem irányul a Kisgazdapárt egésze ellen. A cél az, hogy "a Kisgazdapárt demokratikus része közös harc útján a jobboldallal szemben, szövetségre lépjen a Baloldali Blokkal /kiemelés - K.L./ és így létrejöjjön a magyar demokrácia új, szilárd kormányzati alapja."^{134/}

A KGP vezetése igen nehéz helyzetbe került a kongresszus után. Megnyugvással tapasztalták, hogy nem került sor "baloldali puccsra", a proletárdiktatúra "kikiáltására". Az MKP - a szocialista végcél határozott megjelölése mellett - a népi demokrácia és a koalíció talaján maradt. Ugyanakkor érzékelték azt is, hogy a kongresszuson felvázolt konstruktív program - különösen gazdasági követeléseivel - növeli a tömegek MKP iránti bizalmát, a párt tekintélyét. A Kisgazdapárt viszont ebben az időben sem tudott felmutatni ehhez fogható rendszerezett, világos, mozgósító erejű pártprogramot. E tényezők miatt igen népszerűtlen és veszélyes politikai lépés lett volna egészében elutasítani a kommunisták határozatát, amely ugyanakkor világosan ellentétben állt a Kisgazdapárt további társadalmi átalakulást fékezni kívánó, konszolidációs elképzeléseivel.

A KGP egy részével kötendő baloldali szövetség terve, "a magyar demokrácia új, szilárd kormányzati alapjának" megvalósítása viszont Nagy Ferencék szempontjából a Kisgazdapárt kettészakítását jelentette volna. Végzetes lépést arra a párt-ra nézve, amely - saját értékelése szerint - a magyar politikai életben, az ország irányításában elfoglalt helyét, pozícióit egységének, osztályok feletti, "össznemzeti" politiká-

jának s az ebből következő választási győzelemnek köszönheti, amely párt éppen megbonthatatatlansága miatt a magyar jövő le-
téteményese.

Nem csoda tehát, hogy a kongresszus utáni kiskgazdapárti megnyilatkozások nem kérdőjelezzik meg az MKP határozatának egészét, de élesen elutasítják a párt megbontására irányuló törekvéseket. Nagy Ferenc október 6-i nyilatkozata szerint a pártközi együttműködés alapja csak az lehet, hogy "... az együttműködésben benne legyen a Kiskgazdapárt táborának minden egyes tagja", a párt nem engedi, hogy a reakció elleni harc ürügyén "... a magyar demokrácia becsületes értékeinek sorát megritkítsák."^{135/} A Kiskgazdapárt elnökének e kijelentése azonban nem egyszerűen a párt további megbontására irányuló kísérletet utasította el, hanem saját korábbi álláspontját is revideálta. Nyíltan felmondta a kormányzati munka eddigi viszonylagos békéjét megalapozó július 16-i koalíciós egyezményt, amelyben vállalta a harcot saját pártja kommunistaellenes jobboldala ellen.

A Kiskgazdapárt politikai irányváltása következtében 1946 őszén újabb mély koalíciós válság bontakozott ki. A válság megoldását célzó tárgyalások hosszan elhúzódtak és a kölcsönös bizalmatlanság jegyében folytak. A kilátástalanságot érzékelve a Kiskgazdapárton belül egy időre újra előtérbe kerültek a Tildy Zoltán köré tömörülő, kompromisszumokra jobban hajló erők. Elsősorban ezek tevékenységének eredményeképpen a KGP engedni látszott korábbi merev álláspontjából.

Az események részletes elemzése után Vida István arra a következtetésre jut, hogy a KGP 1946 végén megpróbálta útját

állni a párt jobbratolódásának. "A kisgazdapárti vezetőkben - elsősorban Tildyben - változatlanul élt a szándék a pártközi béke helyreállítására, s hajlandók voltak engedni, sőt valószínűleg további lépésekre is sor került volna. Mindez azt jelzi, hogy a politikai válság nem jutott el teljes kifejtéséig, noha növekedtek az ellentétek, még nem volt robbanásig feszült a politikai helyzet. A politikai küzdelmek megvívása, a kormányzati válság megoldása az új esztendőre maradt."^{136/}

Szeged politikai élete a fentebb vázolt bonyolult és ellentmondásos időszakban szintén igen mozgalmas volt. A Baloldali Blokk megalakulása ill. az azt követő kizárások a Kisgazdapártból érintették a párt szegedi szervezetét is: Nagyiván János párttagsága megszűnt. A Délmagyarország már március 8-án határozottan állást foglalt a kérdésben. A "Félre a politikai hamiskártyásokkal!" c. cikkben kifejtették, hogy a tisztogatásnak el kell kezdődnie Szegeden is, vége a türelemnek. Másnap már az első lépésről is tudósít a lap: letartóztatták a KGP egyik helyi vezetőjét, Hunya Benedeket a földreform ellen izgató beszéde miatt. A legfontosabb lépésről, a jobboldali képviselők kizárásáról március 13-án értesült a közvélemény szintén a Délmagyarország hasábjairól. A következő napon a kommunisták kommentálják az eseményeket, és megfogalmazzák a jövőre vonatkozó elképzeléseiket is. A "Kik jönnek?" c. írás megállapítja, hogy új vezetők kellene a szegedi KGP-szervezet élére, és közügynek tartja, kik lesznek azok. Felhívást intéz a Kisgazdapárthoz: "Rajtuk a sor, hogy az eddig szándékosan hallgató vagy félreállított törzsgazdákat tettekre szólítsák. A mi részünkről őszinte óhaj, váljék lehetségessé egy baráti együtt-

működés... jöjjenek a Kisgazdapárt élére azok, akikkel ez végre lehetővé válik."

A korábban Nagyiván Jánost mindenben támogató Szegedi Hírlap eleinte nem is reagált a BB megalakulására. Később is csupán Nagy Ferenc nyilatkozatát közölte, melynek lényege, hogy a párton belül nincs válság, a Kisgazdapárt egységes, nem indult meg bomlási folyamat.^{137/} Március 17-én jelent meg a Szegedi Hírlapban, hogy a Kisgazdapárt elfogadta a Baloldali Blokk követeléseit. A megállapodás részletes ismertetése mellett ekkor közölték a hús kizárt képviselő névsorát.

Számos jel bizonyítja, hogy ekkorra már komoly zavar támadt a KGP szegedi szervezetében. Az említett nyilatkozatokon túl a Szegedi Hírlap semmilyen kommentárt nem fűzött sem az országos eseményekhez, sem saját pártelnökének kizárásához. A lap egész márciusban szinte politikamentes, máshonnan átvett híreket közöl, az élelmezési világhelyzettel foglalkozik, az új vasúti menetrendről tudósít, Szeged színházi és sportéletével foglalkozik stb. Nagyiván kizárása még a helyi pártvezetés számára is magyarázatra szorult, a pártközponttól Dr. Balogh István utazott Szegedre és rendkívüli elnöki tanácsülésen ismertette a helyzetet, próbálta meggyőzni a szegedieket az országos vezetés döntésének helyességéről^{138/} Szintén az elbizonytalanodást és a zavart érzékelteti egy ekkoriban megjelenő cikk, melyben kifejtik: a magyar nép józan, dolgozó tömegei azt kívánják ezek után, hogy felelős tényezők közöljék, mi is az a reakció és kik a reakciósok. Különben "a reakció elleni harc mindenki harca mindenki ellen lesz."^{139/} Ez az óvatos kérdésfeltevés már nagyon távol áll a Szegedi

Hírlap egy-két hónappal azelőtti nyilatkozataitól, melyekben még igen határozottan állította, hogy a reakciósoakat elsősorban a kommunisták között kell keresni.

Érdekes paradoxon, hogy a KGP szegedi szervezete éppen e válságos időszakában érte el rég kitűzött célját: sikerült napilapot megjelentetnie. A Szegedi Kis Újság első száma a tervek szerint március 10-én hagyta volna el a nyomdát, de végül - valószínű, hogy a párton belüli bonyodalmak következtében - csak március 17-én került az utcára. Ekkorra dőlt el ugyanis Nagyiván János utódlásának kérdése.

Mielőtt azonban bemutatnák a párt vezetésében végbement személyi változásokat, megemlítnék egy érdekes momentumot a kisközpárti sajtóval kapcsolatban. Korábban láttuk, hogy a Szegedi Hírlap az utolsó pillanatig kiállt Nagyiván mellett, és kizárása után defenzívába szorult, elbizonytalanodott, végül teljesen apolitikussá vált. Áprilisban egy ideig szünetelt is a lap megjelenése, majd e hónap végén új formában megint kiadták, de fejlécén már nem szerepelt a Kisközpárt neve, "politikai, közgazdasági, sport és társadalmi" hetilapként tűnt fel újra. "Nem kívánunk politikai élharcosok lenni, nem akarunk pártpolitikai vitákat provokálni, de igenis minden erőnkkel harcolunk azért, hogy országunkat ... a nép boldog otthonává építsük." - írta a beköszöntő vezércikk.^{140/}

Tovább olvasva a lapot kitűnik, hogy július 8-i utolsó számáig távoltartotta magát a napi politikától, s elsősorban a szegedi iparosság belső ügyeivel ill. a város kulturális életével foglalkozott. Mindebből egyértelműnek tűnik az a következtetés, hogy Nagyiván Jánosnak kizárása után nem sikerült a

lapot befolyása alatt tartani, holott - mint ezt a későbbiek bizonyítják - leváltásával korántsem tekintette befejezettnek közszereplését, további politikai ambíciói voltak.

A KGP új lapja - mely tehát jó ideig párhuzamosan jelent meg a régivel - már az új vezetőség álláspontját képviselte. Első számából értesülhetünk arról, hogy a március 13-án megtartott rendkívüli elnöki tanácsülésen új vezetőséget választott a párt szegedi szervezete. Ennek tagjai: pártelnök Török Ferenc, társelnök Madarász János, alelnökök Dobó Gyula, Bába János, Fodor István, Róvó Szilveszter, Nacsa Sándor, Halász Pál, titkár Soóky Sándor. Érdekes összehasonlítanunk ezt a névsort a korábbi vezetőség listájával /lásd a 81. jegyzetet/. Az egybevetésből látható, hogy megszűnt a gazdasági igazgató és az igazgató főtitkári poszt, ez utóbbi helyett társelnökök választottak. Az alelnökök száma hat maradt, de az új listán nincs pénztáros, ügyész, háznagy és ellenőr sem.

A Délmagyarország által korábban ajánlott Madarász János a párt társelnöke lett, de változatlanul tagja maradt a vezetőségnek a sokat támadott Nacsa Sándor, továbbá Róvó Szilveszter és Halász Pál kanonok. Az új emberek - Fodor István és Bába János - közül az utóbbiról tudjuk, hogy a szegedi KGP-szervezet régi tagja: Török Ferencceel és Nagyiván Jánossal együtt az 1939-es országgyűlési választásokon a Kisgazdapárt szegedi listáján szerepeltek.^{141/} Kimaradt a vezetőségből Dobó Ignác, Koltay-Kastner Jenő egyetemi tanár és a jobboldali múltja miatt rendőri felügyelet alatt álló Gresz István. A titkári poszton bekövetkezett személyi változást nem tartjuk lényegesnek, funkciója nem volt több, mint a jegyzőkönyvvezetés ill. a párt ad-

minisztrációjának /levelezés, nyilvántartás stb./ intézése.

Mindezt figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy - bár a pártelnök személye kicserélődött - nem következett be döntő személyi változás a KGP szegedi szervezetének vezetésében, a korábbi tagok többsége megtartotta helyét, inkább a vezetőség átszervezéséről és kiegészítéséről beszélhetünk. Ezt támasztja alá a KGP által a törvényhatósági közgyűlésbe delegált személyek névsorának áttekintése is. 1945 márciusában a városi önkormányzat e testületében 23 fővel képviseltette magát a Kisgazdapárt. Több mint egy évvel később e 23 tagból 19 változatlanul tagja a közgyűlésnek, 4 személy esetében történt változás, s ebből is az egyik Nagyiván János.^{142/}

Ő viszont 1946. július 15-én megjelent a kisgyűlésen és "bejelentette, hogy bár a Független Kisgazdapártból kilépett /sic!/ és a párt helyette a kisgyűlésbe mást delegált, az újonnan megalakult Szabadság Pártot óhajtja a kisgyűlésben képviselni." A kisgyűlés - hivatkozva az 1030/1945. M.E. rendeletre, mely szerint a törvényhatóság tagjait az MNFF pártjai delegálják - felszólította Nagyivánt, hagyja el az ülést. "Miután Nagyiván János az ülésről távozni nem volt hajlandó, Dénes Leó polgármester bejelenti, hogy az ő jelenlétét csak mint hallgatóságot veszi tudomásul, mivel a kisgyűlés ülése nyilvános."^{143/} Szeged törvényhatósági jogú város Igazoló Választmánya 1946. július 29-én tett közhirrre, hogy "Nagyiván János és Gresz István törvényhatósági tagságát visszahívás folytán megszüntette."^{144/}

E személycserék végrehajtása természetesen csak kiindulópont lehetett volna a KGP szegedi szervezete politikai ar-

culatának megváltozásához. Vida István monográfiája szerint a Baloldali Blokk megalakulását követő hetekben "tűrhető" volt a viszony az FKGP és az MKP között Csanád és Csongrád megyében, s a májusi kisgazdapárti ellentámadás e területen csak később éreztette hatását.^{145/} Szegeden azonban e pártközi béke elég rövid ideig tartott.

Néhány nappal az események után a szegedi főispán arról számolt be a belügyminiszternek, hogy a politikai élet viszonylag nyugodt. A város és a pártok vezetői hetente tartanak közös értekezleteket, melyek célja az ellentétek demokratikus elvek alapján történő megoldása. Nyugtalanságot inkább a rendkívül hiányos közellátás okoz.^{146/}

A Szegedi Kis Újságban az új pártelnök, Török Ferenc "Béke és együttműködés" címmel írt beköszöntő vezércikket. Ebben a munkásság és a parasztság egymásrautaltságát, az együttműködés és a kölcsönös bizalom szükségességét hangsúlyozta. "A Kisgazdapárt felfogása némely tekintetben eltér a munkáspártok programjától. De amennyire fenntartás nélkül tiszteljük mindenki meggyőződését ... ugyanannyira elvárjuk ezt a magunk részére." - teszi hozzá mindehhez.^{147/}

Március végén azonban újabb erőpróbát jelentett az MKP és a KGP számára a szegedi ipartestületi választások megtartása, s ennek következtében rendkívül feszültté vált a viszony a munkáspártok és a Kisgazdapárt között.^{148/} A választási előkészületeket a KGP korán megkezdte. Ennek során a hivatalos jelölttel, Katona Andrással /MKP/ szemben független - tulajdonképpen kisgazdapárti - listát állított. Programjában tiszta demokráciát, a magántulajdon védelmét, valláserkölcsi alapon

álló életszemléletet hirdetett, és összefogásra szólított fel a hivatalos jelölt ellen.^{149/}

A március 17-én megtartott választáson a 2500 szavazásra jogosult közül 996 adta le a voksát. 790 szavazatot kapott a "független" lista, 206-ot a hivatalos. A KGP lapja ezt "a haladó szellemű, magyar polgári gondolatokhoz ragaszkodó kisiparosok hatalmas győzelmeként" értékelte.^{150/} Ugyanakkor a Délmagyarország választási puccsról beszélt, s kijelentette: "Az iparosság egyenesen akar haladni a demokrácia útján ... és nem fogja tűrni, hogy a bűnös elmúlt rendszer képviselői most is a nyakára üljenek." Megállapította, hogy a választást a kisközpárti kisiparosok erőszakolták ki, s az egésznek a célja az iparosság egységének megbontása volt. Az új vezetőség tagjai "ugyanazok a jobboldali egyének ... akik a múltban a jobboldali rendszer kiszolgálói voltak". Hasonló szellemben nyilatkozott a Szegedi Népszava is.^{151/}

A kisközpárti válasz szerint a választás előkészítése nem volt demokratikus, a jelölőbizottságban döntően munkáspártiak voltak, akik nem voltak hajlandók tárgyalni, így a külön lista teljesen jogszerű volt. A reakciósság vádját elutasítják. "... ha csak ott nem tartunk már, hogy mindenki reakciós ebben az országban, aki nem munkáspárti. A mi tömegeink demokráciát kívánnak, tiszta, magyar, népi demokráciát ... azt, hogy a többség elve legyen uralkodó az élet minden vonalán."^{152/}

Az ipartestületi választások következtében egycsapásra 1945 őszének politikai hangulata öntötte el a várost. A nemzeti gyűlési választások előtti korteshadjárat hangneme és érvrendszere rögtön újra megjelent a pártok propagandájában. Ez min-

den bizonyos arányban magyarázható, hogy mindkét fél messzemenő, s csak részben indokolt következtetéseket vont le az ipartestületi választások politikai csatározásaiból. Egyetértünk Ádám Anna azon megállapításával, mely szerint "Az ipartestületi választás tanulságul szolgált az MKP és az SZDP számára is. Világosan mutatta, hogy a kisiparosok megnyerése rövid távon nem megy, a tudati hagyományok erősen kötik ezt a réteget, csak aktív munkával, problémáikra figyeléssel lehet a haladás oldalára átvonni őket."^{153/}

Úgy tűnik azonban, hogy közvetlenül az események után a munkáspártok - s főleg az MKP - helyzetértékelésében nem ez az elem dominált. A történetekben inkább csak a kisgazdapárti győzelmet látták, annak bizonyítékát, hogy a KGP-t nem sikerült megbontani, defenzívába szorítani, együttműködésre kényszeríteni. Ebből aztán hamar adódott a következtetés: a szegedi KGP-szervezet új vezetése - függetlenül a személycseréktől - ugyanolyan jobboldali, reakciós, mint azelőtt, törekvései semmiben nem különböznek Nagyivánétól, tehát alkalmatlan az együttműködésre. Ugyanakkor a választási győzelem megnövelte a Kisgazdapárt új vezetőinek önbizalmát, úgy látták, hogy néhány nappal a válság után megerősödvé kerültek ki abból. Annak ugyan nincs nyoma, hogy sajnálták volna a Nagyiván kizárásával adott "tisztáldozatot", de véleményük szerint további engedményekről szó sem lehet.

A vezetőség álláspontjának megmerevedését jól példázza a Szegedi Kis Ujság március 24-i cikke. "A gyerek csak üvöltöni akar" - c. írás egy történettel kezdődik, melyben az ordító kisgyerek - akinek minden kívánságát teljesítették már - így in-

dokolja magatartását: üvölteni akarok! Ezután jön a politikai helyzetelemzés, mely szerint az őszi választások után a Kisgazdapárt a többség birtokában is kezét nyújtott a kisebbségi pártoknak s ezen pártok vezetői ezt elfogadták. Ettől függetlenül, helyi szinten állandóan provokálták a KGP-t, mérgező jelszavakkal támadták, a fasiszták és reakciósok gyülekezetének tartották. Vagyis "a gyerek toporzékolni kezdett". A Kisgazdapárt úgy látta jónak, hogy a békesség kedvéért teljesíti a kívánságokat. "Azt hittük, no most szent a béke, néhány nap után azonban újabb támadások kezdődtek a munkáspártok közlegényei részéről, akik, mintsem törődve vezéreik elkötelező kézfogásával, a tehetetlen düh rikácsolásával rontottak neki a kispapáknak. A szabad véleménynyilvánítás és a népakarat hatalma a jelek szerint csak addig szent előttük, amíg az eredmény nekik kedvez. Ha másként üt ki a dolog, azonnal előrántják a reakció vádjának már ezerszer kicsorbult csatabárdját, és vakon vagdalkóznak vele a levegőbe ... Minden hiába! Úgy látszik, a gyerek csak üvölteni akar!"^{154/}

Figyelembe véve az ismertetett álláspontokat, megállapítható, hogy Szegeden a Kisgazdapárt és a baloldal viszonyában - eltekintve a néhány napos fegyverszünetről - a KGP elnökének kizárása után sem következett be változás, nem teremtdődött meg a később felmerülő problémák együttműködés útján történő megoldásának alapja. Pedig a továbbiakban számos konkrét kérdés kapcsán alakult ki ellentét a pártok között, s ez a politikai helyzet további romlásához vezetett.

Az egyik ilyen probléma a B-listázás, a közigazgatás létszámcökkentése illetve megtisztítása volt. Az ezzel kapcsolatos

ellentétek kibontakozása még a "Nagyiván-korszakban" kezdődött el. Ő ugyanis a törvényhatósági bizottság egyik februári ülésén állást foglalt a B-listázás módszere ellen, nevezetesen, elutasította, hogy az elbocsátandók névsorát helyben állítsák össze, ezt "fölülről" kellene elintézni. A kommunisták élesen ellenezték e javaslatot, mondván: "nem nézzük tétlenül, hogy jó fasiszta-urak egymást igazolják". Nagy szükség van a közigazgatás megtisztítására, mert csak Szegeden 15-20 olyan személy van a közhivatalokban, aki "fasiszta-gyanús" múltja miatt rendőri felügyelet alatt áll.^{155/}

Ezek után a kérdés egy ideig lekerül a napirendről, de március 26-án megszületik a nemzeti bizottsági határozat a B-listázásról. E szerint "A B-listával kapcsolatban a Szakszervezeti Bizottság által előterjesztett javaslatot a Nemzeti Bizottság 5 pártja ... elvben elfogadja ... A Nemzeti Bizottság minden tagja át van hatva attól a felelősségteljes érzéstől, hogy a közhivatalokat a fasiszta és reakciós elemektől meg kell tisztítani ... Ezért a város illetve a közigazgatás minden egyes tisztviselőjét és alkalmazottját a Nemzeti Bizottság által az összes politikai pártok és szakszervezet képviselőiből összeállított bizottság bírálja el." A határozat szerint e bizottságot 1946. április 1-ig meg kell alakítani.^{156/}

A munka megkezdésével tehát a Kisgazdapárt is egyetértett. A végrehajtás során azonban újabb ellentétek merültek fel. A KGP szegedi szervezete interpellált Balogh István miniszterelnökségi államtitkárhoz, mert szerintük 16 kisgazdapárti tisztviselő B-listára kerülése szabálytalanul történt. Több ügyet jogellenesen intéztek el, több személlyel kivételeztek,

s az előny "mindig a munkáspártok egyikéé". Felhívták a figyelmet arra is, hogy a kommunista polgármester még a rendelet végrehajtási utasításának megjelenése előtt elbocsájtotta az embereket.^{157/} A későbbiekben az 5000/1946. M.E. rendelet értelmében néhány személyt visszavettek ugyan, de ez lényegében nem változtatott a történeten. A KGP még júliusban is "utóvédharcot" folytat ezügyben. A törvényhatósági közgyűlésen Dr. Tóth László egyetemi tanár "elvi aggályait fejezi ki" az egész B-listázással kapcsolatban, ugyanis a 400 elbocsájtás után nem látja biztosítottak a közigazgatás szakszerűségét.^{158/}

Ugyancsak pártközi ellentétek forrásává vált az MKP májusi kezdeményezése, az ún. háziagitáció. A Délmagyarország május elejétől több cikkben készítette előt ezt az akciót, mely során kettes-hármas csoportokban MKP-agitátorok keresték fel otthonaikban a város lakosságát, meggyőzni kívánván őket a párt politikájának helyességéről. A Szegedi Kis Újság a vezetőség nevében május 19-én, az akció napján "Párttagjaink figyelmébe!" címmel felhívást tett közzé. Eszerint: "Az MKP tagjai nem hatósági személyek, tehát nem követelhetik a lakásokba való belépést ... Felkérjük párttagjainkat, hogy mindenki óvakodjon mindennemű udvariatlanságtól. Ha az eljáró MKP-tagok közül valaki megfélekedzne magáról, és fenyegetőzne vagy agresszíven lépne fel, kérjük azt pártirodánkban bejelenteni." A Délmagyarország tudósítása szerint az agitátorokat mindenütt feltűnő szívéllyel fogadták még a kisgazda párttagok is, az akció teljes sikerrel járt, "a Kisgazdapárt otromba, buta felhívása csütörtököt mondott."^{159/}

Ez az akció azonban csak része annak az offenzívának, mely-

nek célja a - szegedi kommunisták által a márciusi események miatt együttműködésre alkalmatlannak ítélt - új kisgazdapárti vezetés saját tömegeitől való elszigetelése volt. 1946 május elejétől a Délmagyarország keményen támadta a kisgazdapárti főispánt és különösen Shvoy Kálmán ny. tábornokot, majd a KGP egész új vezetését. Megállapítja, hogy ez nem követi az országos pártvezetés irányvonalát. Megtűri sorai között Nacsa Sándor "volt MÉP szervezőt és nyilaskeresztes párttagot", és Mayer Antalt, aki "a fasiszta Újnemzedék c. lap kiadóhivatali igazgatója volt". Shvoy Kálmánról pedig azt írja, hogy a KGP helyi Elnöki Tanácsának tagjaként "politikai sugalmazója mindazoknak a törekvéseknek, amelyek úgy a Kisgazdapárt, mint a koalíció és ezen keresztül a nemzet egyetemes érdekeit sértik". Egy másik cikkben felszólítják a KGP szegedi szervezetét: "Cselekedjenek, söpörjék ki pártjukból Shvoyt egész pereputtyával együtt. Jól vigyázzanak, mert nagyon sok függ attól, amit csinálnak, nem többről, de kevesebből sincs szó, minthogy megmarad vagy felbomlik Szegeden a koalíció."160/

A Kisgazdapárt Shvoy Kálmánnal kapcsolatos álláspontját egy későbbi újságcikkből ismerhetjük meg. Ennek lényege, hogy Shvoyt egy 6 főből álló népbíróság - melynek tagjait a koalíciós pártok és a szakszervezet adták - egyhangúlag igazolta Budapesten. Az ellene irányuló támadás alaptalan, csak ürügy a Kisgazdapárt lejáratására, kísérlet a vezetőség megosztására. Jobb lenne, ha a kommunista párt abbahagyná "ezt a nótát", s inkább annak nézne utána, hogy hova lett Szegedről a 8000 nyilas szavazó. "Izlés dolga fasisztákkal kommunista pártot csinálni, mi nem csinálnánk még a voksok kedvéért sem ...

A Szegedi Kis Újság házatáján tudnak mindent és bizonyítani is tudnak. S bennünk erős az akarat, hogy ezekkel a régi nyilasokkal és fasisztákkal - ezekkel a piros pártkönyvecskékbe takarózó zöldházi politikai feketézőkkel leszámoljunk."161/

Ki az a Shvoy Kálmán, akival kapcsolatban ilyen, mindkét fél részéről szélsőséges hangnemű sajtóvita alakult ki Szegeden 1946 nyarán? Nemrég kiadott naplójából illetve az ehhez írt bevezetőből mozgalmas és ellentmondásos életút rajzolódik ki. 1899-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, végig részt vett az első világháborúban. 1918 novemberében vezérkari őrnagyként tért vissza Szegedre, és 1919 március elejéig a Szegedi Katonatanács elnöke volt. A Tanácsköztársaság első hónapjaiban nem vett részt a politikában, de júliustól az ellenforradalom oldalára állt. Egyik szervezője, majd vezérkari főnöke volt a Szegeden megalakuló "nemzeti hadseregnek". Később rendfokozatban és beosztásban is tovább emelkedett a katonai ranglétrán.

1935-től aktív politikai tevékenységbe kezdett, a kormánypárt szegedi szervezetének elnöke, Szeged országgyűlési képviselője lett. A harmincas évek végén egyre inkább szembefordult a jobbratolódó kormánypárttal és az ún. disszidens-csoport tagjaként kilépett a NEP-ből. Ettől kezdve a Kiszgazdapárthoz közeledett, s hamarosan annak szegedi vezetői közé tartozott. A kormánypártból való kilépése után politikai hajszája indult el: lene, egy kirakatper során névtelen levelek írásával vádolták. Az ügy végére csak az 1947-ben /!/ hozott felmentő bírósági ítélet tett pontot.

Nem volt antiszemita - a harmincas évek elején egy zsidó emlékmű felavatása következtében szakadt meg katonai karrierje -

németellenes és fasiszmusellenes álláspontot képviselt, ugyanakkor közismert nacionalista és irredenta. Belpolitikai elképzelései közül a legfontosabbak a nagybirtokrendszer korlátozása, a mezőgazdaság fellendítése, a nagytőke megrendszabályozása, mélyreható szociális reformok megvalósítása. Az ország német megszállása után Budapestre, majd Székesfehérvárra költözött, ahol testvérénél, Shvoy Lajos püspöknél húzódott meg. A nyilasok letartóztatták, Sopronkőhidára került, s csak az ország teljes felszabadulása után térhetett vissza Szegedre.^{162/} Itt ígéretet tett, hogy nem vesz részt a város politikai életében, de rövidesen megtalálta a kapcsolatot a Kisgazdapárt helyi vezetőivel, akikkel már a háború előtt együttműködött. Ettől kezdve - bár nem volt tagja a pártvezetőségnek - komoly befolyással bírt a Nagyiván János-féle csoportra, s kezdetől szemben állt a baloldali, demokratikus elveket valló Donászy Kálmánnal.^{163/}

Miután 1945 őszétől Nagyiván teljesen átvette a pártélet irányítását, Shvoy Kálmán a pártvezetőség "szürke eminenciása". Nyilvánosság előtt ritkán szerepelt, befolyását inkább személyi és rokoni kapcsolatai révén érvényesítette. Bár politikai álláspontja nem tért el lényegesen a háború előttitől, az alapvetően megváltozott viszonyok között e nézetekkel egycsapásra a politikai skála jobboldalára sorolódott át, s kezdetől fogva a baloldal támadásainak keresztüzében állt.

E támadások 1946 tavaszától kétségtelenül azért erősödtek fel, mert Nagyiván János eltávolításával a baloldal csak részben érte el célját. Egyrészt kizárása nem úgy történt, hogy a szegedi KGP-szervezet dobta volna őt ki magából, szembefor-

dulva az általa képviselt iránnyal. Az országos politika csúcsain megszületett döntésről volt szó, melynek helyességét megmagyarázni Balogh Istvánnak kellett Szegeden. Másrészt Nagyiván távozása az elnöki székből nem jelentette Shvoy befolyásának megszűnését, hiszen az "új" vezetőség tagjaival is régi kapcsolataik voltak, ők is felnéztek az egykori tábornokra, tisztelték a háború előtti és alatti kisgazdapárti tevékenységéért.

Nem kívánunk az indokoltnál nagyobb jelentőséget tulajdonítani a Shvoy személye körüli vitának. Az ügy részletes ismertetését azért tartottuk elkerülhetetlennek, mert - azon túl, hogy hangneme jól jellemzi a két párt egymás közötti viszonyát 1946 nyarán Szegeden - ezzel kapcsolatban a Kisgazdapárt működésének egy általunk lényegesnek ítélt sajátosságára mutathatunk rá. Nevezetesen arra, hogy a pártszervezet politikai irányvonalát nem annyira a vezetőség, hanem a párt Elnöki Tanácsa alakította ki. Ez hetente ülésezett - ez a helyi párt-sajtó néhány tudósításából kiderül - de egész tevékenységét homály fedi. Nem tudjuk, kik voltak a tagjai, de Shvoy esete bizonyítja, hogy személyi összetétele nem azonos a vezetőségével. Üléseiről, az ott hozott döntésekről, az esetleges vitákról jegyzőkönyvet vagy egyéb dokumentumot felkutatni nem tudtunk. Valószínű, hogy egy háttérből irányító testületről van szó, melynek legfőbb feladata a párt különböző tevékenységi területének összehangolása és a helyi politikai összecsapásokban alkalmazott stratégia és taktika kidolgozása volt.

Nem csak a Shvoy Kálmánról kirobbant vita mutatja, hogy a KGP és az MKP között személyi kérdésekben is éles ellentétek

voltak. Az új szegedi vezetőség Nagyiván "elvesztését" azzal kívánta ellensúlyozni, hogy a pártban már jelentős szerepet nem játszó, de a nemzeti bizottság elnöki székét KGP-delegáltaként betöltő Donászy Kálmánt - aki e testületben, és működése más területein is jó kapcsolatokat tartott fenn a baloldallal - visszahívta. Az 1946. június 7-én tartott nemzeti bizottsági ülésen bejelentették, hogy helyette a kommunisták által nyilasként számontartott Nacsa Sándort jelölik a testületbe. S mivel a nemzeti bizottság megalakulásakor úgy döntött, hogy az elnöki tiszt a Kisgazdapárté, ez egyben Nacsa elnökké avanzsálását is jelentette volna. Az MKP-tagok tiltakozásának eredményeképpen a döntés elnapolták, de - mivel ezután Donászy vezette tovább az ülést - a kisgazdák elhagyták a termet.^{164/} A vita a sajtó hasábjain folytatódott. A Szegedi Kis Újság "A Kisgazdapártot nem lehet politikai gyámság alá helyezni!" c. cikkében - mellőzve e fontos személyi döntés indoklását - azt hangoztatta, hogy minden pártnak joga van delegálni a koalíciós testületekbe és ennek kétségbevonása "tűrhetetlen beavatkozás a párt belügyeibe".^{165/}

Érdekes lenne ismerni a KGP döntésének hátterét, de erről dokumentum nem áll rendelkezésre. Donászy Kálmán a vele történt beszélgetésünkkor elmondta: őt inkább az lepte meg, hogy nem korábban, még Nagyiván elnöklése alatt került sor e lépésre. Mivel nem akarta, hogy a személye körüli vita tovább rontsa az amúgy is feszült pártközi viszonyokat, a történetek után önként lemondott elnöki tisztéről és nemzeti bizottsági tagságáról. Véleményünk szerint az ipartestületi választások óta önbizalmát fokozatosan visszanyerő KGP-vezetés politikai erő-

próbának szánta e döntést. Ez esetben azonban kompromisszumra kényszerült, koalíciós partnereire nem tudta rákényszeríteni Nacsa Sándort, s hosszas viták után Dr. Tóth László egyetemi tanár lett a nemzeti bizottság új kisgazdapárti elnöke.^{166/}

Az esettel kapcsolatban meg kívánjuk jegyezni, hogy a Donászy Kálmán elleni akcióra jóval a Kisgazdapárton belüli baloldal-ellenes fellépések előtt került sor. Az országos pártvezetés csak a júliusi pártközi egyezmény megkötése után lépett fel határozottan a párt baloldalán elhelyezkedő értelmiségi csoport ellen, akik a Baloldali Blokk megalakulásakor támogatták annak reakcióellenes irányvonalát, s később helytelenítették a KGP májusi ellentámadását. Nagy Ferencék csak a július 16-i kompromisszum után érezték pozíciójukat elég erősnek ahhoz, hogy pártfegyelmi eljárást indítsanak e csoport néhány képviselője ellen. A párt szegedi vezetésének Donászy elleni fellépése tehát önálló akció volt. E körülményt azért tartjuk figyelemreméltónak, mert - mint korábban láttuk - a jobboldali Nagyiván ellen korántsem voltak ilyen kezdeményezők a szegedi kisgazdák.

1946 júniusától a szegedi politikai küzdelmek során felmerült konkrét ügyeken túl általános, elvi kérdésekben is állást foglalt a KGP új helyi vezetése. Propagandájukban nagy teret szenteltek a demokráciáról vallott felfogásuk kifejtésének, s e kérdést egyre gyakrabban kapcsolták össze az önkormányzati választások megtartásának követelésével.^{167/}

A Szegedi Kis Újság június 20-án "Önkormányzat és demokrácia" címmel közöl cikket e kérdésről. Az írás örömmel üdvözli Horváth Mártonnak a Szabad Népből megjelent cikkét őszinte,

tárgyilagos hangvétele miatt. Ugyanakkor vitába száll azzal az állításával, mely szerint "... a népi demokrácia és a reakciós polgári demokrácia a magyar fejlődés két alternatívája".

"Mi a parlamentáris demokrácia meggyőződéses hívei vagyunk, - írja a KGP szegedi lapja - ami azt jelenti, hogy minden osztálynak, rétegnek egyforma joga és kötelessége van a demokrácián belül számarányának megfelelően ... De a népképviselőlet természetesen nem csak a parlamentarizmust jelenti, hanem mindenekelőtt az alulról felépülő önkormányzatot, községi testületek, vármegyei autonómiák szerves összességét, amelynek boltozatos betetőzése csupán a parlament ... A polgári életfelfogást nem minősíthetjük kurtán-furcsán reakciónak, hiszen a szabadság egyik legfőbb eleme a demokráciának. Amivel természetesen nem azt mondjuk, hogy a tényleges reakciónak, a demokrácia elleni lázadásnak, a múlt rekonstrukciójának ... szabadság biztosítható. A demokráciának meg kell védeni önmagát, de pontosan körül kell határolni, mi a reakció. Véleményünk szerint reakció minden, ami az igazi demokrácia ellentétét tör." Éppen ezért biztosítani kell a népakarat csorbíthatlan érvényesülésének lehetőségét, létre kell hozni az igazi önkormányzatokat, s ezzel a "valódi népi demokráciát." - fejti ki a Szegedi Kis Újság.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a szegedi KGP-szervezet 1946 márciusa utáni demokrácia-felfogása semmiben nem tér el az előző - Balogh István és Nagyiván János nevével fémjelezhető - "korszakaiban" megfogalmazottaktól. 1944 decemberében, a koalíció megalakítása idején Balogh István szintén a többségi elven alapuló "népi demokráciáért" szállt síkra, s

abban a hitben lépett együttműködésre a többi párttal, hogy az ország későbbi sorsát, s a különböző politikai erők súlyát, szerepét annak alakításában a szavazatszámok fogják eldönteni.

Ennek kifejtése azonban akkor még nem adott okot pártközi összecsapásokra. Később viszont - különösen az 1945-ös választások után - ugyanezen elv és szándék hangoztatása már nem az erőviszonyok kialakításának "receptje" csupán, hanem határozott törekvés azok megváltoztatására. Különösen így van ez - Budapest kivételével - egy-egy város esetében, hiszen a helyi politikai struktúrában nincs olyan testület, amelynek összetétele választási eredmény alapján alakult volna ki. /Többek között ez is magyarázza, hogy egy ipartestületi választás miért kavarta úgy fel a város életét./ A városi ill. megyei hatalmi pozíciók elosztása elsősorban a "magas politikában" kötött alku eredménye, a nemzeti bizottságban és a törvényhatóságban pedig egyenlő képvisellel rendelkeznek a pártok. Nem csoda tehát, hogy a Kisgazdapárt vidéki szervezetei - köztük a szegedi is - szinte létkérdésnek tekintik a községi választások megtartását, s annak halogatásába sokkal nehezebben törődnek bele, mint a parlamenti többség tudatát jobban érző országos vezetés. Némi túlzással úgy is mondhatnánk, hogy e többségi tudatból a helyi párt-szervezeteknek csak az öntudat adatott meg.

Másrészt viszont ez a helyzet erősen behatárolja cselekvési lehetőségeiket is. A helyi politikát irányító testületekben a Baloldali Blokk pártjaival szemben eleve kisebbségben vannak, s ebből szinte törvényszerűen következik az ellenzéki magatartás. Ha megvizsgáljuk a törvényhatósági közgyűlések és kisgyűlések jegyzőkönyveit, láthatjuk, hogy a KGP képviselői

kritizálnak, interpellálnak, de az esetek nagy részében sem érveikkel sem ellenszavazataikkal nem tudják a döntéseket jelentősen befolyásolni. Jól példázza mindezt a malmok községe-sítéséről született törvényhatósági közgyűlési határozat.

Ismeretes, hogy az MKP 1946. augusztus 30-án terjesztett be e tárgyban törvényjavaslatot a Nemzetgyűlés elé, Szegeden azonban még ezelőtt döntés született a kérdésben. Az MKP szegedi szervezetének kezdeményezésére a közgyűlés megszavazta a malmok községe-sítését. A Kisgazdapárt elutasította a határozatot, s ennek kapcsán is kifejtette véleményét az önkormányzati munkáról. Török Ferenc nyilatkozata szerint az eset is azt bizonyítja, hogy mennyire szükség van a választásokra.^{168/} A párt feliratban fordult a Nemzetgyűlés elnökéhez. Ebben kifejtik, hogy "elenyészően kis réteg kérte Szegeden a malmok államosítását" a közgyűlés viszont - "irreális összetétele miatt" - megszavazta a javaslatot. "Ezen, a demokratikus többségi elvvel teljesen ellentétesen megalakított törvényhatósági bizottságnak a határozatai nem tekinthetők a város lakosságának valóságos érzelmeivel és felfogásával egyezőnek." - mondja a felirat.^{169/}

Ugyanekkor a KGP helyi lapja szerint ez politikai-ideológiai kérdés is. Tétje: "... hajlandó-e a Kisgazdapárt Fejbőlintő Jánosként megtagadni ideológiája sarkalatos pontját, a kis- és közép-magántulajdon védelmét?" Erről szó sem lehet, csak precedens teremtésnek vele. De praktikus okokból sem értenek egyet a javaslattal, mert véleményük szerint a községe-sítés után sem lenne olcsóbb őrlés, de lenne bürokrácia, részrehajlás, korrupció. Mint ahogy az energiánál és a közlekedésnél is történt - állítja a lap - hiszen a szocializáció óta fizet

a közönség drágább villanyt, vasutat, villamost. Így járna a paraszt is a malmokkal.^{170/} Persze hiába a - jó vagy hamis - érvelés, a felirat, az ellenszavazat - a határozat megszületett, s a Kisgazdapártnak nincs más lehetősége, mint utólag tiltakozni ellene.

Azért hívjuk fel a figyelmet erre a momentumra, mert a Kisgazdapárt e tehetetlenségét korántsem elhanyagolható tényezőnek tartjuk politikai irányvonalának alakulása szempontjából. Láthattuk, hogy a KGP új szegedi vezetése tevékenységében fennmarad, sőt - legalábbis a propaganda szintjén - felerősödik a kommunistaellenesség. A "többségi és mégis kisebbségi" helyzet okozta sajátos tudathasadás egyik lehetséges lecsapódása ez, s a kilátástalanság érzete utat nyit a szélsőséges megnyilvánulásoknak, az indulatokkal való politizálásnak. S ha a másik oldal sem fukarkodik a "reakciós" vagy a "fasiszta" jelzőkkel, s különösen egyes személyek megítélésében nem kellőképpen differenciál, olyan interferencia alakul ki, amelyben e hullámok nem kioltják, hanem erősítik egymást. A megértés persze nem feltétlenül jelent egyetértést is. Hiszen egészen más kérdés - hogy példánkban maradjunk - annak eldöntése, hogy a malomtulajdonosoknak egyre inkább kiszolgáltatott parasztság érdekei a malmok községezését követelték-e vagy sem. Viszont tény, hogy az önkormányzatokban kisebbségben lévő Kisgazdapárt még akkor sem tudta koalíciós partnereit kompromisszumra kényszeríteni, ha az adott kérdésben inkább az ő álláspontja felelt volna meg a helyi sajátosságoknak. Másszóval e helyzet következtében jelentős agrárérdekek érvényesülésének igen komoly akadályai voltak, különösen akkor, ha - mint ezt Szegeden sok esetben megfigyelhet-

jük - a viták során inkább az indulatok, mintsem az érvek befolyásolták a döntéseket. Ennek viszont igen hamar az önkormányzati tevékenység kiüresedése, formálissá válása lehet a következménye, s ez már nem csak a Kisgazdapárt szempontjából veszélyes tendencia.

A községi választások megtartásának követelése mellett a Kisgazdapárt egyéb eszközöket is talált arányosítási törekvéseinek megvalósítására. Ezek közül talán a legnagyobb pártközi vitákat a Parasztszövetség újjáalakítása, és az egységes paraszti érdekképviselőlet kiépítésére irányuló törekvések váltották ki. Különösen éles szembenállás alakult ki ennek kapcsán a Tiszántúlon, ahol a FÉKOSZ - jelentős befolyása miatt - komoly vetélytársa volt a Parasztszövetségnek. Ezért e területen a KGP 1946 augusztusától erősen szorgalmazta a mezőgazdasági érdekképviselőlet törvénybe iktatását.^{171/}

A hatalmi pozíciók arányosításához e probléma azért kapcsolódik, mert a javaslat keresztülvitele után a KGP a Parasztszövetségnek a Szabad Szakszervezetekkel azonos státuszt kívánt biztosítani a koalíciós szervezetekben. Ennek megvalósítása a baloldal számára azt a veszélyt rejtette magában, hogy a nemzeti bizottságokban és az önkormányzatokban eddig kisebbségben lévő Kisgazdapárt az NPP ingadozó képviselőinek bevonásával "parasztblokkot" alkothat az MKP, az SZDP és a Szabad Szakszervezetek delegáltjaival szemben.

Szegeden a kisgazdapárti lap 1946. szeptember 1-én adta hírül, hogy előző nap megalakult a Magyar Parasztszövetség helyi szervezete. Elnöke Madarász János, alelnöke Róvó Szilveszter lett. Fő feladatként a gazdasági társadalom, az egész magyar pa-

rasztság érdekei számarányának megfelelő képviselőket fogalmazták meg. Azonnal helyet kértek maguknak a nemzeti bizottságban, ám az elutasította ezt az igényt. "Nemkívánatos precedens volna a Parasztszövetség nemzeti bizottsági tagsága" - mondotta az MKP tagja a nemzeti bizottság ülésén. Azonban szívesen vennék, "ha a Kisgazdapárt saját nemzeti bizottsági kontingensén belül a Parasztszövetség egyik vezetőjét beküldené a bizottságba ... aki ebben a minőségben a parasztság érdekeit is képviseli."^{172/}

Az arányosítási kísérletek kudarca következtében a KGP szegedi ellenzéki magatartása a koalíciós szerveken túl kiterjedt egész tevékenységére. Éles MKP-KGP szembenállás, állandó, rendszerint személyeskedésbe csapó sajtóviták jellemzik a város politikai életét. A Kisgazdapárt június 29-i aratóünnepsége előtt egy munkásgyűlésen Magyar Mátyás szakszervezeti funkcionárius felhívta a munkásságot, ne vegyen részt az akcióban, mert "gyilkosokkal és gazemberekkel nem tartunk együtt". Török Ferenc levélben követelte az ügy kivizsgálását, megjegyezve, hogy az ünnepségen részt vesz Nagy Ferenc és Tildy Zoltán is, vajon a szónok rájuk értette-e, amit mondott. Sémrelmezi továbbá, hogy a gyárakban teljes munkanapot rendeltek el arra az időre. A rendőrségi vizsgálat szerint igaz, hogy Magyar mondta, de nem úgy gondolta, előtte a gabonarejtegetőkről beszélt, a kifogásolt jelzőket azokra értette.^{173/}

Az ünnepség után napokig azon folyik a sajtóvita, hogy hányan vettek részt a demonstráción. "Legalább 150 ezer ember nevet azon, hogy a Délmagyarország mérgében tízezernek írta." - közli a Szegedi Kis Újság.^{174/}

További indulatokat szított fel, hogy július 13-án két szegedi vendéglőben 20-30 fős boxeres, gumibotos, ólomcsöves csoport "Amíg ti dőzsöltök, addig mi izzadunk!" felkiáltással válogatás nélkül összeverte az ott tartózkodókat. A KGP drámai hangú cikkben követelte az ügy kivizsgálását, hozzátéve, hogy a dőzsölőket és a feketézőket minél hamarabb el kell távolítani, de törvényes úton. Az ilyesfajta "népítéletek" nem vezetnek jóra.^{175/}

1946 július végén - a Szegedi Kis Újság szerint alaptalanul - gabonarejtegetés vádjával letartóztatták az újszegedi KGP-csoport vezetőit. A két hétig húzódó rendőrségi vizsgálat után bizonyítékok hiányában szabadon engedték őket.^{176/} Az ügy kapcsán kibontakozó vita következtében a főispán volt kénytelen beavatkozni, s hivatalosan felkérni a két párt vezetését a sajtó "megrendszabályozására", egymás tiszteletben tartására és az együttműködésre. Ugyanekkor a Miniszterelnökséghez fordult, hassanak oda, hogy a teljesen "elvadult" szegedi politikai helyzet normalizálódjék.^{177/} Arra nem találtunk dokumentumot, hogy milyen konkrét lépések történtek ezügyben, de kétségtelen, hogy a nyár további heteiben elcsendesült a szegedi politikai vihar..

Bizonyára hozzájárult ehhez az új pénz kibocsájtása, a stabilizáció reménykeltő első sikerei is. A forint megjelenését a Kisgazdapárt is lelkes cikkben üdvözölte, és határozatot hozott az alakuló forintvédő bizottságokkal kapcsolatban. Eszerint részt kíván venni ezek fontos munkájában, azzal a megjegyzéssel, hogy a bizottságok nem hatósági szervek, intézkedési joguk nincs és a KGP kijelenti: "nem kíván és nem is fog részt-

venni semmiféle erőszakos beavatkozásban", az árdrágítók és spekulánsok elleni harcban továbbra is a gazdasági rendőrséget tartja illetékesnek.^{178/}

E viszonylag csendesebb időszak nem jelenti a KGP szegedi szervezete tevékenységének hanyatlását. Úgy tűnik, hogy energiájukat ekkor a párt szervezeti életének stabilizálására fordítják. Az 1945 őszén megalakult csoportok /nyugdíjas, vasutas, női, közalkalmazott, iparos/ mellett ebben az időben hozzák létre Szegeden a KGP két további /munkás és kereskedő/ csoportját. A pártélet fellendülését mutatja az is, hogy - szemben a március utáni időszakokkal, mikor a párt tevékenysége a pártvezetésre és a sajtóra korlátozódott - augusztusban gyűlésnaptár jelenik meg a Szegedi Kis Újságban. Ebben Szeged bel- és külterületén a hónap második felére 39 gyűlést hirdetnek meg.^{179/} Később a lap rendszeresen tudósít ezek megtartásáról.

Úgy tűnik tehát, hogy a márciusi válságot szervezeti szempontból is átvészelte a szegedi KGP, s a nyár végére rendezni tudta sorait. Más kérdés, hogy mennyire volt egységes ez a szervezet. 1946. szeptember 11-én a pártvezetőség levélben értesíti a főispánt, hogy Katona Lajost és Székelyhidi Antalt javasolja kizárni a Kisgazdapártból. Döntésüket azzal indokolják, hogy nevezettek szembehelyezkedtek a pártvezetés irányvonalával, nem értenek egyet annak intézkedéseivel, a párt egyes tagjai ellen tüntetéseket szerveznek, a pártvezetőséget fenyegetik, ezért működésük káros a pártra nézve. A főispán Kovács Bélához, a párt főtitkárához intézett levélben támogatja a döntést.^{180/} Az ügy további sorsáról nincs dokumentum. Az érintettek a vezetőségnek tudomásunk szerint sem március előtt, sem

utána nem voltak tagjai, nevük nem szerepel a nemzeti bizottsági illetve a törvényhatósági tagok listáján sem. Az indoklás csak a szembenállás tényét rögzíti, de nem világít rá annak okaira és tartalmára. Így nem dönthető el, hogy a kizárási javaslat jobboldali vagy baloldali személyek ellen irányul, vagy esetleg személyes ellentétéről van szó csupán. Az ügy megemlékezésével azonban jelezni kívántuk, hogy a pártegység Szegesen sem teljes.

Korábban utaltunk arra, hogy a KGP országos vezetésének politikai irányvonalában 1946 augusztus végétől jelentő változás figyelhető meg. Nagy Ferenc, s még inkább Kovács Béla irányításával általános politikai offenzíva kezdődik el, mely - az MKP III. kongresszusa előtti feszült várakozás időszakától eltekintve - az év végéig egyre erősödik.

Ennek első hullámai szeptemberben már elérték Szegedet is. A Szegedi Kis Újság lelkes hangon számolt be a budapesti Parasztnapok sikeréről, s ennek kapcsán újabb sajtópolemia bontakozott ki, melynek során a KGP lapja minden eddiginél szélsőségesebb hangon támadja meg az MKP szegedi szervezetét, és Komócsin Zoltánt, a párt titkárát: "A kommpárt szőke politikai csodagyereke /sic!/ ... egy éretlen tacsó hónapok óta veri félre pártjának repedt harangját, népgyűléseken és újságokban rikoltozza az ellenforradalom rémét és gyanúsan sokszor emlegeti a polgárháborút azzal kapcsolatban, hogy a kisgazdapárt szónokai állítólag becsmérlik a kommpártot... igaz egy idő óta nem lehet büntetlenül gyalázkodni a kommpárt gyűlésein, nem lehet a Szent Jobbot csülöknek nevezni, nem lehet vallást és Istent gyalázni, mert a kisgazdapárt szónokai és a kisgazdapárt napilapja ezt leleplezik ... mi nem az MKP-t, hanem az

MKP-ba befurakodott reakciós és fasiszta elemek kakaskodása, hatalmaskodása és kiskirálykodása ellen vagyunk ... Ne féltse senki a Kisgazdapárt milliótól a magyar demokráciát, a magyarság milliói nem akarnak sem ellenforradalmat, sem polgárháborút."181/

Nemsokkal ezután Kovács Bélának a KGP minden tagjához és szervezetéhez intézett felhívását közli a Szegedi Kis Újság. Eszerint az utóbbi időben a többi párt felkészülésről, öklökről, barrikádokról szónokol. Ezzel szemben a KGP nem hajlandó az utcán politizálni, "erejét a legtisztább demokrácia szerint végrehajtott választásokon kívánja megmutatni". A párt főtitkára mindenkitől higgadtságot, fokozott helytállást és fegyelmet kért.182/

Az MKP III. kongresszusának munkájáról, az ott született határozatról nem ismerjük a KGP szegedi vezetőinek véleményét, lapjuk ugyanis nem reagál erre az eseményre. Mindössze Nagy Ferenc nyilatkozatát közlik, mely szerint nincs akadálya a további együttműködésnek. Azonban érthetően enged a feszültség a kongresszus után, s ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a KGP szegedi lapja az év további részében nem kezdeményez vitát a baloldali sajtóval. Ugyanakkor - a korábbinál kevésbé szélsőséges hangnemben - azonnal válaszol minden támadásra, de reagálásaiban inkább az érvek, mintsem az indulatok dominálnak.

Hogy itt nem a pártszervezet politikai irányvonalának változásáról, hanem taktikai lépésről van szó, bizonyítja egy korábban megjelent programadó szerkesztőségi cikk. A "Természetes fejlődés útján" c. írás lényegében nem tér el a Kisgazdapárt hasonló korábbi megnyilvánulásaitól. Az emberi jogok tiszt-

teletben tartását, a "félelem nélküli élet" feltételeinek a megteremtését, a valódi önkormányzatok létrehozását, az igazságos szociálpolitika kialakítását tekinti a Kisgazdapárt céljának.^{183/}

Tanulságos a lap reagálása a Hódmezővásárhelyen történtekre is. Itt ugyanis 1946 novemberében a KGP helyi szervezete kilépett a koalícióból, visszavonult a közéletből. A "Vásárhelyi útmutatás" c. cikkből kiderül, hogy ezt Szegeden "gerinces magatartásnak", követendő példának tartja a KGP vezetése arra az esetre, ha a Baloldali Blokk "terrorisztikusan lépne fel". Hódmezővásárhelyen "egy elenyésző kisebbség diktatúrája tombolt" - írja a lap - s a KGP döntése nyomán beigazolódik majd, hogy a parasztság nélkül megbénul a város élete.

A fentiekből kitűnik, hogy a szegedi KGP-vezetők még mindig a parasztság egyedüli képviselőinek tekintették magukat, s azt feltételezték, hogy a Kisgazdapárt "kivonulását" egy emberként követi majd a parasztság, katasztrófális helyzetbe hozva ezzel koalíciós partnereit. Illúziók ezek, hiszen Hódmezővásárhelyen mindössze annyi történt e lépés után, hogy a csonkán maradt nemzeti bizottság és az önkormányzati testület határozatainak meghozatala kevesebb vitával járt, mint addig, a megüresedett közhivatali állásokat pedig a Baloldali Blokk pártjainak tagjaival töltötték be.

Visszatérve Szeged politikai életéhez, a dokumentumok és a sajtó tanúsága alapján úgy tűnik, hogy az országos horderejű politikai események lezajlása után 1946 végén újra a hétköznapi problémái foglalkoztatták a közvéleményt. Ezek közül a legfontosabb a közellátás ill. az életszínvonal alakulása volt.

A forint megjelenése után vásárlóerejének megőrzése érde-

kében széles tömegmozgalom bontakozott ki. A forintvédő bizottságok népi árellenőrzést gyakoroltak, s gyakran "népítéletekkel" küzdöttek az árdrágítók ellen. 1946 végére érezhető volt az agrárolló negatív hatása, a parasztság egy része számára olykor megfizethetetlené váltak az ipari, szolgáltatási és közlekedési árak. Éppen ezért igyekezett terményeinek egy részét a szabadpiacon és általa reálisnak tartott áron értékesíteni. E törekvés számos politikai összecsapás forrásává vált.^{184/}

1946 novemberétől a szegedi piacokon is több ízben került sor tettelegességig fajuló fellépésre az "árdrágítók" ellen. Ezek egy része persze nem korábban spekulációs céllal felhalmozott tartalékait kívánta jó pénzért eladni - nyilván ilyen is akadt - hanem gyakran a tejet, tojást, zöldséget családjától elvonó kisparaszt volt, akinek a gazdaságát megbénította volna, ha nem tudja kifizetni a lova patkoltatását vagy a permetezőszer igen magas árát. A Kisgazdapárt szegedi szervezete többször hangoztatta, hogy az agrárolló kezd elviselhetetlené válni a parasztság számára, ugyanakkor elutasította a piaci népítéleteket, s azzal érvelt, hogy a parasztokat senki sem bujtogatja tüntetésre és erőszakos fellépésre a magas ipari árak és a drága közlekedés miatt.^{185/}

Az MKP viszont december 14-re drágaság elleni tüntetést szervezett, s levélben szólította fel a KGP szegedi szervezetét a részvételre. Mellékletként megküldték a határozati javaslatokat is:

- követelik az árleszállítást, a forintrontók ellen akasztófát!
- jobb tüzelő- és burgonyaellátást
- a közellátási kormánybiztos /dr. Pálffy főispán/ "ne távira-

tozgasson Budapestre, hanem személyesen járjon utána a dolgoknak"

- Erőss János közellátási miniszter azonnal mondjon le.^{186/}

A KGP vezetősége megtárgyalta az MKP javaslatát és - ahogy ez a határozati javaslat olvastán várható - nemleges döntést hozott. Ennek indoklásaként kifejtették, hogy a KGP ugynúgy elítéli a spekulációt, mint a többi párt, de véleménye szerint a demokráciában az utcán semmilyen kérdést nem lehet megoldani. Ez "ellenkezik elveivel és nem is lát semmi gyakorlati hasznát abból, hogy az amúgyis felizgatott s a végsőkéig feszített idegzetű szegény népet az utcára visszük". Ehelyett memorandum szerkesztését javasolták a miniszterelnökhöz és ehhez kéri a munkáspártok segítségét.^{187/} Hozzá tartozik a történetekhez, hogy az SZDP szegedi vezetése szintén elutasította a tüntetésen való részvételt.

A december 14-i tömegmegmozdulás során élesen támadták a kiskgazdapárti főispánt, s a Szegedi Kis Újság szerint "sértő, gúnyos mocskolódássá fajult a dolog". A lap természetesen védelmébe veszi Pálffy, rámutatván, hogy ő itt a magyar kormány képviselője, s ennek a kormánynak nem csak kiskgazdapárti tagjai vannak, sőt a város kommunista polgármesterét senkinek nem jut eszébe felelőssé tenni a közellátás hiányosságaiért.

Szeged politikai élete tehát láthatóan éles ellentétek közepette zajlott 1946 végén is. Az országostól eltérően itt nem tapasztalható a KGP "baloldali útkeresése", az állásponatok nem közeledtek egymáshoz, az együttműködésre nem sok reményt nyújtó "patthelyzet" alakult ki.

Külön kell még szólnunk egy eddig nem érintett, de a ké-

sőbbiek során nagy jelentőségűnek bizonyuló kérdéseiről, a KGP és a Magyar Szabadság Párt helyi viszonyáról.

Ismeretes, hogy a Kisgazdapártból kizárt nemzetgyűlési képviselők 1946. március 15-én megalakították az MSZP-t, melynek működését a Szövetséges Ellenőrző Bizottság október 11-én engedélyezte. Ettől kezdve megindul a párt országos méretű szervezkedése. Zászlóbontó nagygyűlésüket november 24-én tartották Budapesten, ismertették a párt programját, ideológiájának alapelveit. Elég élesen támadták a KGP-t a baloldalnak tett "engedményei" miatt. Nem csoda, hogy a Kisgazdapárt vezetése meglehetősen ideges hangon reagált Sulyokék fellépésére. Joggal tarthattak ugyanis attól, hogy az MSZMP tömegeket visz el a kisgazda-táborból, annak - látszólagos - egységét megbontva vetélytárssá válhat. Ugyanakkor Nagy Ferencéknek jól is jött az új párt fellépése, megkísérelhették a baloldal reakcióellenes harcát az MSZMP irányába terelni.^{188/}

Az MSZMP-nek megalakulásától kezdve tagja volt Nagyiván János. Mint korábban láttuk, már 1946 júniusában sikertelen kísérletet tett a szegedi politikai életbe való visszatérésre. Később a stabilizáció nemzetgyűlési vitájában új pártja nevében elutasította a törvényjavaslatot. Politikai ambícióit azonban Sulyokék oldalán sem élhette ki igazán, nem került be az MSZMP országos vezetésébe. Nagy ügybuzgalommal fogott viszont a párt vidéki szervezéséhez, s ennek eredményeképpen 1947. január 5-én Szegeden is zászlóbontó gyűlést tartott a Szabadságpárt.^{189/}

A KGP szegedi vezetése kezdettől fogva elutasította az MSZMP törekvéseit. Még a vidéki pártszervezés kezdete előtt,

a november 24-i budapesti MSZP-nagygyűléssel egyidőben cikket jelentetett meg a Szegedi Kis Újság "Zászlóbontás napján" címmel. Ebben a Szabadságpártot jobboldalinak minősítik, szervezőikről megállapítják, hogy "továbbra is vakok akarnak maradni", de nem tévesztenek meg senkit. Figyelmeztetik őket, hogy "vigyázzanak, mert a magyar demokrácia még egyszer nem fog jobbra tolni ... a dolgozók elsöpörnek minden olyan törekvést, ami a magyar népi demokrácia kiépítésében útjukban áll". December elején pedig az egyik kiskgazdapárti gyűlésen Török Ferenc pártelnök élesen visszautasította Nagyiván János KGP-ellenes támadásait, hozzátéve, hogy "akinek nem tetszik a Kiskgazdapárt, menjen ahova akar". Ugyanezen a gyűlésen Shvoy Kálmán // szintén elítélően nyilatkozott Nagyiván és az MSZP tevékenységéről.^{190/}

Nagyiván Jánossal egyébként már korábban szakított a szegedi KGP-szervezet. 1946 márciusa óta sem a pártsajtóban, sem az általunk ismert dokumentumokban nem találtuk nyomát annak, hogy a KGP új vezetése és Nagyiván között kapcsolat állt volna fenn. A Délmagyarország sokat támadta ugyan a szegedi kiskgazdákat, mert nem tisztították meg a pártot az összes jobboldali elemtől, de azt soha nem vetette a szemükre, hogy volt elnököikkel együttműködnének. Mindezek alapján nem érthetünk egyet Dégi István azon megállapításaival, melyekben a szegedi KGP-vezetést az MSZP támogatásával vádolja s a két párt közötti viszony későbbi kiéleződését csupán személyes okoknak, ill. presztizsharcnak tulajdonítja.^{191/}

A Kiskgazdapárt szegedi szervezetének 1946 márciusa utáni politikai arculatát összefoglalóan sajátos kettősséggel jelle-

mezhetjük. Eszmei síkon továbbra is megmaradtak a többségi elvre épülő "paraszti demokrácia" hangoztatásánál, elutasítva a társadalmi fejlődés szocialista útját, az osztályharcot, a további forradalmi lépéseket. Az általuk felvállalt konkrét ügyekben pedig döntően agrárérdekeket képviseltek, ill. követték az országos pártvezetés arányosítási törekvéseit, további helyi hatalmi pozíciók megszerzését tűzve ki célul. Mindezek alapján - tevékenységük tartalmát tekintve - a KGP birtokos paraszti centrumához, pontosabban annak Kovács Béla köré tömörülő, a baloldallal szemben erőteljes pártpolitikát szorgalmazó s a további kompromisszumokat a korábbi ígéretek beváltásához kötő irányzatához sorolhatnánk őket.

Ugyanakkor az új vezetésben is megtartottak néhány valóban jobboldali egyént, sőt határozottan kiálltak mellettük a baloldal támadásaival szemben. Megnyilatkozásaik, propagandájuk, sajtójuk hangnemében pedig - a fenti tartalommal némileg ellentétben - szélsőségesen kommunistaellenesek voltak. Tevékenységük ezen alapvonása viszont - nem a maguk, hanem a baloldal szemében - a párt szélsőjobboldalához való tartozásuk bizonyítéka volt.

A helyi politikai élet alakulására ez utóbbi momentum nyomta rá a bélyegét. Ennek következtében továbbra is minimális maradt az együttműködési készség a koalíció két pólusán elhelyezkedő demokratikus pártok között, holott a kompromisszumok lehetősége az objektív érdekek figyelembevétele alapján nem volt eleve kizárt.

VII. Bomlási folyamatok a Kisgazdapártban 1947 elejétől

Mint ahogy az előzőekben láttuk, a politikai küzdelmek 1946 végére holtpontra jutottak, ugyanekkor súlyos válságba került a Kisgazdapárt is. A paraszti demokrácia hívei között a kiúttalanság érzése erősödött, egy helyben topogás alakult ki. A társadalmi fejlődés útján visszafelé nem akartak, előre nem mertek menni, de a jelennel is elégedetlenek voltak. E helyzetben alapvető változást a köztársaság-ellenes összeesküvés felfedése, majd az erre épülő baloldali offenzíva hozott.

Az első hivatalos kommuniké az összeesküvésről 1947. január 5-én jelent meg a Szabad Népből. Ezt követte január 12-én a Belügyminisztérium tájékoztatója, mely szerint több KGP-képviselő érintett az ügyben, sőt néhányan vezető szerepet játszottak a szervezkedésben. A Kisgazdapárt sajtója elítélte az összeesküvőket, példás megbüntetésüket követelte, ugyanakkor egyrészt elutasította azt a vádat, mely szerint e szűk csoport meghatározója lett volna a KGP politikájának, másrészt kérte, hozzák nyilvánosságra a letartóztatott munkáspárti tagok névsorát is. Igyekeztek "elébe menni" a baloldal követeléseinek, s néhány képviselőt kizártak a pártból, illetve tervet dolgoztak ki a párttagság összetételének felülvizsgálatára és minden olyan vezetőségi tag leváltására, aki 1945. október 1. után lépett be a Kisgazdapártba.

1947. január 27-én Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád látogatás tett Nagy Ferencnél, és Kovács Béla lemondását vagy szabadságra küldését, továbbá a KGP politikai irányvonalának teljes megváltoztatását követelték.

Az események hatására Nagy Ferencék január végén engedményeket tettek. A párt elnöke a nyilvánosság előtt "új politikai korszakot" ígért, a békési programhoz való visszatérésről, a koalíciós együttműködés erősítéséről beszélt és további pártfegyelmi intézkedéseket jelentett be. Az MKP-t azonban nem elégítették ki az általánosságban elhangzott ígéretet, és január 30-án nyilvánosan felvetették Kovács Béla politikai, majd február elején büntetőjogi felelősségének kérdését.

E fellépés "összerántotta" az addig széthúzó Kisgazdapártot, amely a kialakult vész helyzetben főtájkára mellé állt. Ezután hosszas alkudozás következett Kovács Béla mentelmi jogának felfüggesztéséről, melynek az vetett véget, hogy 1947. február 25-én délelőtt 10 órakor önként elment vallomást tenni a rendőrségre, ám a szovjet hatóságok a fegyverszüneti egyezményben biztosított jogkörük alapján még aznap este letartóztatták. Ezek után elkezdődtek a koalíciós válság megoldását célzó pártközi tárgyalások, melyek március 11-én megegyezést hoztak.

A kölcsönös kompromisszumok^{192/} átmenetileg újra megteremtették a koalíciós kormányzás feltételeit. Ugyanekkor a KGP-n belül később visszafordíthatatlannak bizonyuló folyamatok bontakoztak ki. A centrum vezető szerepe megrendült, meggyengült a jobboldal és fokozatosan erősödött a párt - korábban háttérbe szorított - baloldali, értelmiségi-szegényparaszti irányzata. A koalíciós partnereknek tett engedmények árán a Kisgazdapárt átvészelte ugyan ezt a válságot, de tömegbefolyása jelentősen csökkent, a tagság vezetői iránti bizalma megingott, a párt elveszítette a politikai kezdeményezés lehetőségét és védekezésbe szorult.

A baloldal ezek után egy időre más terepet választott meg-

erősödött pozíciói kamatoztatására. A KGP-n belüli zavart kihasználva, a tervgazdálkodás bevezetését sikerült elviekben elfogadtatni a Kisgazdapárttal. Ugyanakkor az MKP ettől kezdve követelte a vezető pénzüzetek államosítását is. Nagy Ferencék mereven elzárkóztak e javaslat elől. A miniszterelnök Svájcba utazása előtt /május 14./ meghagyta Tildy Zoltánnak: a KGP további államosításokba nem mehet bele. Távollétében viszont - az MKP által szervezett országos tömegmozgalom nyomására - pártközi megegyezés született a hitelélet állami ellenőrzésére, ám a Baloldali Blokk pártjai ezek után már a teljes államosítást követelték.

A "kis lépések" taktikája helyett az MKP ekkor elérkezettnek látta az időt az összeesküvés ügyének újbóli felhasználására. Május 23-án egy szűkörű vacsorán a KGP három baloldali politikusa előtt, majd két nap múlva egy kaposvári tömeggyűlésen Rákosi Mátyás közölte, hogy Nagy Ferenc is érintett az összeesküvésben.

Ezek után a Minisztertanács - Rákosi elnöklete alatt - Nagy Ferencről azonnali hazatérést követelt. A KGP Politikai Bizottsága szintén felkérte pártelnökét, hogy jöjjön haza és tisztázza magát a vádak alól. Ismeretes, hogy Nagy Ferenc erre lemondással válaszolt,^{193/} s itthon május 31-én már meg is alakult a Dinnyés-kormány.

A Kisgazdapártban Nagy Ferenc lemondása következtében óriási zűrzavar támadt. Az általános fejetlenség közepette az értelmiségi-szegényparaszti szárny ragadta magához a kezdeményezést. Az új vezetés - Dobi Istvánval az élen - hatalmas csődtömeget vett át. Első feladatként a párt belső megtisztí-

tását jelölték meg, s e törekvést az MKP jóindulata kísérte. A párton belül sokkal nehezebb volt Dobiék helyzete, ugyanis rendkívül nagy bizalmatlansággal kell szembenézniök. Napokon belül komoly átendeződés ment végbe a Kisgazdapártban, s ennek eredményeképpen a régi jobboldal megmaradt nyomelemeiből és a paraszti centrum egy részéből "új jobboldal" kovácsolódott össze. Ez még jó ideig megnehezítette a KGP új vezetésének helyzetét és munkáját, de mindez már nem változtatott a június 10-én kiadott politikai nyilatkozaton - mely szerint Nagy Ferenc és Varga Béla összeesküvők és osztályárulók - illetve a 3 éves terv törvénybeiktatásán. Június végétől pedig az események már a közelgő választások jegyében zajlottak.^{194/}

A fenti rövid eseményvázlat alapján is látható, hogy az 1947 első felében történtek nem kevés elvi és politikai problémát rejtenek magukban. Ezek megoldása azonban nem e tanulmány feladata. Csupán jelezni kívánjuk azokat a kérdéseket, amelyek megítélésében eltérő álláspontokkal találkozhatunk.

Az első rögtön az összeesküvés ténye illetve annak veszélyessége a népi demokráciára nézve. A korabeli véleményeket áttekintve láthatjuk, hogy az MKP különböző megnyilvánulásai-ban fokozatosan nő meg az összeesküvés jelentősége. Révai József 1947. január 5-én a Szabad Népben még "gyerekes naivitásnak" minősíti az összeesküvők tervét, melyet az államvédelmi szervek "nem órák, hanem percek alatt" megghiúsítottak. Nem az összeesküvők veszélyesek igazán, hanem a cinkosok. Ezzel kapcsolatban kijelenti ugyan, hogy "nem tudjuk mi fog még kiderülni", de határozottan leszögezi: "a fasiszta reakció legális fedőszervezetként használja fel a Kisgazdapártot".^{195/}

Február 19-én elmondott beszédében Révai már sokkal konkrétan fogalmaz. Igyekszik cáfolni azokat a nézeteket, melyek szerint az MKP-nak az összeesküvéssel kapcsolatban rejtett politikai szándékai vannak. A kétkedőknek címezve kijelenti: "Az összeesküvés kétségkívül szemléltető és kézzelfogható bizonyíték mindazok számára, akik a reakciót mindeddig csak nemlétező mumusnak tekintették." Kovács Béla kihallgatása előtt már azt mondja: "... a KGP vezetése az összeesküvők kezében volt", a párt főtitkára pedig "horthystákkal szövetkezett a restauráció megvalósítására."^{196/} A későbbiek során azt a tendenciát figyelhetjük meg, hogy az összeesküvésben felelős személyek körének bővülését az MKP propagandája a szervezkedés veszélyességének felnagyításával kíséri.^{197/}

Az ügyben leginkább érintett Független Kisgazdapárt ekkori nyilatkozatai sem tagadták az összeesküvés tényét, hanem a KGP kizárólagos felelősségét hangoztató baloldali értékelést utasították el. Az eseményekkel egyidőben a párt vezetőiben és tagságában felmerült kétségekről csak sokkal később megjelent memoárok tanúskodnak.^{198/} Balogh István a vele készített interjúban egyenesen kétségbevonja az összeesküvés létét: "... Tudniillik nem volt összeesküvés, ez így igaz, most mondom ezt 25 év után. Saláta Kálmán, Bognár József, hogy összeültek a bridzs mellett és mondtak valamit a Vörös Hadsereg ellen, ezt elhiszem. De szervezkedés a Miniszterelnökség politikai államtitkárának a tudomása nélkül lehetetlen. Ha valami komoly lett volna, tizen szaladtak volna hozzám, hogy atya kérem, ez és ez van."^{199/}

A reális megítélésig a történettudomány is hosszú utat

tett meg. A Kisgazdapárt történetét feltáró monográfiában e kérdésről a következőket olvashatjuk: "A horthysta beállított-ságú társaság szervezkedése a kezdet kezdetén állt; az egyes csoportok közötti kapcsolatok nagyon lazák voltak, s alig jutottak el addig, hogy megkíséreljék terveiket realizálni. Nem jelentett reális veszélyt a magyar népi demokráciára, hatalmi eszközökkel nem rendelkezett, tömegtámogatást szerezni nem tudott." Kovács Béla és Nagy Ferenc személyével kapcsolatban pedig határozottan kijelenti: "Igaz, a kisgazdapárti vezetők ismerték őket, politikai céljaiban azonban nem voltak beavatva. Sem Nagy Ferenc, sem Kovács Béla nem vett részt az összeesküvésben, az illegális szervezkedésről feltehetően nem is tudtak. A Kisgazdapárt vezetősége, amely szintén előkészületeket tett a békeszerződés aláírásával előálló új helyzetre, alkotmányos úton kívánt a hatalomért megvívni, jelentős állami pozíciókkal a kezében s komoly tömegtámogatással a háta mögött, nem volt szüksége rá, hogy illegális szervezkedésbe kezdjen."^{200/}

Nem kívánjuk bagatellizálni a fentebb jelzett problémák súlyát, de ezek valójában viszonylag könnyen eldönthető ténykérdések. Sokkal összetettebb, és nehezebben megválaszolható felvetés, hogy helyes volt-e az MKP összeesküvésre épülő, a KGP vezetőinek eltüntetését, s ezzel együtt a Kisgazdapárt szétzilálását célzó taktikája? Az ügy kapcsán már közhelyként elhangzó megállapítás - mely szerint az MKP igyekezett az összeesküvés felderítését politikai szempontból is maximálisan kihasználni ellenfelei félreállítása és a baloldali pozíciók erősítése céljából - igaz ugyan, de nem válasz a fenti problémára.

Ha nem is ilyen nyílt formában, de már az 1960-as években felvetődik ez a kérdés az ún. "népi demokrácia-vita" kapcsán. A legegységelműbben talán Mód Aladár egy tanulmánya fogalmazza meg a problémát szélesebb összefüggésében, a szövetségi politika felől közelítve azt: "... 1947 nyarára az összeesküvés felszámolása rohamszerűen a kigazdapárti centrum politikai felszámolásának, illetve hatalomból való kikapcsolásának eszkö-zévé vált. Itt természetesen nem lehet belebocsátkozni annak részletes taglalásába, hogy pontosan hol kellett volna meghú-zni a határt a szélsőjobb és a centrum közt, de annyi kétségtelen, hogy a politikai akció messze túlment azon a körön, mellyel va-lóban nem lehetett volna együttmenni a szocializmus építésének népi demokratikus útján."²⁰¹/

Kétségtelen, hogy az MKP offenzívája következtében sokan kiléptek a KGP-ből, de a pártot elhagyók jó része visszavonult a politikai élettől, várakozó álláspontra helyezkedett, s csak elenyésző volt azoknak a száma, akik a többi koalíciós párthoz csatlakoztak. Az 1947 tavaszán szerveződő jobboldali ellenzéki pártok számára elsősorban e tömegek aktivizálása biztosította a választásokon szerzett nem kevés szavazat jó részét.

"Az MKP bizonyos mértékig indokolatlanul várta, hogy az első nagy támadással áthozhatja a maga oldalára az FKGP kö-zépparaszti tömegeit ... Kovács Béla letartóztatása megállí-totta azt a baloldali jellegű mozgást, amit az összeesküvés leleplezése váltott ki paraszti körökben, összekuszálta a po-litikai frontokat, nehezítette a kis- és középparasztság tá-jékozódását. A falu népe nem hitte el, hogy Kovács Béla ösz-szeesküvő lett volna, és hátba támadta volna a népi demokra-

tikus rendszert. A politikai küzdelem helyett az adminisztratív intézkedések előtérbe állítása a parasztság körében ismét tápot adott a kommunistaellenességnek, s megnehezítette, hogy az MKP behatoljon a kis- és középparaszti rétegek soraiba." - írja Vida István.^{202/} A szegedi KGP-szervezetben 1947 tavaszán-nyarán lejátszódó események "iskolapéldáját" jelentik e folyamatnak.

A párt lapjában 1947. január 1-én megjelent "Újévi üdvözlés"-ben Török Ferenc a KGP által az előző esztendőben elért nagy eredményekről írt. Kifejtette, hogy a párt egységes és helyzete szilárd. A szegedi szervezetben élénk pártélet folyt, a gyűlések látogatottsága nagyon jó, a vezetőség a tagok "baráti bizalmát" élvezi. "Pártunk célkitűzései és közélet munkája mélyen belegyökeredzett a magyar társadalom legkülönbözőbb rétegeibe" - írta a KGP szegedi elnöke. Fő céljuk ezután is a községi választások megtartása és a parasztság anyagi érdekeinek képviselete, főleg az agrárolló elleni küzdelem. E harc 1947-ben minden bizonnyal komoly sikereket hoz a párt és tömegei számára. Komoly reményeket fűz a békeszerződés aláírásához, melytől a KGP mozgásszabadságának megnövekedését várja: "ne feledjük, hogy az ország még mindig a fegyverszünet állapotában van, s ez a körülmény a béke életbelépéséig igen sok, a nagyközönség által nem is sejtett vonatkozásban megköti a kormány és a pártok kezét."

A párt e látszólagos stabilitása azonban a februári-márciusi események hatására Szegeden is semmivé válik. A helyi lapok 1947. január 5-én közölték a Belügyminisztérium közleményét a Magyar Közösség leleplezéséről.^{203/} Ettől kezdve a

Szegedi Kis Újság folyamatosan figyelemmel kísérte az eseményeket. Januárban több cikket közöltek az összeesküvésről, s ezekben a bűnösök szigorú felelősségrevonását követelték. A KGP képviselői a törvényhatósági bizottságban és a nemzeti bizottságban is ezt az álláspontot képviselték, e testületek egyhangú határozatban ítélték el az összeesküvőket.^{204/} Ebben az időben a KGP helyi szervezete részéről - legalábbis nyilvánosan - nem hangzottak el fenntartások az ügygel kapcsolatban.

Változott viszont a helyzet a Kovács Béla felelősségét és bűnösségét megfogalmazó belügyminiszteri közlemény nyilvánosságra kerülése után. A KGP szegedi vezetősége már másnap ülést tartott, és határozatban kérte az országos nagyválasztmány összehívását. E határozat szerint "elítélik a demokratikus államrend megdöntésére irányuló törekvést, de ugyanakkor kijelentik, hogy leghatározottabban állást foglalnak minden olyan törekvéssel szemben, amely a parasztság és a magyarság többségét magában foglaló Kisgazdapártnak erőszakos megbontására törekszik. Állástfoglalnak továbbá azon törekvésekkel szemben is, amelyek a magyar parasztságot az értelmiséggel és az ipari munkássággal akarják szembeállítani. Végül a leghatározottabban állástfoglalnak a parasztság vezetőinek egymás után történő rágalmazásával szemben, és a legteljesebb bizalmukról biztosítva, egy emberként állnak mögöttük."^{205/}

A vezetőség az ügygel kapcsolatban pártnapok és gyűlések sorozatát rendezte, ahol a tagság előtt is ezt az álláspontot képviselték. Sőt, a pártpropagandában nagyon hamar jelentős eltolódást tapasztalhatunk. Az összeesküvők elítélését állandóan hangoztatták ugyan, de igyekeztek bagatellizálni, néhány

felelőtlen ember megtévelyedésének beállítani az ügyet. Annál erősebben hangsúlyozták viszont, hogy az összeesküvés a baloldali számára csak ürügy a KGP szétbomlasztására: "Ezt a baloldali pártok politikai sakkhúzásának akarják felhasználni céljuk elérésére." - közölte a KGP lapja.^{206/}

Februárban nem kis aggodalommal tudósít a Szegedi Kis Újság a Kovács Béla kiadatásával kapcsolatos politikai küzdelmekről. Elítélően nyilatkozik az MKP által az ügy érdekében szervezett tömegmozgalomról, mely során például a Ganz-gyár munkásküldöttsége Balogh István államtitkárnál Kovács Béláról kijelentette, hogy "összeesküvő briganti", továbbá, hogy "a dolgozó magyar nép türelme fogytán van, és ha a mentelmi bizottság Kovács Bélát nem adja ki, akkor a magyar munkásság veszi kezébe ennek az ügynek a lefolytatását."^{207/}

Február közepétől azonban a szegedi Kisgazdák nem csak főtítkárukat, hanem magukat is félthették. A Délmagyarország ugyanis egyre erőteljesebb támadást indított a KGP szegedi vezetői ellen is, azt állítva róluk, hogy "egyre inkább a hetes bizottság /az összeesküvők - K.L./ szellemének és ügynökeinek a bűvkörébe kerültek". A KGP lapja eleinte csak azzal vág vissza, hogy "nagy szolgálatot tenne az említett cikk írója, ha állítását be is bizonyítaná".^{208/}

Az MKP szegedi szervezete viszont az összeesküvés kapcsán tömegeit is mozgósította. Már január 5-én megkezdtek a tüntetések és a figyelmeztető sztrájkok szervezését.^{209/} Ezek sorában pl. a Szegedi Gyufagyár dolgozói a következő határozatot hozták: "A pohár megtelt. Türelmünk elfogyott ... Ezúton hívjuk fel Vezetőinket: a cselekvés órája elérkezett. Kíméletlen har-

cot indítani a reakció ellen. Ha ez nem elég, ám vállalják Vezetőink a felelősséget. A munkásság megmozdul és maga veszi kezébe a tisztogatás ügyét. Ezen követelésünket, ha kell kint az utcán, vagy akár torlaszokon, barrikádokon a mi eszközeinkkel véghez vesszük, ha Vezetőink nem oldják meg rövidesen, de velősen."210/

Nem csoda, ha ilyen politikai hangulatban a KGP szegedi vezetősége nyilatkozatban határozta el magát az összeesküvéstől, és megpróbált ellentámadásba menni. A vezetőség "megállapítja, hogy a helybeli munkáspárti sajtóban megjelent támadó cikkek is kénytelenek elismerni, hogy a Független Kisgazdapárt szegedi vezetői közül senki nem hozható kapcsolatba az összeesküvéssel. A leghatározottabban visszautasítjuk tehát azon önkényes és tendenciózus beállítást, hogy a pártszervezetben és annak vezetésében szélsőjobboldali vagy összeesküvő irányzat vagy szellem érvényesülne ... A Délmagyarország és a Szabad Nép cikkeiből kétségtelenül megállapítható az a szándék, hogy egyrészt a pártvezetőség legértékesebb munkatársait félreállíttassa, másrészt a vezetőség tagjainak osztályozása által ... ellentéteket szítson. Igazságunk tudatában ... kijelentjük, hogy a párt egységét nem engedjük megbontani ... semmi beleszólást nem tűrünk abba, hogy kit tartunk méltónak a vezetésre, ezt a párt tagjai választások útján döntötték el és döntenek el." - szögezi le a Nyilatkozat.211/

Az MKP által szervezett tömegmegmozdulások hangulata illetve a KGP reagálása ismeretében éles pártközi küzdelem kialakulását várhatnánk Szegeden. Hogy erre mégsem került sor, annak fő oka Kovács Béla letartóztatásának híre és az ezzel kapcsola-

tos MTI-közlemény volt: "A szovjet megszálló hatóságok 1947. II. 25-én Budapeseten földalatti szovjetellenes fegyveres terrorcsoportok alakításában és a szovjet hadsereg ellen irányuló kémkedés szervezésében való aktív részvétele miatt letartóztatták Kovács Bélát, a Független Kisgazdapárt volt főtitkárát. Kovács Béla tevékenyen részt vett olyan földalatti szovjetellenes fegyveres csoportok megalakításában, amelynek tagjai terrorcselekményeket, gyilkosságokat követtek el Magyarország területén a szovjet hadsereg tagjai ellen."^{212/} Bár a közleményben foglaltak valószínűleg kételyeket ébresztettek a szegedi KGP-vezetőkben s jóval később ki is derült, hogy a Kovács Béla ellen felhozott vádak távol álltak az igazságtól, a hatás egyértelmű volt: nyilvánvalóvá vált, hogy a jövőben nem tanácsos sem a főtitkár ügyével, sem általában az összeesküvéssel kapcsolatban "utóvédharcokat" folytatni.

Ugyancsak a történetek tudomásulvételére hívott fel Nagy Ferenc nyilatkozata is, melyben kijelentette: "A leghatározottabban szebeszállunk az ellenforradalmi szellemmel ... aki eddig nem hitt az összeesküvés komolyságában, most már tisztán láthat ...".^{213/} Továbbá az sem serkentette aktivitásra, vagy önálló álláspont hangoztatására a szegedi KGP vezetőit, hogy a párt országos Politikai Bizottságá bejelentette: minden vidéki szervezethez "tisztogatási bizottságokat" küldenek, minden jelentős szervezet tisztikárát felülvizsgálják, és ha szükséges, előkészítik az új vezetőség megválasztását.^{214/}

Mindezek alapján érthető, hogy az összeesküvéssel kapcsolatos - korábban határozott, sőt harcias - megnyilatkozások egyik napról a másikra eltűntek a Szegedi Kis Újságból. Azon-

ban a pártvezetést nem csak e területen fogták vissza az események, tevékenységük egészében gyors hanyatlás tapasztalható. Az MKP korabeli értékelése is tükrözi ezt. A párt Nagyszegedi Bizottságának 1947. március 13-i jelentése a következőket állapította meg: "A Független Kisgazdapárt szegedi és Szeged környéki szervezetei komoly válságban vannak ... A FKGP demokratikusnak nevezhető szárnya mind a mai napig azzal próbálkozott, hogy a leszakadni készülő jobboldali tömegeket benntartsa a pártban. Ez azonban nem sikerült ... Shvoy Kálmán ismételten visszavonul a politikai élettől ... A Független Kisgazdapárt szegedi Vezetősége Shvoy és néhány jobboldali általunk eltávolítani kívánt elem nélkül alkalmasnak látszik arra, hogy a helyi koalícióban a mi szempontjaink szerint illeszkedjenek bele." ^{215/}

A válságjelenségek különösen jól megfigyelhetők azon ügyek kapcsán, melyeket a KGP még február elején vállalt fel. Ebben az időben több cikk jelent meg az MKP "erőszakos tagtoborzásával" kapcsolatban, sőt a pártvezetőség felhívta a tagságot, hogy akit valami módon rá akarnak bírni a párt elhagyására vagy más pártba való átlépésre, azonnal jelentse a pártirodán. "A Független Kisgazdapárt nem engedi megfélemlíteni vagy befolyásolni párttagjait." - szól a közelmény. ^{216/}

1947 januárjától március 3-ig több levélben hívták fel a főispán figyelmét a közhivatalokban folyó "kiskirálykodásra". Több hivatal vezetői a kisgazdapárti beosztottakat elbocsájtással fenyegetik, amennyiben nem lépnek át az MKP-be - állítják a KGP beadványai. Az ügyek kivizsgálása március elején félbeszakadt és ezután nincs nyoma további tiltakozásnak. ^{217/}

Hasonló a helyzet a gazdasági érdekképviselő területén is. Január-február során Török Ferenc több ízben vezet 200-500 fős // gazdaküldöttségeket a főispánhoz és a polgármesterhez, követelve az agrárrolló megszüntetését, az adók és a beszolgáltatás mérséklését, és elutasítva "a munkáspártok által szított gazdaellenes szervezkedést".^{218/} A helyi Parasztszövetség nyilatkozata szerint "a jövőben a támadásra kénytelenek leszünk számarányunkhoz mérten fellépni, mert a gazdaegységet nem engedjük megbontani ... törvényes eszközök igénybevételével akarunk törvényes állapotokat teremteni."^{219/} Március elejétől e kérdésekről sem esik több szó a KGP lapjában, s a legközelebbi gazdasággal kapcsolatos állásfoglalása a pártnak a 3 éves terv támogatása lesz 1947 májusában.

Mindez azonban nem jelenti, hogy 1947 tavaszán elcsendesült volna a szegedi politikai élet. Csak míg eddig az MKP-KGP ellentétek tették feszültté a helyzetet, ezután az egyre izmosodó Szabadságpárt jelenti a fő problémát. Az MSZMP-ről az előzőekben már idézett MKP-jelentés megállapította, hogy "erősen ráfeküdt Szegedre. Nagy propagandával dolgozik. Gyűléseiken nagyszámú hallgatóság vesz részt. A hallgatók között Bélistások, nyugatosok mellett a munkások is szerepelnek. A mi szervezeteinkben Szabadság Párt munkája eddig nem látszik, de tartani lehet attól, hogy demagógiájuk az öntudatlanabb munkásrétegek felé hatással lesz."^{220/}

Ez az egyre növekvő hatás nyilvánul meg az 1947-es szegedi ipartestületi választások eredményeiben is. Az egy évvel korábbi kisgazdapárti siker megismétlése érdekében február elejétől a párt lapja nagy propagandahadjáratba kezdett, s

magabiztosan nyilatkozott a KGP esélyeiről, azonban már a választás első fordulója nagy meglepetést hozott. Március 2-án a hivatalos /KGP/ lista 32 %-ot, az Iparos Egység /MKP-SZDP/ listája 25,8 %-ot és a pártonkívüli /szabadságpárti!/ lista 42,2 %-ot kapott. Mivel egyik sem érte el az abszolút többséget, a munkáspárti lista kiesett, s a másik kettő között új fordulót hirdettek meg.

A Kisgazdapártban óriási megdöbbenést váltott ki az eredmény, s a második forduló előtt Balogh István, a párt korábbi szegedi elnöke kétségbeesett hangú cikkben figyelmeztette az iparosságot: "Szeged nem keltheti azt a látszatot, hogy tömegeiben jobbfelé sodródik. Amint ez végzetes volna az országnak, úgy lenne rossz sorsa a városnak is ... Szeged útját nem dönti el ugyan, de megjelöli a vasárnapi ipartestületi választás." A cikk élesen elítéli a Szabadságpárt egységbontó törekvéseit, s a KGP-hez való "hűségre" szólítja fel a szavazókat.^{221/}

A bomlási folyamatot azonban újságcikkek nemigen szokták megállítani. A munkáspártok a szavazástól való távolmaradásra szólították fel az első fordulóban rájuk voksolókat, s így a KGP 388, a "pártonkívüli" lista 926 szavazatot kapott. A Szegedi Kis Újság eldugott kis hírben, kommentár nélkül közölte a választás eredményét.^{222/} /Később - az MKP és az SZDP javaslatára - az iparügyi miniszter megsemmisítette a választási eredményt és átmenetileg egy MKP-tag miniszteri biztos irányította a szegedi ipartestület munkáját./

Ez a választási kudarc még tovább rombolta a szegedi KGP-szervezet amúgy is megtépzott tekintélyét. Figyelmeztető jel lehetett volna minden koalíciós párt számára, hiszen bebizonyí-

totta, hogy a Kisgazdapártból kiábránduló tömegeket a jobboldal "viszi el", s ezzel végső soron a koalíció esélyei romlanak. Ennek tükrében indokolatlannak érezzük az MKP ekkori értékelésének optimizmusát, mely - már az ipartestületi választások után - azt állapítja meg, hogy a párt tekintélye Szegeden az összeesküvés leleplezése óta megnőtt, s ez rövidesen érezteti hatását a város környéki tanyavilágban és a falvakban is.^{223/}

A KGP szegedi vezetése szinte pánikba esett az események következtében. A párt lapja március közepétől politikai kérdésekben kerüli az állásfoglalást, semmitmondó cikkeket közöl. Csak április végén válik érzékelhetővé a párt azon törekvése, hogy a városban elszenvedett kudarc ellensúlyozására a külterületi lakosság bizalmának visszaszerzésén fáradozik. Megszaporodnak a pártgyűlések, és a Szegedi Kis Újság - mintegy ön-maga előtt is bizonygatva - kijelenti: "A tanyák népe egységesen áll a Kisgazdapárt mögött."^{224/}

Jelen tanulmánynak nem feladata a Szabadságpárt szegedi tevékenységének elemzése. Csupán jelezni kívánjuk, hogy az MSZP helyi képviselői az ipartestületi választáson aratott győzelem után még nagyobb erőre kaptak, s Szegedet a párt biztos bázisává szerették volna kiépíteni. Ennek érdekében még azt is megkockáztatták, hogy az utcára vinyék a város diákságát. Március 19-től három napon át tartó zavargást provokáltak Szegeden a fakultatív vallásoktatás bevezetése elleni tiltakozás ürügyén. A szegedi rendőrség tűzoltófecskendők bevetésével is csak ideig-óráig tudta szétoszlatni a fanatizált - többségében középiskolás - tüntetőket, s a második napon összegyűlt tömeget 3-400 munkás "ellentüntetése" verte szét.

Az országos megdöbbenést és felháborodást kiváltó események kapcsán a KGP szegedi lapja határozottan fellép a "szabadságpárti felelőtlen bujtoгатók" ellen, ugyanakkor kéri a letartóztatott diákok szabadonbocsátását, hangsúlyozva, hogy a párt "megtévesztetteknek" szóló megbocsájtása nem vonatkozik a szervezőkre. Az események idején a Szegedi Kis Újság igyekezett nyugtatni a kedélyeket, cáfolta a rémhíreket: közölte például, hogy a lap munkatársa személyesen győződött meg arról, hogy a lefogatott diákokat nem bántalmazták.^{225/}

A Szabadságpárt szegedi tevékenységét több más botrány is kísérte. Három városi nagygyűlésük közül kettő tömegverekedésbe fulladt. A szónokok féktelen kommunista- és rendszerellenes kijelentései a tanyavilágban is megdöbbenést keltettek. Májushban a párt szegedi vezetője, Nagyiván János ellen az államvédelmi osztály eljárást indított. Beszédeiben a "demokrácia, a köztársaság és a szomszédos országok ellen izgatott", felhívta a parasztságot a beszolgáltatás megtagadására és az ország vezető politikusait rágalmazta.^{226/} A Szabadságpárt jobboldali propagandája elleni baloldali fellépés során a Kisgazdapártot is támadás éri. A Szegedi Kis Újság felpanaszolja, hogy "laptársai" szemére vetik: nem támadja eléggé a Szabadságpártot. A KGP véleménye szerint a tárgyilagos, személyeskedéstől és bizonyítás nélküli vádaskodástól mentes elutasítás sokkal hatásosabb. Kifejtik, hogy a Szabadságpárt demagógiája által megzavart tömegeket nem elriasztani kell, hanem visszatéríteni a helyes útra.^{227/}

1947 májusától - a márciusi-áprilisi zavart és apátiát leküzdve - konszolidálódni látszik a KGP szegedi szervezetének

helyzete. A tisztogatások nem érintették a párt itteni vezetőségét és Nagy Ferenc ekkori nyilatkozatai is a válság lezárását és önbizalmat sugalltak. Május 7-én például a párt elnöke kijelentette: "A magyar demokráciának nincs más letéteményese és biztosítóka, mint a Független Kisgazdapárt." Az országos központ felhívásokat intézett a tagsághoz, sőt "az ország népéhez", melyekben "minden becsületes magyar embert" közös erőfeszítésre szólított fel. A 3 éves tervről megállapította, hogy az ország minden lakosának érdekét szolgálja, s végrehajtásában "tőkésnek és kétékezi vagy szellemi dolgozónak, gazdagnak és szegénynek egyformán meglesz a kijelölt helye".^{228/}

A szegedi pártvezetés is aktivizálódott. A KGP új lapot jelentetett meg: a Szegedi Kis Újságot - szintén napilapként - a Szegedi Hírlap váltotta fel. Ezzel együtt változás történt a szerkesztőbizottságban is, a lap főszerkesztője Dr. Tóth László egyetemi tanár, a Szegedi Nemzeti Bizottság elnöke lett.

Török Ferenc pártelnök "Beköszöntő"-jében a tagságot biztosította, hogy "csak a lap új, a harc a régi". Ennek alapja a párt békési programja, melyet nem a politikai konjunktúra vagy egy lázas éjszaka hozott létre. A KGP céljait fejtegetve a hagyományok alapján történő haladást, a koalíciós összefogást, az osztályegyüttműködést emelte ki Török Ferenc.^{229/}

Néhány nap múlva konkrétabb programot jelentet meg a szegedi pártvezetés. Ebben "a békési radikalizmus" alapján állva kijelentik:

- ragaszkodnak a koalíciós elvhez és együttműködéshez, de nem mondanak le a demokratikus többségi elv érvényesítéséről sem;

- a közigazgatásban és a rendészetben továbbra sincs helye a pártpolitikának;
- vissza kell állítani az esküdtbírósgot, ezt nem helyettesítheti semmiféle tömegmegmozdulás vagy népítélet;
- a KGP megingathatatlanul a magántulajdon alapján áll, az államosítás csak a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front eredeti programjában megfogalmazott határig történhet és "nem terjedhet a magántulajdonon alapuló gazdasági rend megdöntéséig, és nem csaphat olyan túlzásokba sem, amelyek veszélyeztetik a gazdasági élet egyensúlyát és biztonságát".^{230/}

Május közepétől - a Szegedi Hírlap tanúsága szerint - ismét számos gyűlést tartott a szegedi KGP-szervezet, s ezeken a fenti alapelveket népszerűsítette. A pártvezetés ilyenirányú propagandája és a KGP felrázását szolgáló akciósorozata teljes összhangban állt az országos vezetés ekkori "visszafrissülési" törekvéseivel, s azzal a szándékkal, hogy - 1946 tavaszához hasonlóan - a KGP-t ért csapások után rendezzék a sorokat és konszolidálják a párt helyzetét.

Hogy ekkorra a cél eléréséhez a szegedi KGP-szervezetben nincs elég erő, s a magabiztosság csak kérszéletű, több tényező bizonyítja. Nagy Ferenc lemondásának hírért és az összeesküvésben való részvételéről szóló későbbi közleményt a Szegedi Hírlap kommentár nélkül közli. Továbbá megjegyzés nélkül hozza le Rákosi Mátyás elég durva hangvételű bugaci beszédének szövegét is, melyben az MKP főtitkára Nagy Ferencről megállapítja, hogy igyekezett menteni az összeesküvőket, elsősorban "kebelbarátját", akiről már korábban kiderült, hogy "ki fia-borja ez a Kovács Béla", de végül "a miniszterelnök úr is elcsúszott

a cseresznyemagon".^{231/}

Ezután két hétig megint apolitikus a lap, csak június 15-én közli Implom Ferencnek, a Kisgazdapárt új országos főtitkárának írását, melynek már a címe is - "Élünk és vagyunk" - egyaránt jól jellemzi a KGP országos és szegedi helyzetét. A cikk értékeli a közelmúlt eseményeit, melyek a párt számára az eddigi "legsúlyosabb és legveszélyesebb válságot" jelentették. A KGP ezután lezárja a bűnös múltat, szakít megtévedt és bűnös vezetőinek eddigi politikájával. Tovább "nincs helye a pártban azoknak, akik a felelőtlen kalandorságban megfélemedtek a Kisgazdapárt igazi radikális szelleméről, forradalmi multjáról." A párt új programja a parasztság, a munkásosztály, a kisiparosság és az értelmiség demokratikus egységén alapul. "E válságból megerősödve és megtisztulva kerültünk ki!" - állítja Implom Ferenc.^{232/} A szegedi vezetés azonban ezután is tartózkodik minden önálló megnyilatkozástól, így nem tudhatjuk, hogy mennyiben tették magukévá a fenti értékelést.

Nem csak a helyi KGP-lap üresedik ki ebben az időben, de a párt egész tevékenysége szinte észrevétlenné válik Szegeden. A nemzeti bizottságban és a törvényhatóság ülésein a hajdan igen aktív KGP-delegáltak nem hallatják a hangjukat. Egyetlen konkrét ügy, a városi költségvetés elfogadása kapcsán tapasztalható némi kisgazdapárti aktivitás. Ennek pártközi vitája során a KGP fellép a mezőgazdaság megsegítése érdekében, és hangsúlyozza, hogy a beruházási összeg elosztásakor ezt elsődlegesen kell kezelni. A törvényhatóság végül 150 ezer Ft-ot szavazott meg e célra.^{233/}

A város 3 éves tervének kidolgozásakor azonban már nem

képviselhetnék hathatósan az agrárérdekeket. A párt ugyan levélben közölte az MKP Nagyszegedi Végrehajtó Bizottságával, hogy készséggel résztvesz a megalakítandó tervbizottságban, de ugyanakkor kérték az alakuló értekezlet egy héttel való elhalasztását, mert enélkül mindössze 3 nap állna rendelkezésükre saját álláspontjuk kialakítására.

A munkáspártok nem egyeztek bele az új időpont kitűzésébe, s július 13-án a szegedi tervbizottság a KGP nélkül alakult meg. A város így elfogadott 3 éves terve alapvetően hibásnak mondható, mert gyakorlatilag számításon kívül hagyta a mezőgazdaságot.^{234/} Elfogadása előtt néhány nappal ítéletidő pusztított Szegeden. A gabona már levágva, összegyűjtve feküdt a földeken, a gyümölcsösöket a jégverés évekre tönkretette. A főispáni határszemle 50 ezer hold vetés pusztulását, kukoricában, konyhanövényekben, paprikában, mákban 70-100 %-os kárt állapított meg, összesen kb. 30 millió Ft. értékben.^{235/}

A KGP szegedi szervezetének tevékenysége ebben az időben a sajtó útján propagált különböző szociális jellegű kampányok szervezésében merült ki. Nyilván ezekkel kívánta bizonyítani jelenlétét a város közéletében. Akciókat szerveztek a mezőgazdasági károsultak megsegítésére, a hazaérkező hadifoglyok fogadására és beilleszkedésük biztosítására, az árvák és a szegénysorsú gyermekek támogatására, a paralízisjárvány elleni védekezésre stb. Politikai kérdésekkel újra majd csak július végétől, a választási küzdelem kezdetétől foglalkoznak.

VIII. A Független Kisgazdapárt szereplése az 1947-es
nemzetgyűlési választásokon Szegeden

Az 1947-es nemzetgyűlési választás sorsdöntő állomása volt a hazánkban végbemenő népi demokratikus forradalomnak. A választási hadjárat idején kiéleződtek az ellentétek a KGP új vezetése és a gazdagparaszti szárny még párton belül maradt képviselői között. Az új választójogi törvényt előkészítő vitákban a baloldal is támadást indított a Kisgazdapárt ellen, s megkísérelte jelentős középosztálybeli és gazdagparaszti tömegek kizárását elérni a választásokból, míg a KGP az 1945-ös választójogi törvény érintetlenül hagyása érdekében lépett fel. A nehezen megszülető kompromisszum a KGP vereségét jelentette.

Ennek hatására B. Szabó István Békés megyei gazdagparaszt körül ún. "alkotmányvédő" csoport alakult, amely fellépett a Dobi-féle új pártvezetés ellen. A KGP-ben vidéken eluralkodó kommunistaellenes hangulat miatt Dobiék nem kockáztatták amúgy is gyenge pozíciójukat, s elfogadtatták a Politikai Bizottsággal az országos nagyválasztmány elhalasztását. A Barankovics-párt megjelenése elvitte a KGP katolikus vonalát, B. Szabó augusztusban átlépett a Pfeiffer-pártba, így az új vezetés helyzete látványosan stabilizálódott. Ugyanekkor az ellenzéki pártok propagandájának hatására megindult a KGP-n belüli bomlás zárófejezete, a vidéki központok sorra elfordultak a pártvezetéstől, amely így tömegek nélkül maradt. A választás napjára a Kisgazdapárt teljesen szétzilált állapotba került. Mindez rányomta a bélyegét a választási propagandára is.

Ismeretes, hogy július 29-én a koalíció pártjai választ-

tási szövetséget kötöttek. Ez "körlelhetetlen harcot" hirdetett a régi rend, "a nagybirtok és nagytőke uralmának visszaállítására törekvő reakció ellen". Politikai tartalmát tekintve demokratikus jellegű volt, de gazdasági téren messze túlment ezen. Követelte a "közösség érdekében szükséges államosítás és állami kezelésbevétel" védelmét, és a nagybankok sürgős államosítását, a hároméves terv közös végrehajtását, vagyis jelentős tőkeellenes intézkedéseivel a kapitalista gazdasági rend ellen indított támadást. Ugyanakkor megkötötte a pártok, így a KGP kezét is a propaganda területén. Kimondta, hogy a pártok "a választási agitációban a fenti közös programban foglalt elveket hangsúlyozzák, gondosan ügyelve arra, hogy külön pártálláspontjuk kifejtése közben se intézzenek egymás ellen nyílt vagy burkolt támadást".^{236/}

Ennek ellenére a KGP a választási kampány elején az 1945-ös taktikát igyekezett követni. "Agitációjának középpontjában a független, szabad, demokratikus, de polgári berendezkedésű Magyarország programja állt. A kisgazdapárti ideológia kitarzott amellet, hogy a népi demokrácia polgári jellegű továbbfejlesztése van napirenden, s nem a szocializmus felé való haladás ... A kisgazdapárti vezetők megpróbálták pártjukat úgy beállítani, mint amely - a történetek ellenére - egyedül képes a polgári demokrácia s a polgári érdekek képviselőjére, s azt hangoztatták, hogy erre a szerepre sem az ellenzéki csoportok, sem a munkáspártok nem alkalmasak."^{237/} Ezzel nyilvánvalóan az volt a céljuk, hogy a pártból kiáramló tömegeket visszatartsák.

E taktika azonban a munkáspártok részéről ellenzésre ta-

lált.^{238/} Az MKP tiltakozásai hatására a Kisgazdapárt központja gyorsan változtat az agitáció súlypontján, és ezek után inkább a munkás-paraszt szövetségnek és a hároméves terv végrehajtásának a fontosságát hangsúlyozza. Ugyanakkor a vidéki pártszervezetek zöme nem fogadta el a KGP-vezetés "békülékeny" propagandáját. A közép- és gazdagparaszság, valamint a helyi értelmiség körében a választási szövetség megkötése csak fokozta a zavart és a pártvezetés iránti bizalmatlanságot. Többségük úgy látta, hogy Dobiék - saját pozícióik megerősítése érdekében - "lepaktáltak" a kommunistákkal.

Rendkívül ellentmondásos helyzetbe került tehát a Kisgazdapárt a választási harc idején. A megtépzott tekintélyű vezetés nem volt képes "kétfrontos harcot" viselni a kampány során, ugyanakkor saját tagjait sem tudta meggyőzni álláspontja, politikája helyességéről. Bár a választások előtt két héttel Implom Ferenc kijelentette, hogy "Természetesen a Kisgazdapárt győzelmét várjuk!", Dobi István pedig a választás napján megjelenő nyilatkozatában 30-40 %-ra számított,^{239/} a katasztrófális vereséget a KGP nem kerülhette el.

A párt az 1945-ös 2,6 millióval szemben 769 763 szavazatot szerzett, s az elért 15,4 %-kal a pártok ranglistáján a 3. helyre szorult. Magyarország újkori történetében egyetlen politikai párt sem szenvedett ilyen méretű választási vereséget. A választási eredményekkel kapcsolatban Vida István álláspontja: "A Független Kisgazdapárt hatalmas választási vereségének általános tényezőit úgy véljük, nem kell külön kifejtenuk, az eddig elmondottak /az 1947-es esztendő politikai folyamatainak ismertetése - K.L./ alapján világosak. Csupán arra utalnánk,

hogy a kisgazdapárti tulajdonos paraszti mozgalom lehanyaglásának, politikai kudarcának forrása - egyebek mellett - abban keresendő, hogy megpróbálta átvenni a polgári érdekek képviselőtét. A burzsoáziával való összefogás szükségszerűen vezetett el a haladó erőkkel való szembeforduláshoz, saját erejéből a reakciós szövetséggel nem tudott szakítani. A közvetlen okok közül a jobboldali pártok konkurenciáját, az egyházi támogatás elvesztését s különösen a vezető réteg belső meghasonlottságát kell kiemelnünk ... szerepet játszott a pártvezetés ingadozó politikája, az ellentmondásos propaganda és agitáció ... A Kisgazdapárt zömmel azokat a kis- és középparaszti rétegeket tartotta meg, amelyek benne változatlanul a paraszti demokrácia letéteményesét, a birtokos parasztság érdekeinek képviselőjét látták."240/

A választási kudarc hatására a pártban perspektívátlan-ság, elégedetlenség, pánikhangulat uralkodott el. Általános vélemény, hogy a vereség oka a baloldálnak tett engedményekben keresendő. Ennek hatására a szeptember 11-re összehívott nagyválasztmányon a vidéki képviselők egy része megkísérelte megbuktatni a pártvezetőséget, de végül kompromisszum jött létre. A megegyezés érdekében Dobiók "kemény" feltételekhez kötötték a további koalíciós együttműködést. A nagyválasztmány követelte a választások tisztaságának felülvizsgálatát és a törvénysértések jóvátételét, az önkormányzati választások október 31-ig történő megtartását, a mezőgazdasági érdekképviselői törvény december 31-ig való elfogadását, az internáltak egy részének amnesztiát, az állam és az egyház viszonyainak rendezését.

E követeléseknek azonban a politikai erőviszonyok későbbi alakulása szempontjából már nem volt jelentősége. A hosszas alkudozások után végül szeptember 23-án megalakult kormány már munkáspárti kabinetnek tekinthető, s ezzel lényegében eldőlt a politikai hatalom kérdése Magyarországon. 1947 szeptemberétől új szakasz kezdődött a népi demokratikus forradalom történetében, s ezen az ellenzék 40 %-os szavazataránya, s a nemzetgyűlésben egy ideig még jelenlévő képviselőinek tevékenysége sem változtatott.

A KGP szegedi szervezetében már a választási időszak kezdetén zavart okozott az országos nagyválasztmány elhalasztása. A döntés magyarázatra szorult a párt szegedi tagsága számára, hiszen korábban az itteniek is kérték annak összehívását. A Szegedi Hírlap azzal érvelt ezügyben, hogy a választási előkészületek sokkal fontosabbak mint a párt új országos vezetőségének megválasztása. A helyi vezetők azonban minden bizonnyal érezték, hogy az elhalasztás ténye mögött a párton belüli ellentétek elfojtására irányuló törekvés húzódik meg, ezért egyelőre várakozó álláspontra helyezkedtek.^{241/}

Július 20-a körül egyébként is a Független Magyar Demokrata Párt megalakulása foglalkoztatja a szegedi kisgazda-vezetőket. Balogh István állítólag megpróbálta "elorozni" új pártja számára a Szegedi Hírlap helyiségeit. Ezt - s ezzel együtt a párt megalakulását is - a KGP lapja a "legaljasabb fogásnak" és "hallatlan árulásnak" tekintette, s röviddel ezután nem kis kárörömmel tudósított: "Általános részvétlenség közepette, gyér közönség előtt bontotta ki zászlaját Balogh István ... a tanya-világ népének nem kell a Független Magyar Demokrata Párt."^{242/}

Az önálló választási agitáció kezdetének a KGP azon felhívását tekinthetjük, melyben - "Magyar adj, hogy polgár maradj!" jelszóval - adakozásra szólította fel a város lakosságát mondván, hogy a választási küzdelem igen drága, s a KGP "tisztes szegénysége" nem teszi lehetővé a hatékony propagandát.^{243/}

Ezután a Szegedi Hírlap nagy cikket közölt "A Kisgazdapárt nem osztálypárt!" címmel. Ennek legfontosabb gondolatait a következőkben foglalhatjuk össze:

- Független, szabad, demokratikus Magyarországot akarunk!
- Megvédjük mindennel és mindenkiel szemben a köztársaságot és a demokráciát!
- Követeljük a köztársasági alkotmányban meghatározott emberi szabadságjogok biztosítását!
- A magántulajdon hívei vagyunk, a föld legyen és maradjon a paraszté, a műhely a kisiparosé, a bolt a kiskereskedőé és tisztességesen szerzett jövedelmével rendelkezhessék mindenki szabadon!
- Hívei vagyunk minden gazdasági és társadalmi fejlődésnek, ha az a nép jólétét valóban előmozdítja.
- Nem vagyunk osztálypárt! "Nem tűrjük, hogy az úri elnyomástól alig megszabadult parasztság bármely más osztály elnyomása alá kerüljön!"
- Nem polgárháborút akarunk, de polgári jólétet mindenki számára.
- "Parasztpárt vagyunk, mert a parasztok jólétéért harcolunk, nemzeti párt vagyunk, mert a magyar népért vagyunk, a béke pártja vagyunk, mert nem akarunk sem belvillongást, sem külső háborút."^{244/}

Véleményünk szerint igen pozitív választási program fogalmazódik meg a fentebb idézett cikkben. A magántulajdon védelméről szólva a KGP csak a kismagántulajdon sérthetetlenségéért száll síkra, s a következő gondolatban hitet tesz a gazdasági és társadalmi továbbfejlődés mellett. A proletárdiktatúra burkolt formában történő elutasítása a párt részéről érthető, s e kijelentést nem kísérik durva kommunistaellenes kirohanások. Figyelemreméltó, hogy a szegedi KGP programjából kimaradt minden - a Nagyiván-időszakra oly jellemző - vallással, Istennel, krisztusi életszemlélettel kapcsolatos utalás.

Augusztus elejétől azonban láthatóan megtörik az első lépések magabiztos lendülete. Több cikkben szólítják fel a város lakosságát, hogy törődjön szavazati jogával, mert "aki nem szavaz, bűnt követ el a nemzettel szemben". E felhívásokra nyilván azért volt szükség, mert a KGP saját potenciális táborában közömbösségtől, a választásoktól való távolmaradástól tarthatott.

További elbizonytalanodást mutatnak a választási szövetséggel kapcsolatos írások. A KGP szegedi szervezete elég későn, augusztus 10-én jelenteti meg saját állásfoglalását a demokratikus pártok választási blokkjával kapcsolatban, s ebben határozottan kiáll az együttműködés mellett. Ennek szükségességét viszont elsősorban a nemzetközi erőviszonyok alakulásával indokolja. "A mai kül- és belpolitikai helyzetben egyik párt sem vállalhatja magára a kormányzás feladatát és felelősségét. A koalíciónak tehát egyelőre továbbra is fenn kell maradnia." - írja a Szegedi Hírlap. A választási szövetség megkötését elsősorban azért látja előnyösnek, mert így a koalíciós pártok

propagandájában elkerülhető az egymás elleni durva fellépés. "Egy elkeseredett választási hadjárat ma könnyen a koalíció felbomlásához vezetne. Ennek viszont beláthatatlan következményei volnának minden pártra nézve."^{245/}

E cikk megjelenését azonban több - a választási szövetségről általában beszélő - írással készíti elő a pártvezetés. Ezek lényege annak hangsúlyozása, hogy a KGP csatlakozása a Baloldali Blokk pártjaihoz mit nem jelent. Nem jelenti a párt önállóságának feladatát, a KGP "behódolását" a munkáspártok előtt, nem jelent közös listát, a kisgazda-érdekek csorbítását.^{246/} Hogy a KGP Szegeden több mint egy hónappal a választási szövetség megkötése után nyilatkozik e kérdésben, s akkor is a fenti momentumokat állítja propagandája középpontjába, világosan jelzi azt a bizalmatlanságot, amelyet a pártközpont e lépése a szegedi kisgazda-közvéleményben is kiváltott.

Az 1945-ös választási hadjárat bemutatása során láthattuk, hogy a KGP szegedi szervezete a városban élő különböző társadalmi csoportok /nyugdíjasok, vasutasok, közalkalmazottak, iparosok, nők stb./ megnyerése érdekében hatékony rétegspecifikus propagandát folytatott. E téren most csak bátortalan és szórványos próbálkozásokat tapasztalhatunk. A női szavazatok megszerzését szolgálta volna a Bajcsy-Zsilinszky Endre özvegye által megfogalmazott országos felhívás közzététele a Szegedi Hírlap hasábjain. Ebben megállapították, hogy a nők "két évvel ezelőtt józan ösztönrel kiválasztották a helyes utat, ők döntötték el a választásokat". Most megint rajtuk múlik minden, ők a család, s így a nemzet őrzői. "Józan eszetekhez szólunk! Szavazzatok most is a Kisgazdapártra!" - fejeződik be a fel-

hívás.^{247/}

Ezen kívül a szegedi szervezet részéről egyetlen olyan önálló próbálkozást találtunk, amely a városi közalkalmazotti réteg bizalmának visszaszerzését célozta. A polgármester a közellátásban dolgozó hivatalnokok közül korábban 39 főt elbocsájtott. A megmaradt létszám kevésnek bizonyult, ezért újból fel akart venni 15 embert. A KGP erre javaslatot tett, s kérte, hogy legalább 9 kiskgazdapárti tisztviselőt vegyenek vissza, de a polgármester csak egyet alkalmazott. Közben a KGP-tagokat presszionálták, hogy lépjenek át az MKP-be. A pártvezetőség kérte a főispántól az ügy kivizsgálását és a kiskgazdapárti törekvések támogatását. Az ügy későbbi sorsáról nincs dokumentum, de a választási hadjárat végén a KGP lapja elég nagy terjedelemben foglalkozott vele, hangoztatván, hogy most is e párt állt ki a közalkalmazottak érdekeiért.^{248/}

A párt választási esélyeinek megítélésében is tükröződik helyzetének ellentmondásos volta. A sajtóban hol a "csüggedőknek" címzett korholásokat olvashatunk, melyben cáfolni igyekeznek a tagság körében uralkodó kilátástalanságot,^{249/} hol optimista nyilatkozatok jelennek meg. Augusztus 10-én a Szegedi Hírlap közli például az 1945-ös választási eredményeket, s ezzel kapcsolatban kijelenti: "Előreláthatólag hozzávetőlegesen ugyanannyi szavazóra számíthatunk ez alkalommal is ... Minden vihar ágakat tördel, ez azonban nem árt a lomboszatnak ... újra zöldell most a Kiskgazdapárt hatalmas fája."

Augusztus második felében a sajtópropagandában már a kétséges becsületesség nyomait véljük felfedezni. Egy cikkben minden különösebb előzmény és magyarázat nélkül kijelentik: a Kiskgazda-

párt "Kossuth Apánk pártja, az ő eszméi segítik győzelemre ... Aki Kossuthot szereti a Kisgazdapártra szavaz!"^{250/} Egy másik írás megkísérli felvenni a harcot az ellenzéki pártokkal, védi a KGP-t az ő támadásaikkal szemben. Érvelése szerint a koalíciót nem lehet felrúgni, az történelmi szükségszerűség és fenntartása nem jelenti azt, hogy a Kisgazdapárt "lefeküdt a munkáspártoknak". A KGP a koalíciós időszakban több kérdésben veszített ugyan a baloldallal szemben, de ezt fegyelmezetten elviselte. A válság lehetősége ezután kizárt, hiszen a párt "inkább kiközösítette magából a forrófejű elemeket". Ezt most felelőtlen politikusok /Balogh István, Pfeiffer Zoltán/ igyekeznek saját céljaikra kihasználni. Őket "gyűjtogatóknak" nevezi a cikk, akiknek célja az erők szétforgácsolása, s ezért ők a Kisgazdapárt legfőbb ellenségei.^{251/}

A választás napján a KGP szegedi szervezete - "mentsük ami menthető" alapon - utolsó, kétségbeesett kísérletet tett érezhetően elveszett tömegbázisának visszaszerzésére. A "Kiáltvány Szeged Polgárságához!" c. felhívásban az - a választási kampány során eddig nem tapasztalható, de legalábbis ki nem mondott szándék - fejeződik ki, hogy helyreállítsák az 1945-ös sikert megalapozó paraszti-polgári blokkot. Kifejtik, hogy a felszabadulás óta a Kisgazdapárt vállalta a legtöbb áldozatot, s tekintettel erre a polgárság most ne hagyja cserben a parasztságot. Nem szabad szétforgácsolni erőinket, mert ahol ketten verkednek, ott a harmadik nyer. Az ellenzéki pártok fellépése mögött az "Oszd meg és uralkodj" elv megvalósításának szándéka húzódik meg, holott a polgárság ereje az egységben van - írja a Kiáltvány.^{252/}

A felhívás közzétételének időpontja nyilván nem véletlen. A KGP szegedi szervezetének paraszti-polgári egységre való ilyen lörekvése, továbbá, hogy az ellenzéki pártokat burkol-
tan az MKP "ügynökeiként" de legalábbis annak politikai esz-
közeként szerepeltetik, bármikor korábban elsöprő baloldali
támadást váltott volna ki. A választás napján viszont már nem
volt vesztenivalója a szegedi kisgazda-vezetésnek.

A párt sajtópropagandájával kapcsolatban még egy jellemző
momentumra utaltunk: a KGP választási jelszavainak ötletszegény-
ségére. Az 1945-ös jelszavakkal összehasonlítva láthatjuk, hogy
most lényegében apolitikus, világnézeti vagy erkölcsi állásfog-
lalástól mentes rímusokat közöltek. Például:

"2x1 az most is kettő,

kettes kocka: magyar jövő!"

"Szabad magyar élet - 2-es kocka!"

"Leveszed a válladról a keresztet,

ha a 2-es kockába teszed!"

A korteshadjárat másik "terepét" a választási gyűlések
jelentették. A Szegedi Hírlap óriási lelkesedéssel számol be
ezekről, mondván, hogy mindenütt hatalmas közönség előtt, nagy
sikerrel folynak, bizonyítván ezzel a KGP szegedi szervezetének
erejét és megbonthatatlanságát. Azonban a választási eredmények
ismeretében elég valószínűtlenek e megnyilatkozások, s nyilván
maguk is propagandacélokat szolgáltak. A KGP által a városban
és Szeged környékén tartott gyűlések számszerűleg is kb. fe-
lét jelentik az 1945-ös kampány idején tapasztalhatónak.

Az előző választási hadjárat során oly éles MKP-KGP ellen-
téteknek nincs nyoma. A Kisgazdapárt 1947-es szegedi választási

propagandájában - néhány már említett homályos utalástól eltekintve - nem támadja koalíciós partnereit, nyilatkozatainak éle az ellenzéki pártok felé irányul. Az 1945 őszen szinte általánossá váló kölcsönös atrocitások, utcai tüntetések, néha a tettelegességig fajuló erőszakos fellépések sem rontják a koalíciós pártok közötti viszonyt.^{253/}

Mind ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a KGP szegedi szervezetének választási tevékenysége a július végi magabiztos indulás után erősen lehanyatlik, zavarttá, néhol már kapkodóvá, s belső ellentmondásokkal terheltté válik. A megtorpanás okát nem tudjuk dokumentálni, de az események dátuma alapján egy feltevést megkockáztatunk.

A szegedi kisgazda-vezetés július 27-én jelentkezik nagy, programadó, határozott hangú cikkel a Szegedi Hírlapban. Ismeretes, hogy a Magyar Szabadság Párt július 22-én jelentette be önfeloszlatását, ennek híre néhány napon belül minden bizonnyal eljutott Szegedre. A korábbi időszak tapasztalatai - például a tavaszi ipartestületi választás eredménye - alapján a KGP szegedi vezetői joggal feltételezhatték, hogy e párt jelenti majd számukra a legnagyobb konkurenciát, korábbi tömegeik elhódítására Sulyokéknak van a legtöbb esélyük. A párt helyi vezetője, Nagyiván János ellen meginduló rendőrségi eljárás, majd az MSZP megszűnése azonban mindenképpen komoly reményeket keltetett bennük. Ugyanakkor a július 20-án megalakult Balogh-párt nem is tűnt komoly vetélytársnak, továbbá a Szegedi Hírlap személyeskedő támadásai gyorsan lerombolták Balogh István szegedi tekintélyének maradékát is.^{254/} Véleményünk szerint e tényezők együttes hatása eredményeképpen fogott a KGP szegedi vezetése

nagy önbizalommal a választási hadjárat elindításához.

Július 28-án azonban Pfeiffer Zoltán bejelentette a Magyar Függetlenségi Párt megalakulását, amely propagandájában a hajdani kisgazdapárt örökösének hirdette magát, és Szegedet - a korábbi MSZP-hez hasonlóan - egyik fő bázisának tekintette. A baloldal elleni "gerinces" magatartás ígéretével gyorsan hatott a szegedi KGP-ről 1947 tavaszán lemorzsolódó elemekre, akik - néhány hétig tartó "pártonkívüliség" után - e pártban találták meg politikai hovatartozásukat. Ezek után nyilván méginkább hatástalan maradt rájuk a KGP szegedi vezetésének propagandája, s augusztus elejétől reménytelennek tűnt visszahódításuk. Ezt nyilván érzékelték a szegedi kisgazda-vezetők is, s a rövid ideig tartó reménykedést újra a kilátástalanság érzete váltotta fel. Ennek hatását érezzük a választási tevékenység lehanyaglásában.

A KGP szegedi választási kampánya legjellemzőbb vonásainak felvázolása után rátérünk az eredményekre. Ezek részletes taglalása alól felment bennünket, hogy Dégi István és Szilágyi Júlia tanulmányikban alaposan elemzik a megyei és a szegedi szavazatarányokat, s ezek nyomán a helyi erőviszonyok 1947 nyarára végbement megváltozását.^{255/}

Megyénkben kilenc párt indul az 1947-es nemzetgyűlési választásokon, a Keresztény Női Tábor nem állított jelöltet. A szavazatok százalékos megoszlása a következő volt:

<u>Csanád - Csongrádi választókerület</u>		és	<u>S z e g e d</u>
Magyar Kommunista Párt	23,17 %		15,4 %
Független Kisgazdapárt	12,71 %		3,9 %
Szociáldemokrata Párt	11,84 %		11,3 %
Nemzeti Parasztpárt	8,25 %		3,5 %
Demokrata Néppárt	6,93 %		8,0 %
Magyar Függetlenségi Párt	31,53 %		51,7 %
Magyar Radikális Párt	2,40 %		4,1 %
Független Magyar Demokrata Párt	1,55 %		0,4 %
Polgári Demokrata Párt	0,86 %		0,4 %

A koalíciós pártok megyei szavazatainak alakulásánál megfigyelhetjük azt az országosan érvényes tendenciát, hogy közülük csak az MKP és az NPP szerepelt jobban, mint 1945-ben. Az MKP most is országos átlagát meghaladó eredményt ért el, míg ez a többi koalíciós pártnak nem sikerült, az NPP kissé, a KGP és az SZDP jelentősen elmaradt attól. Ennek következtében a koalíció együttes szavazataránya is rosszabb /55,97 %/ az országos 60,1 %-nál.

Figyelemreméltó viszont, hogy vidékünkön nem az MKP a választások győztese, hanem az ellenzéki Magyar Függetlenségi Párt, amely országos eredményének kétszeresénél is jobban szerepelt. Ugyanakkor az országos lista második legerősebb pártja, a Demokrata Néppárt itt a 6. helyre szorult. Barankovicsék homályos keresztény ideológiája helyett a hajdani kisgazdapárti tömegek vidékünk történelmi hagyományainak megfelelően inkább Pfeifferék Kossuthot sokat emlegető propagandája iránt voltak

fogékonyak.

1945-höz hasonlóan a megyei és a szegedi eredmények most is lényegesen eltérnek egymástól. Szegeden minden koalíciós párt messze elmaradt mind az országos, mind a megyei átlagtól. Ezen belül az NPP 1945-höz képest szinten maradt, az MKP viszont - s ez Szegedről lévén szó feltétlen kiemelendő - több mint 3 %-kal kapott többet, mint az első választásokon. Az érem másik oldala, hogy az ellenzéki pártokra leadott szavazatok aránya magasabb /64,60 %/, mint a koalíció országos eredménye, és a Magyar Függetlenségi Párt Szegeden abszolút többséget szerzett.

Dégi István érdekes adatokat közöl a férfi-női szavazatarány szegedi alakulásáról.^{256/} Eszerint 1000 érvényes férfi szavazatra 1258 érvényes női szavazat jutott. Ha azonban az egyes pártok esetében vizsgáljuk ugyanezt, eléggé differenciált képet kapunk:

Koalíció		Ellenzék	
MKP	918	DNP	2126
FKGP	967	MFP	1316
SZDP	985	MRP	1626
NPP	910	FDP	1342
		PDP	989

E számok tanúsága szerint a koalíciós pártok és a PDP közül egyik sem tudta elérni, hogy minden férfi szavazója - családjából, rokonságából, ismeretségi köréből - legalább még egy női voksot szerezzen pártjának. A többi párt, külö-

nösen a DNP, több nőt, mint férfit tudott megnyerni szavazói táborába. Ez országos jelenség ugyan, de a helyi adatokkal kapcsolatban meg kell említeni, hogy Szeged jelentős - első-sorban katolikus - egyházi hagyományokkal bíró püspöki székhely.

Az 1947-es választások esetében is tanulságos megvizsgálni a kül- és belterületi eredményeket:

	Belterület	Külterület
MKP	19,27 %	8,06 %
FKGP	2,13 %	7,51 %
SZDP	15,27 %	4,12 %
NPP	1,08 %	8,62 %
DNP	8,97 %	6,55 %
MFP	48,93 %	57,86 %
MRP	3,41 %	6,56 %
FMDP	0,36 %	0,46 %
FDP	0,58 %	0,26 %

A belterület arányait összehasonlítva az 1945-ös adatokkal /lásd 53. o./ alapvető változásokat láthatunk. A koalíción belül az MKP némileg növelte szavazati arányát, az NPP továbbra is jelentéktelen eredményt ért el. Szembetűnő viszont az SZDP visszaesése: 1945-höz képest felére csökkent szavazótá-bora. Ismeretes, hogy 1947 nyarán a két munkáspárt viszonyá-ban elsősorban az ellentétek domináltak, a választási hadjá-ratban inkább ellenfelekként, mint szövetségesekként vettek részt. Szegeden különösen éles szembenállás alakult ki az

MKP és az SZDP között, fokozódott a kölcsönös bizalmatlanság, s a kommunisták erősen támadták az SZDP-t, még annak baloldallát is. Ez mindenképpen nagyban befolyásolta az SZDP választási szereplését.^{257/} Végeredményben az NPP-SZDP-MKP együttes szavazataránya 1945-höz képest jelentősen csökkent: 51,9 %-ról 35,62 %-ra. A legnagyobb veszteséget azonban a Független Kisgazdapárt szenvedte, 2,13 %-os eredménye szerint a város belterületén elhanyagolható politikai tényezővé vált. A KGP "örökét" itt a Pfeiffer-párt vette át, szavazati aránya kisebb eltéréssel megegyezik a kisgazdák 1945-ös eredményével.

A külterületi helyzet is rendkívül ellentmondásos. Itt az MKP-NPP-SZDP együttes aránya a belterülettel ellentétben javult /1945-ben 13,4 %, 1947-ben 20,8 %/, s ez elsősorban az MKP és az NPP előretörésének eredménye. Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy az NPP e területen eléri országos átlagát, de a kommunisták és az SZDP messze elmaradnak attól. A belterülethez hasonlóan itt is a Magyar Függetlenségi Párt a választás nyertese, de a külterületen abszolút többséggel. A KGP szavazótábor a durván tizedére csökkent, 1945-ös hegemon helyzetéhez /85,3 %/ képest töredékpárttá zsugorodott.

Mindezek a változások a városkörnyéki parasztság politikai differenciálódását mutatják. Az 1945-ös választási adatok alapján a pártállására nézve homogénnek látszó tanyai lakosság 1947 nyarán több irányba orientálódott, s ennek nem csupán az lehet az oka, hogy ekkor több párt indult a választásokon.

A Független Kisgazdapárt megyei 12,71, és különösen szegedi 3,9 %-a önmagáért beszél. Ezen esetben nem tekintünk el az abszolút számok ismertetésétől sem. Az 1945-ös 46 650 szegedi

kisgazdapárti szavazóból 1947-re 3 138 maradt /miközben az összes leadott voksok száma meghaladta az 1945-öst/. Ez azt jelenti, hogy a KGP szegedi szervezete elvesztette korábbi szavazótáborának 93,28 %-át. Az országos adatokkal számolva ez az arány "csak" 71,48 %. /1945-ben 2 697 508, 1947-ben 769 763 szavazat/.

E katasztrófális választási vereség értelmezésekor két momentumot szeretnénk kiemelni. A tavaszi ipartestületi választások után sejthető volt, s a belterületi eredmények igazolták, hogy a KGP Szegeden "polgári" szavazatokra nemigen számíthat. Ez azonban csak a probléma egyik oldala. Az igazán súlyos veszteség a paraszti szavazatok területén érte a Kisgazdapártot, s ezzel együtt a koalíciót is.

A szegedi tanyavilágban s a később községekké alakuló tanyaközpontokban a KGP szintén nem tudta tartani magát, az 1945-ös 85,3 %-kal szemben 7,51 %-kal kellett beérnie. A számok mögött meghúzódó folyamatok feltárása érdekében utalnunk kell az 1947-es Szeged környéki birtokviszonyokra. A földosztás végrehajtása után a város közigazgatási területén a birtokosok számának földterület szerinti megoszlása a következő volt:

0-15 holdig	20 496 fő	92,45 %
15-25 holdig	1 118 fő	5,04 %
25-50 holdig	467 fő	2,11 %
50-100 holdig	72 fő	0,32 %
100 holdon felül	19 fő	0,08 % ^{258/}

A KGP külterületi bukását semmiképpen nem magyarázhatjuk

tehát azzal, hogy a közép- és gazdagparaszság megvonta bizalmát a párttól és az ellenzék oldalára állt. A Kisgazdapárt szegedi szervezete kisparaszti bázisát is elveszítette 1947 nyarára, s ezen az a pozitív tény sem változtat, hogy az MKP és az NPP egy töredéküket a maga oldalára állította. Ezért jeleztük korábban, hogy a szegedi KGP-szervezet választási eredményeit azon országos folyamat "iskolapéldájának" tartjuk, melynek lényege, hogy az 1947-es év első felének eseményei következtében a Kisgazdapártról leváló kis- és középparaszti tömegek sem baloldali irányba, hanem jobbfelé hagyják el a pártot, s ezzel végeredményben a koalíciótól vonják meg politikai támogatásukat.

A választás utáni periódus helyi politikai küzdelmeit is bemutatják Dégi István és Szilágyi Júlia említett tanulmányai. Az összeütközések központi kérdése a választási visszaélések körüli vita volt. A "kékcédulák" ügyét Szegeden elsősorban a Szociáldemokrata Párt és az ellenzék tartja napirenden. Élesen elítélik az MKP választási "trükkjeit", hangosan követelik a bűnösök felelősségrevonását, sőt az ellenzéki pártok összehangoltan, de látszólag külön-külön megpeticionálják a szegedi választási eredményeket, mondván, hogy ekkora választási csalás még nem fordult elő a magyar választások történetében. A petícióknak természetesen nem volt fogamatja, sőt az év végéig húzódó vizsgálat során kiderült, hogy Szegeden is volt "összeesküvés", a Pfeiffer-párt "illegális központja" e városban működött...^{259/}

A Kisgazdapárt helyi lapja szeptember 4-től több cikkben foglalkozott a választási szabálytalanságokkal. Tudósításai

szerint "tömegével" érkeznek a feljelentések a választási névjegyzékből való kihagyás miatt. A párt a sajtó útján ígéretet tesz arra, hogy képviselni fogja az elégedetlenkedőket. A KGP szegedi vezetősége feliratban kéri az igazságügyminisztert: hasson oda, hogy a választási iratokat kapja meg az államügyészség, s ezeket megvizsgálva, állapítsák meg a felelősök kilétét. A visszaélésekkel kapcsolatban a párt "méltóságon alulinak tartja" minősíteni azokat, véleménye szerint a történetek csak az elkövetők gyengeségét bizonyítják.

Néhány nappal a választás után már általános kérdéseket is felvet a lap. A KGP szegedi szervezete követeli - a névjegyzékrekvízió, az új választójogi törvény és a visszaélések megtorlása mellett - az önkormányzati választások megtartását, a mezőgazdasági érdekképviselő törvénybeiktatását és az internálások felülvizsgálatát. Külön cikkben hívja fel a figyelmet arra, hogy szeptember 16-án letétbe helyezik a békeszerződés ratifikációs okmányait, s ettől számított 10 nap múlva a SZEB magyarországi hatásköre megszűnik.^{260/}

Az országos és a szegedi választási eredmények értékelésével a helyi vezetés láthatóan a párt nagyválasztmányáig várni akar. A "Választás után" c. szerkesztőségi cikk szerint az eredmények okainak tisztázása még folyik. Egy dolog nem lehet kérdéses: koalíció eddig is kellett és ezután is szükség van rá. Az írás foglalkozik egy polgári blokk létrehozásának lehetőségével, de véleménye szerint ennek a feltételei hiányoznak, ez "esetleg pusztán formalitás lenne, mert a kormány kezében nincsenek meg a program megvalósításához kellő biztosítékok".^{261/}

A nagyválasztmányról több napon át tudósít a Szegedi Hír-

lap. Elismeri, hogy a párton belül kiéleződtek az ellentétek, de a választmány sikeres kompromisszumot kötött. Az új vezetőséget megfelelőnek tartja a párt előtt álló nehéz feladatok megoldására. A régi vezetést sem ítéli el, mivel nehéz körülmények között dolgoztak, s szerepük helyes megvilágítását csak egy későbbi kor hozhatja el. A nagyválasztmány korábbi összehívásának elhalasztását viszont a szemükre veti, mert "létkérdésekben" döntöttek a párt tagságának megkérdezése nélkül. A jövőre vonatkozóan levonja a tanulságot: "... nem lehet antidemokratikus eszközökkel demokráciát csinálni, ezt jól jegyezze meg mindenki, mégha rövid ideig tartó látszatsikerek olykor ennek ellent is mondanak."262/

A 3,9 %-ot viszont nem tudja, vagy nem akarja megemésztetni a KGP szegedi vezetése. A választási visszaélések emlegetésével el is hátrítják meguktól a további felelősséget. Az év hátralévő részében történik ugyan néhány kísérlet a párt újjászervezésére, s a sajtó hasábjain megbocsájtó hangú cikkek jelennek meg. Ezek alapja a KGP országos Politikai Bizottságának döntése, melyben felszólítja a vidéki szervezeteket, hogy "teljes erővel kezdjék meg a szervezést az ország minden részében, különös tekintettel azokra a vidékekre, ahol az ellenzéki agitáció jelentős tömegeket szakított le a Kisgazdapártról."263/

Ennek nyomán december 5-én vezércikk jelenik meg a KGP szegedi lapjában "A Kisgazdapárt visszafogadja a megtérőket" címmel. Ebben a KGP újra a parasztság első pártjaként szerepel, azzal a megjegyzéssel, hogy 1945-től "ügyes tülekedők, a régi világot visszakívánók" is idesorodtak. Ezekből lett 1947-ben

a hangos ellenzék, s ennek következménye a választási vereség is. A párt a közülük megtérőket visszafogadja, de csak "köz-katonáknak", a vezetőségbe csak hűséges és politikailag tisztességes emberek kerülhetnek. "A most megújuló és megtisztuló párt egységessé lesz és napról napra erősebbé válik." - írja a Szegedi Hírlap. Később arról tudósít, hogy a KGP visszanyerte a parasztság bizalmát. "A Kisgazdapárt ébren virraszt az álmodó magyar tanyák fölött" c. írásában ezt olvashatjuk: "Lüktető, lázas élet folyik a Kisgazdapárt szegedi központjában ... egyre nagyobb tömegek döbbennek rá, hogy nincs más helyük a Nap alatt, csak a Független Kisgazdapárt."^{264/}

Ezen optimista kijelentések hitelének megítéléséhez két későbbi dokumentumot idézünk. A város főispánjának 1948 februári havi jelentésében a párttal kapcsolatban a következő áll: "A Kisgazdapárt szétzilált állapotban van. Biztos elvi és politikai alapok hiányában merő személyi torzsalkodásba süllyedtek, s még vezetőséget sem tudtak választani." A júniusról szóló jelentésben pedig ezt olvashatjuk: "A Kisgazdapárt helyi szervezete több mint egy évi szünetelés után újból elkezdte párttevékenységét. Vezetősége személyileg a régi, de figyelemre méltó demokratikus megnyilvánulásai vannak."^{265/}

Az MDP ezidőtájt kibontakozó új stratégiájában viszont már nem volt perspektívája egy mégoly baloldali Kisgazdapártnak sem.

IX. Összefoglalás

Tanulmányunkban a felszabadulás utáni újjászervezésétől kezdve 1947 őszéig követtük végig a Független Kisgazdapárt szegedi szervezetének tevékenységét. Ez a három esztendő új történelmi korszak nyitányát jelentette Magyarország történetében. Már 1944-ben az antifasiszta fegyveres harccal párhuzamosan megkezdődött a felszabadított területeken az új élet megszervezése. Április 4. ill. május 9. után már háború nélkül, de cseppet sem békés körülmények között folyt tovább hazánk gazdasági, politikai, társadalmi átalakítása, mely a népfrontgondolat jegyében fogant.

Ezt testesítette meg a politikai-hatalmi struktúrában a demokratikus pártok koalíciója, s ezt tükrözte a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja, mely az ország lakosságának antifasiszta, demokratikus elemeit hívta egy zászló alá a fasizmus elleni harcra, Magyarország újjáépítésére és demokratikus átalakítására.

A magyar társadalom különböző érdekű, világnézetű, politikai szándékú demokratikus erőinek együttműködése kezdettől sem volt zavartalan, de 1945 nyarától egy erőteljes polarizációs folyamat indult meg, s a koalíció története ettől kezdve válságainak története. E válságok, ill. megoldásuk módja lépésről lépésre a baloldalt, elsősorban az MKP-t tették a hatalmat gyakorló politikai erők döntő tényezőjévé, míg végül elvezettek az egyetlen posszibilis politikai erőből és szándékból, de formailag egy darabig még több pártból álló koalícióig.

Ebben a folyamatban kétségtelenül a Független Kisgazdapárt volt a legproblematisabb elem. Természetesen minden párton belül voltak nézeteltérések, ezek irányzatokká is válhattak, viszonylag állandósulhattak, egyes személyekhez kötődve megjelenhettek a pártok vezetésében. Így történt ez a Kisgazdapártban is, amelyen belül már 1945 nyarától baloldaltól, centrumtól és jobboldaltól beszélhetünk.

Ennek okaként általában azt szokták kiemelni, hogy a KGP-nek volt leginkább heterogén a tömegbázisa, azonban úgy véljük, hogy ez önmagában nem jelenti a probléma megoldását. A többi koalíciós párt esetében sem beszélhetünk homogén tömegbázisról, sőt komoly törekvéseket láthatunk a különböző társadalmi rétegek megnyerése érdekében. Kétségtelen viszont, hogy az MKP, az SZDP és bizonyos fokig az NPP is elsősorban egy társadalmi osztály érdekeit preferálva alakította ki politikai stratégiáját, s a más rétegekből hozzá csatlakozóktól megkövetelte, de legalábbis elvárta osztályalapon álló politikájának elfogadását.

A Kisgazdapárt esetében több szempontból más a helyzet. Egyrészt e párt tömegbázisának döntő része, a parasztság önmagában is erősen differenciált osztálya a társadalomnak, másrészt a KGP nyíltan osztályok felettinek hirdette magát, s ennek megfelelően próbálta kialakítani stratégiáját. Ugyanakkor kétségtelenül e párthoz csatlakozott a háború utáni magyar társadalom azon része, mely korábbi gazdasági és politikai pozícióinak védelmét várta a Kisgazdapárttól. Végül a párt szervezeti struktúrája sem volt olyan szoros /bár itt is beszélhetünk valamiféle pártfegyelemről, de korántsem hasonlítható ez például az MKP gyakorlatához/, hogy ne tette volna lehetővé a különbö-

ző érdekekre épülő elképzelések irányzatokká szerveződését és nyílt megjelenését. Ezek természetesen nem alakultak ki minden pártszervezetben, így Szegeden sem.

A helyi Kisgazdapárt politikai arculatának alakulásában három periódust különíthetünk el. A Balogh István névvel fémjelvezhető újjászervezési időszakban a párt igen pozitív szerepet játszott. Az MNFF megalakításában való aktív közreműködésével, a front elvonulása utáni hónapok politikai hangulatának konstruktív befolyásolásával nemcsak regionális, hanem országos jelentőségű tettet hajtott végre.

1945 tavaszától viszont Nagyiván János személyében jobboldali vezető került a párt élére. A város fokozatosan feléledő, a múlt rendszerhez többé-kevésbé kötődő konzervatív erőinek segítségével hamarosan kiszorította a vezetésből a Donászy Kálmán köré tömörülő, elsősorban értelmiségi, radikális, az MKP-val együttműködésre hajló elemeket. Az ő vezetése alatt a párt - szélsőségesen antikommunista, vallási elemekkel átszőtt, paraszti-polgári egységet hirdető propagandával - kiemelkedő választási sikert ért el. Ebben a párt vezetői politikájuk helyességének, a tömegek beléjük vetett feltétlen bizalmának bizonyítékát látták. Nem érzékelték, hogy tömegbázisuk döntően paraszti része és a városi iparosság, a vékony tőkés réteg és az "intelligencia" között létrejött szövetség nemcsak erejük forrása, hanem bukásuk egyik oka is lehet.

Nagyiván János eltávolítása után a szegedi KGP-vezetés irányvonala némileg módosult, tisztábban az árutermelő paraszti rétegek érdekei befolyásolták. E reménykeltő mozzanatot azonban teljesen elfedte, hogy a vezetőség propagandájában

- véleményünk szerint elsősorban a politikai élet helyi sajátosságai, többek között az MKP itteni sokszor szélsőséges, türelmetlen fellépése miatt - fennmaradt az éles kommunistaellelenség. Ennek következtében semmivel nem volt több remény a koalíciós együttműködésre, mint korábban, a párt továbbra is ellenzéki szerepet játszott a város életében. Ugyanakkor egyre kilátástalanabbá vált azoknak a törekvéseknek a realizálása, melyek a Kisgazdapárt hatalmi pozícióinak további erősítését ill. újak megszerzését célozták. Attól függetlenül, hogy Szegeden a munkaspártok együttműködése korántsem volt zavartalan, s az NPP-nek nem volt komoly befolyása, az országos szinten mindjobban egységesebbé váló baloldali offenzíva sikerei megváltoztatták a szegedi KGP körüli politikai közeget is.

Mindezek következtében 1946 végétől a helyi kisgazdapárti tömegek egyre kevésbé bíztak korábbi céljaik elérésében, s a vezetőség fokozatosan magára maradt. Tevékenysége mindjobban a sajtóra korlátozódott, s érezhetően elszigetelődött saját bázisától. Az MKP irányította baloldali offenzíva megsemmisítő csapásai következtében politikai hitele elveszett, pozíciói meggyengültek - s ami a paraszti tömegek megtartása szempontjából kulcskérdés - még kevésbé volt képes alapvető feladatát, nevezetesen a parasztság érdekeinek képviselését ellátni. Funkciótlanná, sikertelenné vált.

Az összeesküvés leleplezését követő baloldali taktika és korábbi belső ellentámadásai következtében széthullott a szegedi pártszervezet, de tömegeinek túlnyomó része jobboldali irányba keresett politikai menedéket. A választás utáni baloldali stratégia viszont az ellenzék gyors felszámolását ered-

ményezte, s ez, továbbá a szegedi KGP töredékpárttá zsugorodása komoly akadályává vált annak, hogy a megtisztult Kisgazdapárt visszatérítse "jobbratévedt" paraszti-kispolgári tömegeit a koalíció táborába, holott ezek objektív érdekei ezt kívánták volna, mert így a város politikai életében érdekképviselő nélkül maradtak.

A birtokos parasztság politikai mozgalma mind országos tekintetben, mind Szegeden akkor hullott szét, amikor - teher-tételeitől megszabadulva - alkalmassá válhatott volna a kis- és középparasztság vezetésére a társadalmi fejlődés további útján. Fennmaradása minden bizonnyal enyhítette volna a rétegek későbbi - nem szükségszerű - megrázkódtatásait.

J E G Y Z E T E K

1. Kanyó Ferenc: Népfrontpolitika és koalíciós ellentétek Szegeden és Csongrád megyében 1944-1945-ben /1944. október - 1945. nyara/. Bölcsészdoktori disszertáció, Szeged, 1971, kézirat. /A továbbiakban: Kanyó I./ és Kanyó Ferenc: A Független Kisgazdapárt újjászerveződése Csongrád megye területén 1944-1945-ben. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972-73/1. 295-311. o. /A továbbiakban: Kanyó II./
2. Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája 1944-1947. Budapest, 1976, Akadémiai Kiadó.
3. Dr. Balogh István szegény bányászcsaládból származott, egyházi költségen tanult és pappá szentelése óta volt Szeged-Alsóközpont /ma: Mórahalom/ plébánosa. Tagja lett a szegedi törvényhatósági bizottságnak, ahol éles hangú felszólalásokban hívta fel a figyelmet a tanyai lakosság nehéz helyzetére. Hívei körében tartott beszédeit a Magyar Nemzet "parasztakadémiának" nevezte. A háború végén helyén maradt, ő fogadta a községet felszabadító szovjet katonákat. Úttörő szerepet vállalt a KGP szegedi szervezetének megújításában és az MNFF megalakításában. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban fontos pozíciót kapott: miniszterelnökségi államtitkár lett. Tagja volt a fegyverszüneti egyezményt Moszkvában aláíró magyar kormányküldöttségnek. Államtitkári tevékenységét mindvégig a pártok közötti együttműködés előmozdítása jellemezte. 1947-ben kilépett a Kisgazdapártból, a választásokra önálló pártot alapított. A választások után azonban pártját feloszlatták, ő maga visszavonult a politikától, s 1976 júliusában bekövetkezett haláláig lelkeszi hivatásának élt. /Forrás: Várkonyi Endre: Történelem jelen időben. Budapest, 1977. és Politikus-pályák. Budapest, 1984, Kossuth Könyvkiadó. 233-244. o./
4. Kanyó I. 16-17. o. és Interjú Dr. Balogh Istvánnal. Készítették az Új Magyar Központi Levéltár munkatársai 1974-ben, kézirat. 9. o. A találkozóra vonatkozóan lásd még többek között: Erdei Ferenc: Újság, népfront. = Délmagyarország 1969. október 11.; Dr. Balogh István: A zászlóbontás emlékére. = Délmagyarország 1969. december 2.
5. Interjú Dr. Balogh Istvánnal 9. o. és 69. o.
6. Lásd erre: Szabó Bálint: Népi demokrácia és forradalomelmélet. A marxista forradalomelmélet fejlődésének néhány kérdése Magyarországon 1935-1949. Budapest, 1970, Kossuth Könyvkiadó. 75-101. o. és a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948. Budapest, 1979, Kossuth Könyvkiadó. 19-29. o.
7. Kanyó I. 13. o.

8. Kanyó II. 296-297. o.
9. Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-1945. Szerk.: Rácz János. Szeged, 1970, kiadja a Magyar Szocialista Munkáspárt Csongrád megyei Bizottsága és a Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága. /A továbbiakban: Vál. dok. I./ 101. o.
10. Donászy Kálmán: Így kezdődött. = Délmagyarország 1969. október 11.
A nemrég Budapesten elhunyt dr. Donászy Kálmán ügyvéd, újságíró, költő, zene- és színikritikus volt. A felszabadulás előtti Szeged szellemi életének következetesen demokratikus, baloldali gondolkodású alakja. A szélsőségesen jobboldali helyi sajtó élesen támadta, s az ország német megszállása után többször megfenyegették. A felszabadulás után a Kisgazdapárt szegedi szervezetének egyik vezetője, a polgári tagozat elnöke, a párt társelnöke, és a Szegedi Nemzeti Bizottság elnöke. Következetes híve a demokratikus pártok együttműködésének. A KGP helyi elnökével, Nagyiván Jánossal való ellentéte, és a pártjában megjelenő jobboldali tendenciák elleni fellépése következtében a párton belül elszigetelődött, de 1946 nyaráig megtartotta NB-elnöki funkcióját. Utána újságírással foglalkozott, s a város szellemi életét kultúrtaácsnokként irányította. Donászy Kálmán 1984. III. 12-én fogadott, és értékes információkkal segítette e tanulmány megírását.
11. Délmagyarország, 1944. nov. 26.
12. Délmagyarország, 1944. dec. 2.
13. Dr. Kanyó Ferenc: A forradalmi tömegmozgalom kialakulása Csongrád megyében 1944 őszén. = MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának Évkönyve 1973. 3-18. o. és Dégi István: A Magyar Kommunista Párt helyi szervezetének megszervezése Csongrád megyében 1944-1946 között. = Tudományos ülésszak V. I. Lenin születésének 100., hazánk felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére. Szeged, 1970.
14. Délmagyarország, 1944. dec. 3.
15. U.o.
16. Délmagyarország, 1944. dec. 5.
17. Vál. dok. I. 121. o.
18. Erre vonatkozóan idézhetjük Gerő Ernő november 9-i beszédéből: "Le kell vonni a megfelelő következtetéseket, nem lehetünk egyedül, mint Kommunista Párt, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne kellene arra törekednünk, hogy végső fokunkra a mi szavunk legyen a döntő." Vál. dok. I. 101. o.
19. Kanyó II. 299-300. o.
20. MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archívuma 25. f. 65. öe. 2961.

21. Kanyó I. 122-123. o.
22. A szakirodalomban elfogadottnak tekinthető álláspont, hogy az MKP javaslatát a demokratikus pártok szinte szó szerint elfogadták az MNFF programjául. Balog páter visszaemlékezésében elmondja, hogy egy ponton történt módosítás. A vallás szabad gyakorlásáról szóló részhez - Balogh István kérésére - hozzátették, hogy biztosítani kell annak anyagi feltételeit is. A dokumentumokat lásd: Balogh Sándor - Izsák Lajos: Pártok és pártprogramok Magyarországon /1944-1948/. Budapest, 1977, Tankönyvkiadó. 161-164. o. ill. A magyar népfront története Dokumentumok 1935-1976. 2. köt. 1977, Kossuth Könyvkiadó. 10-14. o.
23. Kanyó II. 298. o.
24. Lásd erre Vida István: I. m. 17-30. o.
25. U.o. 33-34. o.
26. Délmagyarország, 1944. dec. 10.
27. Délmagyarország, 1944. dec. 22.
28. Kanyó II. 300. o.
29. Lásd erre: Fehér István: Gazdasági és társadalmi változások Szegeden a felszabadulás után 1945-1962. Budapest, 1973, Akadémiai Kiadó. 155-161. o. ill. Fábrián György: A két munkaspárt együttműködésének fejlődése Szegeden a város felszabadulásától az 1947-es választásokig /1944-1947/. Tanulmányok Csongrád megye történetéből IV. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1980, Kiadja a Csongrád megyei Levéltár. 199.o.
30. Érdekes idézni, hogyan látja Balogh István már idézett visszaemlékezésében 1974-ben ezt a kérdést: "A magyar polgári demokrácia feladata nem volt és nem is lehetett más, mint a népi demokráciára való átállás simább, törés nélküli biztosítása. Vitatkoznunk kellett a kommunistákkal, nem abban a reményben, hogy legyűrhetjük őket, hanem abban a reményben, hogy az átállás lassabban, törés nélkül következhet be." /37. o./ "Valóban, a Bolsevik Párt története mindig ott volt az íróasztalon. Nemcsak olvastam, de sokszor utána is néztem. Egy beszédemben azt a kifejezést használtam: Engem nem lep meg semmi, mert minden úgy történik amint az a Bolsevik Párt történetében meg van írva. Én tudom, hogy most a 286-ik oldalon tartunk és tudom mi van a 287-ik oldalon. Ebbe bele is nyugszom. Csak lassabban forgassuk a lapokat! Akkor mondtam: Én fék akarok lenni. Ne törjük ketté a dolgokat. Lassabban haladjunk és biztosan: mutatis mutandis." /53. o./
31. Kanyó II. 302-303. o.
32. Tamasi Mihály: A kisárutermelő parasztság a népi demokrati-

- kus átalakulásban 1945-1948. Kandidátusi értekezés, Szeged, 1978. 157. o. Nagyiván János 1946 márciusági volt kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő és a szegedi KGP-szervezet elnöke. Ő is egyike volt annak a 20 képviselőnek, akiket a Kisgazdapárt 1946. március 11-én, a Baloldali Blokk követelésére kizárt soraiból. Ezután Nagyiván János a Sulyok Dezső által szervezett Magyar Szabadság Párthoz csatlakozott, s ennek lett szegedi vezéralakja. 1947 májusában a BM Államvédelmi Osztálya eljárást indított ellene, mert pártgyűléseken uszító beszédeket tartott. Később letartóztatják és internálják. Az 50-es évek közepén a nyugati magyar emigrációban tűnik fel.
33. Szeged Város Törvényhatósági Közgyűlés jegyzőkönyve 1944. dec. 27. Csongrád megyei Levéltár, Szeged /a továbbiakban CsML/XXI. 502. a. és Délmagyarország, 1945. febr. 23. továbbá CsML Szeged Város Törvényhatósági Közgyűlés jegyzőkönyve, 1945. márc. 17.
 34. Vida István: I.m. 34. o.
 35. E kérdéssel részletesen foglalkozik Kanyó Ferenc tanulmánya /Kanyó II./ és Kovács László: A Független Kisgazdapárt tevékenysége Csongrád megyében a felszabadulástól az 1945-ös nemzetgyűlési választásokig. Bölcsészdoktori disszertáció. Szeged, 1984, kézirat. I. fejezet.
 36. Lásd erre Vida István: I.m. 53-76. o.
 37. Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945-1947. Budapest, 1975, Kossuth Könyvkiadó. 27-33. o.
 38. Vida István: I.m. 57. o.
 39. U.o. 59. o.
 40. U.o. 35. o.
 41. Kanyó Ferenc: Az Igazoló Bizottságok tevékenysége 1944-1945-ben Szegeden és Csongrád megyében. = JATE Tudományos Szocializmus Tanszék Actája XII. 45-62. o.
 42. A Délmagyarország több cikkben foglalkozott az igazoló bizottságok tevékenységével. Pl. 1945. márc. 10.
 43. CsML Csongrád megyei főispáni iratok 1254/1945.
 44. Délmagyarország, 1945. ápr. 25.
 45. Kanyó I. 180-181. o.
 46. CsML Csongrád megyei alispáni iratok 739/1945. ill. Kanyó I. 179. o.
 47. Kanyó I. 180. o.

48. A témával foglalkozó művek közül a legfontosabbak a megjelenés sorrendjében: Szakács Sándor: Földosztás és agrárfejlődés a magyar népi demokráciában. Budapest, 1964, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó; Földreform 1945. Szerk.: Somlyai Magda. Budapest, 1965, Kossuth Könyvkiadó; Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon 1945-1947. Budapest, 1969, Akadémiai Kiadó; Szakács Sándor: A népi demokratikus agrárfejlődés kezdetei Magyarországon 1945-1948. Budapest, 1971, Akadémiai Kiadó; Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon. Budapest, 1972, Akadémiai Kiadó; Donáth Ferenc: Reform és forradalom. Budapest, 1977, Akadémiai Kiadó; Agrárpolitika és agrárátalakulás Magyarországon /1944-1962/. Szerk.: Balogh Sándor és Pölöskei Ferenc. Budapest, 1979, Akadémiai Kiadó.
49. Szabó István: Agrárforradalom a Viharsarokban. Budapest, 1976, Akadémiai Kiadó. 12. o.
50. U.o. 12-13. o.
51. Fehér István: A földreform és hatásának néhány jellegzetessége Szegeden. = A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 1971. 6. o.
52. Szabó István: I.m. 58. o.
53. Fehér István: A földreform és hatásának ... 9. o.
54. Kanyó I. 186. o.
55. Délmagyarország, 1945. febr. 20.
56. Délmagyarország, 1945. febr. 28.
57. Fehér István: A földreform és hatásának ... 9. o.
58. MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archívuma 39/2/1945. 72. sz. jkv.
59. Délmagyarország, 1945. ápr. 18.
60. Szabó István: I.m. 142. o.
61. Csml Szeged Város Törvényhatósági Közgyűlési jegyzőkönyvek 44. sz.
62. Szegedi Hírlap, 1945. júl. 8. A Szegedi Hírlap a KGP önálló lapjaként 1945. jún. 24-én jelent meg először, hetente egyszer.
63. Szegedi Hírlap, 1945. júl. 8.
64. Vél. dok. I. 193. o.
65. U.o. 207. o.

66. U.o. 209. o.
67. U.o. 211. o.
68. Szegedi Hírlap, 1945. júl. 8.
69. Hogy ennek a gondolata felmerült Nagyivánban, bizonyítja az idézett levél utolsó sora: "Pártunk vezetősége foglalkozni fog azzal a kérdéssel is, hogy a Nemzeti Bizottságba delegált tagjai sorában ne rendelkezjen-e el változást?" Vál. dok. I. 210. o. Donászy Kálmán személyes közlése szerint Nagyiván itt elsősorban az ő leváltására ill. visszahívására gondolt.
70. Lásd erre "A Kisgazdapárt programja a jelen politikában" c. cikksorozatot a Szegedi Hírlap 1945. aug. 5., 12., 19. és szeptember 2-i számában. /Az idézetek is innen valók./
71. E tekintetben Csongrád talán kivétel, mert ott a Csongrád Népére a helyi kisgazda-vezetőknek még jelentős befolyásuk volt.
72. Ennek oka elsősorban az, hogy a KGP gyors felduzzadása következtében nem fordítottak elég figyelmet a középszintű pártapparátus kiépítésére. Így hiányzott vagy esetleges volt a kapcsolat a helyi pártszervek és az országos vezetőség között. A megyei választmányoknak nem volt lényeges funkciójuk, ugyanakkor a falusi és a városi pártszervezetek nagy részében sem foly rendszeres pártélet. Ezért nevezi Vida István "választási párt" jellegűnek a KGP-t szervezeti szempontból is. Lásd erre Vida István: I.m. 50-51. o. Továbbá a KGP-ben korántsem olyan szigorú a pártfegyelem, mint a demokratikus centralizmus elve alapján működő, erősen hierarchizált Magyar Kommunista Pártnak.
73. Vida István: I.m. 75-76. o.
74. Rákosi Máttyás: Válogatott beszédek és cikkek. Budapest, 1951, Szikra, II. kiadás /a továbbiakban Rákosi Válogatott/ 135. o.
75. Szabad Nép, 1945. júl. 8.
76. Révai József: Élni tudtunk a szabadsággal. Válogatott cikkek és beszédek /1945-1949/. Budapest, 1949, Szikra. /a továbbiakban Révai Válogatott/ 19. o.
77. Vida István: I.m. 93. o.
78. A budapesti törvényhatósági választások utáni helyzetre lásd: A magyar népi demokrácia története 1944-1962. Budapest, 1978, Kossuth Könyvkiadó; Ságvári Ágnes: Tömegmozgalmak és politikai küzdelmek Budapesten 1945-1947. Budapest, 1964, Kossuth Kiadó; Balogh Sándor: Választások Magyarországon 1945. Budapest, 1984, Kossuth Könyvkiadó ill.

Balogh Sándor és Vida István már idézett munkáit.

79. CsML Szeged város Polgármesteri Hivatalának iratai. XXI. 507/a 9784/1945.
80. U.o. 16136/1945.
81. Szegedi Hírlap, 1945. szept. 30. A vezetőség névsora a következő: elnök Nagyiván János, igazgató főtitkár Gresz István, gazdasági igazgató Nacsa Sándor, alelnökök Dobó Ignác, Halász Pál kanonok, Koltay-Kastner Jenő egyetemi tanár, Madarász János, Török Ferenc, Rovó Szilveszter, titkár Dank Viktor, pénztáros Veres Péter, ügyész Dr. Kup László, ház-nagy Elek Lajos, ellenőrök Kispéter Lőrinc és Wagner Gyula.
82. U.o.
83. Szegedi Hírlap, 1945. szept. 2. ill. szept. 16.
84. U.o. 1945. szept. 2., 9., 28., 30-i számai.
85. A tagokért való "versenyfutás" a pártok között ebben az időben országos jelenség, amely néha szélsőséges formát is öltött. Az MKP Délmagyarországi titkársága 1945. szeptember 28-án levélben közölte a járási titkárokkal, hogy október 15-ig "minden községben a lakosság 10 %-a tagja legyen a pártnak", s ezért a járási titkárság tagjai személyükben felelősek. Ugyanakkor például Tervár település polgárai egy népgyűlés után kollektíven beléptek a Kisgazdapártba. MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archivuma. 26. f. 17. ö.e. sz. n. irat ill. Szegedi Hírlap, 1945. szept. 30.
86. Szegedi Hírlap, 1945. szept. 2.
87. U.o. 1945. szept. 9. ill. szept. 16.
88. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy Bálint Sándor a felszabadulás után a Keresztény Demokrata Néppárt /később Demokrata Néppárt/ megalakításában vett részt és 1944-45 fordulóján tagja lett az országos pártvezetőségnek. A párton belül kialakuló ellentétek hatására elhagyta a DNP-t és kisgazdapárti listán választották meg nemzetgyűlési képviselőnek. 1945. december 6-án azonban a nemzetgyűlésben - Eckhardt Sándorral együtt - bejelentette, hogy kilép a KGP-ből, újból a DNP tagjaként kíván részt venni a törvényhozás munkájában. Forrás: Izsák Lajos: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944-1949. Budapest, 1983, Kossuth Könyvkiadó. 44-46. o. ill. 264. o. 41. sz. jegyzet.
89. Szegedi Hírlap, 1945. okt. 14.
90. U.o. 1945. okt. 21. ill. okt. 14.

91. A város felszabadulásának évfordulóján rendezett ünnepségen a kisgazdapárti szónokot nem hagyták beszélni, s nem engedték, hogy az emlékműnél elhelyezzék a párt koszorúját. Ugyanakkor az MKP szónoka a KGP-t "feketézők és esszessző töltelékek" pártjának nevezte. Október 21-én délután az NPP és az MKP egyidőben rendezett gyűlést. Két egyetemi hallgatót, aki a kommunista gyűlésről át akart menni a parasztpártiakhoz, véresre vertek. Szegedi Hírlap, 1945. okt. 14. és okt. 28. Ilyen és ehhez hasonló esetekről többször tudósít ezidőtájt a KGP szegedi lapja.
92. U.o. 1945. nov. 4.
93. A választásokkal kapcsolatos felhasznált szakirodalmat lásd a 78. jegyzetben.
94. Tamasi Mihály: A kisárutermelő parasztság a népi demokratikus átalakulásban. Kandidátusi értekezés, Szeged, 1978. 159-161. o.
95. A különböző feldolgozásokban fellelhető adatok néhány tízed vagy század %-ban eltérnek egymástól. Táblázatunkban a Szegedi Hírlap 1945. nov. 11-i száma alapján közöljük a hivatalos szavazatszámokat, a feltüntetett %-os értékek saját számítás eredményei.
Az összehasonlíthatóság kedvéért közöljük a teljes megyei listát. A megyei eredmények részletes elemzésére lásd Kovács László: Az 1945-ös nemzetgyűlési választások Csongrád megyében. = MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának Évkönyve 1985. 41-47. o. ill. Kovács László: A Független Kisgazdapárt az 1945-ös nemzetgyűlési választásokon Csongrád megyében. = Tanulmányok Csongrád megye történetéből IX. Szeged, 1985. 65-85. o.
96. Szegedi Hírlap, 1945. nov. 11. A táblázatban sajtóhiba van, ugyanis a közölt külterületi és a belterületi KGP-szavatszámok összege 1000-rel több, mint a városi összeseredmény. Mivel más források is eltérő adatokat közölnek, s mivel az ezres eltérés nem módosítja számottevően az összképet, a %-ok kiszámításakor a lapban megjelent számokat használtuk.
97. A budapesti választások eredményének részletes elemzését lásd: Vida István: I.m. 96-100. o.
98. "A magyar tömegek nem olyan érettek politikailag, hogy a szélesebb látókörű politika érdekelt volna őket ..." - idézi Vida István egy MKP pártnapi anyagból. Vida István: I.m. 120. o. Ugyanezt a véleményt tükrözi Révai József: A választások és a magyar demokrácia c. tanulmánya. = Társadalmi Szemle, 1946/1.
99. Az MKP KV határozata az országgyűlési választások eredményéről és a párt előtt álló feladatokról. = A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948. Máso-

- dik, változatlan kiadás. Budapest, 1979, Kossuth Könyvkiadó. 173-177. o.
100. Bibó cikkét a Valóság 1945 október-decemberi, a vitát a Valóság 1946 január-februári száma közölte.
101. Az álláspontok részletes elemzéséről legutóbb lásd Nagy Endre: A népfrontos népi demokrácia két alternatívája /Lukács és Bibó vitája 1946-ban a demokráciáról/. = Politikatudományi Társaság Évkönyve, 1984. ill. Huszár Tibor: Bibó István - a gondolkodó, a politikus 1945-1948. = Valóság, 1985/12.
102. Szegedi Hírlap, 1945. nov. 11.
103. Vál. dok. II. 32-33. o.
104. Szegedi Hírlap, 1945. nov. 18.
105. Vida István: I.m. 134. o.
106. Szegedi Hírlap, 1945. nov. 11.
107. Lásd e tanulmány 35-36. oldalát.
108. Szegedi Hírlap, 1946. jan. 27.
109. Lásd erre részletesebben: Rathmanné Túry Mária: A Kisgazdapárt demokrácia-konceptiója 1945-1947. Tudományos Szocializmus Füzetek 44. Budapest, 1977, kiadja az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya. /Elsősorban a Demokrácia, osztályharc, forradalom c. fejezet./
110. Szegedi Hírlap, 1945. dec. 2. ill. dec. 23.
111. Vál. dok. II. 206-207. o.
112. Szegedi Hírlap, 1945. nov. 25.
113. U.o. 1945. dec. 2.
114. U.o. 1946. jan. 27. ill. jan. 6.
115. Délmagyarország, 1945. dec. 7.
116. CsML Szeged város főispánjának iratai XXI. 501. a. 3/1946. ill. 4/1946.
117. Vál. dok. II. 37-37. o.
118. Az ügyre vonatkozó dokumentumok: MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma. 25. F. 65. öe. 2971, 2977; CsML Szeged város Főispáni iratai 22/1946. továbbá Vál. dok. II. 43-46. o.

119. Fábrián György: I.m. 223. o.
120. Délmagyarország, 1946. jan. 20.
121. U.o. 1946. febr. 23.
122. Szegedi Népszava, 1946. jan. 18. ill. jan. 29.
123. Szegedi Hírlap, 1946. jan. 20.
124. U.o. 1946. jan. 27.
125. Vida István: I.m. 146. o.
126. Szegedi Hírlap, 1946. febr. 10. ill. febr. 24.
127. U.o. 1946. febr. 24.
128. Szabad Nép, 1946. márc. 6.
129. Vida István: I.m. 166-167. o.
130. U.o. 174. o. A KGP számításai szerint a 28 alispáni hivatalból 26 a munkáspártoké és csak 2 a KGP-é, a 41 megyei jogú városban a pártnak egyetlen polgármestere sincsen, 203 minisztériumi kulcspozíció a munkáspártoké, 76 a KGP-é, a rendőrségnél a kispapoknak egyetlen vezető beosztású embere sincs.
131. Ezeket alaposan elemzik Balogh Sándor és Vida István többször idézett munkáikban.
132. Csak felsorolásszerűen: a Nemzetgyűlés elfogadja a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről szóló törvényt; elkezdődik a 8-listázás, vagyis a közigazgatás elsősorban politikai szempontok alapján történő megtisztítása; a Nemzetgyűlés törvénybe iktatja a földreform befejezését és az újbirtok védelmét; a kormány elfogadja az MKP stabilizációs tervét; folytatódik az államosítási program megvalósulása; a belügyminiszter rendeletileg feloszlat több mint 100 jobboldali szervezetet, többek közt a KGP-vel és a Független Ifjúsággal szoros kapcsolatokat tartó KALOT-ot; 1946. augusztus elsejével - egyértelmű baloldali sikerként - megjelenik a forint; a gazdasági élet minden területén folytatódik a tőke állami korlátozása, szigorodik a kötött gazdálkodás; sikertelennek bizonyul a KGP törekvése a "parasztegység" ideológiájának, s az ezen nyugvó, kispapdapárti kézben összpontosuló paraszti érdekvédelemnek a Parasztszövetség útján történő megvalósítására, megalakul az UFOSZ.
133. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948. Második, változatlan kiadás. Budapest, 1979, Kossuth Könyvkiadó, 275. o.

134. U.o. 272. o.
135. Nagy Ferenc nyilatkozatát idézi Vida István: I.m. 220. o.
136. U.o. 240. o.
137. Szegedi Hírlap, 1946. márc. 10.
138. U.o. 1946. márc. 17.
139. U.o.
140. Szegedi Hírlap II. 1946. ápr. 29.
141. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta Pernecki Mihály. Budapest, 1983. Kossuth Könyvkiadó. 197. o.
142. Csml Szeged város Törvényhatósági Bizottságának iratai Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1945. márc. 17. ill. 1946. máj. 2.
143. Csml Szeged város Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1946. júl. 15.
144. Csml Szeged város Polgármesteri iratai 3523/1946.
145. Vida István: I.m. 178. o.
146. Csml Szeged város főispánjának iratai 4/1946.
147. Szegedi Kis Újság, 1946. márc. 17.
148. A választás részleteit lásd: Ádám Anna: A kézműipar helye és szerepe Szeged újjáépítéséért folytatott harcában /1944-1948/. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged, 1981. kézirat. 53-61. o.
149. Szegedi Hírlap, 1946. márc. 10.
150. Szegedi Kis Újság, 1946. márc. 18.
151. Délmagyarország, 1946. márc. 19., márc. 20. ill. Szegedi Népszava, 1946. márc. 21.
152. Szegedi Kis Újság, 1946. márc. 22.
153. Ádám Anna: I.m. 61. o.
154. Szegedi Kis Újság, 1946. márc. 24.
155. Délmagyarország, 1946. febr. 22.
156. Vál. dok. II. 223-224. o.

157. CsML Szeged város főispánjának iratai 39/1946.
158. CsML Szeged város Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1946. júl. 16.
159. Délmagyarország, 1946. máj. 21.
160. U.o. 1946. máj. 15. ill. máj. 29.
161. Szegedi Kis Újság, 1946. jún. 27.
162. Forrás: Shvoy-napló. Perneki Mihály bevezetője 7-21. o.
163. Dr. Donászy Kálmán személyes közlése.
164. Délmagyarország, 1946. jún. 8.
165. Szegedi Kis Újság, 1946. jún. 8.
166. U.o. 1946. júl. 23.
167. Pl. Szegedi Kis Újság, 1946. jún. 4.: "A szegedi iparos-társadalom feliratban sürgeti a törvényhatósági választások megtartását."; Szegedi Kis Újság, 1946. jún. 5.: "A Kisgazdapárt újszegedi szervezete is követeli a községi választások mielőbbi megtartását."
168. Szegedi Kis Újság, 1946. aug. 22.
169. U.o. 1946. szept. 8.
170. U.o. 1946. szept. 7.
171. Vida István: I.m. 214. o.
172. Idézi az NB irataiból Dégi István: Az 1947. évi országgyűlési képviselőválasztások Szegeden. Bölcsészdoktori disszertáció. Szeged, 1969, kézirat. 19. o.
173. CsML Szeged város főispánjának iratai 40/1946.
174. Szegedi Kis Újság, 1946. júl. 3./A létszámról vonatkozóan egyik álláspontot sem tekintem hitelesnek. - K.L./
175. U.o. júl. 21. Meg kell jegyeznünk, hogy az eset 1946 novemberében megismétlődött, s ennek során az egyik étte-remben két - civilben lévő - szovjet tisztet is megsebesítettek. A júliusi eset kivizsgálása, a felelősök felde-ritése erre az időre sem történt meg. Lásd Szegedi Kis Újság, 1946. nov. 3.
176. U.o. júl. 28.
177. CsML Szeged város főispánjának iratai 51/1946.

170. Vál. dok. II. 68-70. o. és Szegedi Kis Újság, 1946. aug. 9.
172. Szegedi Kis Újság, 1946. aug. 14.
180. CsML Szeged város főispánjának iratai 58/1946.
181. Szegedi Kis Újság, 1946. szept. 19.
182. U.o. 1946. szept. 27.
183. U.o. 1946. szept. 20.
184. Lásd erre Berend T. Iván: A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945-1968. Budapest, 1974, Kossuth-Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 48-51. o.
185. Szegedi Kis Újság, 1946. dec. 8.
186. MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma. 25. F. 65. ö.e. 2974-76.
187. Szegedi Kis Újság, 1946. dec. 13.
188. Az MSZP megalakulásának körülményeit, programját, tevékenységét és a KGP reagálását részletesen elemzi Ízsák Lajos: I. m. 117-137. o.
189. U.o. 121. o. 127. o.
190. Szegedi Kis Újság, 1946. nov. 24. ill. 1946. dec. 5.
191. Dégi István: I.m. 26-27. o.
192. A pártközi megállapodásban a KGP tulajdonképpen elfogadta az összeesküvés kapcsán eddig történeteket, így beletörődött főtítkárának letartóztatásába is, továbbá szorosabb demokratikus szövetségre és együttműködésre tett ígéretet. Ennek mintegy "ellenértékeként" bekerült a szövegbe a KGP által korábban többször kifogásolt erőszakos tagtoborzás elutasítása, és újbóli arányosítási ígérek is: "A Baloldali Blokk pártjai vállalják, hogy azokon az államigazgatási és egyéb területeken, ahol a kisgazdapárt aránytalanul el van maradva, támogatják jogos törekvéseit, így pl. azzal is, hogy a rendőrtiszti karba kisgazdapárti demokratikus parasztfiákat vegyenek fel." A magyar népfront története. Dokumentumok /1935-1976. Második kötet. Budapest, 1977, Kossuth Könyvkiadó. 132-133. o.
193. Nagy Ferenc lemondatásának eddig jórészt homályos ill. tendenciózusan beállított részleteit tisztázza Gordon Ferenc akkori svájci nagykövet Vida István által közzétett összefoglaló jelentése. = História, 1984/3. 30-34. o.
194. Az események rövid ismertetését Vida István idézett monográfiája alapján készítette: 241-295. o.

195. Révai Válogatott 94-96. o.
196. Révai József: Az összeesküvés tanulságai. Előadás a Zene-művészeti Főiskola nagytermében 1947. febr. 19-én.= Társadalmi Szemle 1947. március.
197. Rákosi Mátyás 1947 júniusában már így nyilatkozik: "Mikor az összeesküvést kezdtük leleplezni, nem is tudtuk, hogy méreteiben milyen nagy jelentőségű ... A nyomozás nemso-kára olyan nagy vadhoz vezetett, mint Kovács Béla ... amikor letartóztatták, az ország úgy érezte, hogy az ügy be van fejezve és ez természetesen megnehezítette a harc to-vábbi vitelét ... Nagy Ferenc lemondása csak az első lépés volt. Ő volt az a nagy malomkő, amely elzárta a forrás nyí-lását. A nagytakarítás ezután kezdődik." Rákosi Válogatott. 208-213. o. A Társadalmi Szemlében júliusban pedig már a következő értékelést olvashatjuk: "Nagy Ferenc, Kovács Bé-la, Varga Béla és társai készültek a véres polgárháborúra, hogy a népet ismét a régi járom alá hajtsák." Társadalmi Szemle, 1947. 7-8. sz. 495. o.
198. Lásd erre pl. Z. Nagy Ferenc: Ahogy én láttam ... Budapest, 1965, Gondolat, 236-273. o.
199. Interjú Balogh Istvánnal 28. o.
200. Vida István: I.m. 249. o.
201. Mód Aladár: Vitával az egységért.= Sors és felelősség. Tanulmányok. Budapest, 1967, Magvető Kiadó. 502. o.
202. Vida István: I.m. 277-278. o. Megjegyezzük, hogy az ese-ményekkel egyidőben nem csak a Kisgazdapárt részéről hangzott el tiltakozás az összeesküvéssel kapcsolatos MKP-taktika ellen. Erdei Ferenc az összeesküvés kapcsán Németh Lászlóval szemben felhozott vádakát utasítja el, tiltakozván egyben az ügy "eszkalációja" ellen. /Fórum, 1947. 93-104. o./ Bibó István pedig részletes és mély elemzésben mutat rá az összeesküvést túlságosan is ki-használni akaró kommunista taktika jövőbeni súlyos kö-vetkezményeire. Lásd: Bibó István: A koalíció válasz-úton.= Válasz, 1947/1. ill. Összeesküvés és köztársasági évforduló.= Válasz, 1947/2.
203. Szegedi Kis Újság, 1947. jan. 5.
204. U.o. 1947. jan. 18. ill. 1947. febr. 1.
205. U.o. 1947. febr. 9.
206. U.o. 1947. febr. 11.
207. U.o. 1947. febr. 22.

208. U.o. 1947. febr. 23.
209. Dégi István: A politikai élet fontosabb eseményei Csongrád megyében 1944-1948. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1971/1. 82. o.
210. Vál. dok. II. 327-328. o.
211. Szegedi Kis Újság, 1947. febr. 26.
212. U.o. 1947. febr. 27.
213. U.o. 1947. márc. 2.
214. U.o. 1947. márc. 8.
215. Vál. dok. II. 102-103. o.
216. Szegedi Kis Újság, 1947. febr. 22.
217. CsML Szeged város főispánjának iratai 5/1947.
218. Szegedi Kis Újság, 1947. jan. 19.
219. U.o. 1947. febr. 31.
220. Vál. Dok. II. 103. o.
221. Szegedi Kis Újság, 1947. márc. 9.
222. U.o. 1947. márc. 11.
223. Vál. Dok. II. 101. o.
224. Szegedi Kis Újság, 1947. ápr. 27.
225. U.o. 1947. márc. 21.
226. U.o. 1947. máj. 24.
227. U.o. 1947. júl. 8.
228. U.o. 1947. máj. 8. és 1947. máj. 9.
229. Szegedi Hírlap, 1947. máj. 15.
230. U.o. 1947. máj. 20.
231. U.o. 1947. máj. 29., máj. 31., jún. 1. és jún. 3.
232. U.o. 1947. jún. 15.
233. U.o. 1947. jún. 24. és CsML Törvényhatósági bizottság iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1947. jún. 27.

234. A KGP júl. 10-i levelét lásd MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archivuma 25. F. 65. ö.e. 2983. A tervbizottság munkájára lásd: Dégi István: I.m. 45-46. o.
235. Szegedi Hírlap, 1947. júl. 10. és júl. 11.
236. A magyar népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Második kötet. 137-139. o.
237. Vida István: I.m. 321. o.
238. Az MKP álláspontját jól érzékelteti Révai József július 23-i beszéde: "Nekünk semmi kifogásunk nem lenne, ha még több párt indulna a választásokon, ha sikerülne elérni azt, hogy a kisgazdapárt ne csak háromfelé bomoljon, hanem még egy újabb csoport válna le a Kisgazdapártról." Idézi Izsák Lajos: I.m. 182. o.
239. Vida István: I.m. 318. o.
240. U.o. 330. o.
241. Szegedi Hírlap, 1947. júl. 20.
242. U.o. 1947. júl. 26. és 1947. júl. 27.
243. U.o. 1947. júl. 26.
244. U.o. 1947. júl. 27.
245. Vél. dok. II. 119. o.
246. Szegedi Hírlap, 1947. aug. 2. és 1947. aug. 9.
247. U.o. 1947. aug. 9.
248. CsML Szeged város főispánjának iratai 13/1947. ill. Szegedi Hírlap, 1947. aug. 24.
249. Szegedi Hírlap, 1947. aug. 9.
250. U.o. 1947. aug. 23.
251. U.o. 1947. aug. 24.
252. U.o. 1947. aug. 31.
253. A Kisgazdapárt egyetlen esetben tett panaszt, mivel egyik tagját egy rendőr letartóztatta, és állítólag a rendőrségen súlyosan bántalmazták. Mikor panaszt akart tenni a főispánnál, leintették, hogy "a főispán kicsi ehhez, nem tud semmit csinálni". A letartóztatás oka az volt, hogy a fiatalember észlelvén, hogy a KGP plakátjait SZDP-plakátokkal ragasztották le, a Kisgazdapárt céduláival újra elfedte a szociáldemokrata röplapokat. Szeged város főis-

pájának iratai 12/1947.

254. Balogh István - az FMOP megalakítása után - sokáig a Szegedi Hírlap szellemeskedéseinek, politikai vicceinek céltáblája volt. Szemére vetették azt is, hogy államtitkár korában sokáig várakoztatott, majd nem fogadott egy szegedi kiscgazda-küldöttséget. Meggyanúsították továbbá, hogy 200 ezer Ft-ot elsikkasztott a kormány kisebbségi pénzalapjából. Ez utóbbi ügygel kapcsolatban Balogh István visszaemlékezésében tisztázza magát, s felfedi, hogy ezt a pénzt - Nagy Ferenc és Rákosi Mátyás beleegyezésével - Tildy Zoltánné amerikai útján eszközölt "bevásárlásainak" kiegyenlítésére utalták át a Nemzeti Bankon keresztül. /Balogh István visszaemlékezése. 55-56. o./
255. Dégi István: I.m. és Dr. Szilágyi Júlia: Az 1947. évi országgyűlési képviselőválasztás eredményei Csongrád megyében. = MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának Évkönyve. 1972. 33-51. o. A választási eredményeket e tanulmányok alapján közöljük.
256. Dégi István: I.m. 75. o.
257. A választások előtti szegedi MKP-SZDP viszonyra lásd Fábrián György: I.m. 242-246. o.
258. Dr. Dégi István: Szeged gazdasági és társadalmi viszonyainak néhány kérdése 1946-47-ben. = MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának Évkönyve. 1972. 29-30. o.
259. Dégi István: I.m. 81-88. o.
260. Szegedi Hírlap, 1947. szept. 3., szept. 4., szept. 5. és szept. 6. számai.
261. U.o. 1947. szept. 7.
262. U.o. 1947. szept. 14.
263. Közzéteszi a Szegedi Hírlap, 1947. szept. 27-én.
264. U.o. 1947. dec. 25.
265. CsML Szeged város főispánjának iratai 2/1948.

HARANGOZÓ JÓZSEF

A SZAKMAKÖZI BIZOTTSÁGOK ÉS A TERÜLETPOLITIKA KÉRDÉSEI

I. Szakszervezetek - területpolitika

A területpolitikai kérdésekkel egyre többet foglalkoznak az állami-, társadalmi- és tömegszervezetek, a településen lakók, a lakosság széles rétegei. E rövid tanulmányban a szakszervezetek ezirányú feladatával és problémáival kívánok foglalkozni.

A szakszervezetek tevékenységi köre kiterjed a munkahelyre és a munkahelyen kívülre. A munkahelyen kívüli szakszervezeti feladatok kibővülése nem tekint vissza hosszú múltra. Így a tevékenységi kör határai ma is vita tárgyát képezik. Ugyanis a hagyományosan szakszervezeti munka, az érdekvédelem a 80-as évekig csak a munkahelyre korlátozódott. A szocializmus építése során a társadalmi fejlődés felvetette a szocialista demokrácia kiszélesítését. "A szocialista demokrácia fejlődése egyet jelent annak a közvetítő mechanizmusnak a kiépülésével, ami a gazdasági rendszerben keletkező sokszínű és konfliktusos értékvételeket hatékonyan képes közvetíteni és becsatolni a politikai rendszer hatalmi mechanizmusába és politikai folyamataiba."^{1/} Szükségszerűen napirendre került a szakszervezetek társadalomban betöltött szerepének növelése. Ez a társadalmi, gazdasági és a politikai élet területén végbemenő változások részeként valósul meg.

A területpolitika kérdését elemezve támaszkodom az elmúlt évben két megyében folytatott kutatásaim tapasztalataira, amelyeket a területi szakszervezeti szervek helyével, feladataival, szerepével kapcsolatosan végeztem. Egyik fő kérdésnek a területpolitikát, annak összefüggéseit tekintettem. Mit értünk te-

területpolitikán, vetődik fel a kérdés? "Területpolitikán, mint általános fogalmon a szűkebb régió, a megye, a városok, a községek, a települések gazdasági, társadalmi, politikai fejlődéséről, életműködésük folyamatosságáról való szervezett, tervszerű gondoskodást értek. Amely magában foglalja a településpolitikát is."^{2/} Lényegében a területpolitika magában foglalja a szűkebb régió társadalompolitikáját, gazdaságpolitikáját, annak minden összetevőjét. A területpolitika fogalomkörét Kőszegfalvi György az alábbiak szerint határozta meg "tartalmazza mindazokat a stratégiai célokat, megfontolásokat, amelyek magukban foglalják a településfejlesztés politikai céljait, törekvéseit az általános- és társadalompolitika alapján. A településpolitika magában foglalja egyúttal mindazokat a feladatokat, amelyek a napi politikai cselekvésben a fejlesztés érdekében szükséges operatív beavatkozásokat felölelik. Vagyis a településpolitikai magatartás az adott település fejlesztése érdekében kifejtett, illetve kifejtendő elsődlegesen politikai jellegű akciók összefüggő rendszerét jelenti."^{3/} A településfejlesztés oly sokszor emlegetett fogalma szerintem is a településpolitika szélesebb fogalomkörén belül helyezkedik el, és ezért tartalmi vonatkozásban a legszorosabb kapcsolatban állnak egymással. A szakszervezetek részéről a területpolitikai munkában, a társadalmi munkamegosztásban középszinten a Szakszervezetek Megyei Tanácsa /a továbbiakban SzMT/ vesz részt, amint erre az Alapszabály feljogosítja: "Irányítja a területpolitikai munkát segítő szakszervezeti tevékenységet. Képviseli a dolgozókat az országos, a megyei, fővárosi, állami, társadalmi szervek és gazdasági vezetők előtt."^{4/} Az SzMT területpolitikai munkájának elősegítése érde-

kében az 1985-ös szakszervezeti választáskor új munkabizottságot hoztak létre "Területpolitikai Bizottságot". Az SzMT-n kívül alsószinten a szakmaközi bizottságok feladata, hogy a helyi tanáccsal, társadalmi szervezetekkel és a szakszervezeti alapszervezetekkel együttesen részt vegyenek a területpolitikai munkában. Ez elvileg helytálló szabályozás, csak az a probléma, hogy nincs minden önálló tanáccsal rendelkező településen Szakmaközi Bizottság /a továbbiakban rövidítve SzKB/, sőt, a városokban sincs, pl. Szegeden 1986-ig nem volt. Ezt a hiányt a gyakorlati munkában dolgozók is "mint lényeges kérdést" tették szóvá. Szerintem ebben az esetben fontos "alapelv" szenved csorbát, nevezetesen a "területi elv". A politikai rendszer alrendszeri és mechanizmusa fejlesztése, korszerűsítése kapcsán indokolt lenne a fenti kérdések módosítása, hozzáigazítása a mai kor követelményeihez, elvárásaihoz. Gondolok itt a szakszervezetek alsószintű területi szerveinek egységes, egyértelmű szervezeti kiépítésére. Mi a helyzet jelenleg? A SzOT Elnökség 1980. október 27-i határozata értelmében az SzMT dönt arról, hogy mely városokban, nagyközségekben hoznak létre szakmaközi bizottságot. Ebből következik a mai igen heterogén állapot - mely köztudott -, hogy megynként eltérő módon, más elvek szerint szervezték újjá, illetve hozták létre az SzKB-kat.^{5/}

A szakszervezetek szervezeti felállása történelmileg alakult ki, többek között a szakmaközi bizottságok is, az országos szintű vezetők álláspontja, hogy a meglévő szervezeti felépítésen nem kell változtatni. Baranyi Tibor a SzOT főtitkára írja A szakszervezeti irányítás vitájának összefoglaló cikkében: "A Szaktanács rétegpolitikai munkájának további tökélete-

sítésére vonatkozó elképzelések kimunkálás alatt állnak. ... Elsősorban a nagyobb társadalmi csoportokat érintő érdekképviselő megteremtéséről, fejlesztéséről gondolkodunk ... A szakszervezeti mozgalom iparági- ágazati és területi felépítésének kérdései most nem szerepelnek munkánk korszerűsítésével összefüggésben."^{6/} Felteszem a kérdést, hogy a jelenlegi szakszervezeti szervezeti felállást "korszerűsíteni" sem szükséges? A realitáshoz hozzá tartozik, hogy a szakszervezeti irányító munka néhány elvi kérdéséről 1985. február hónapban megjelent Virizlay Gyula vitaindító cikke. A szerző nagyon helyesen az objektíve felismert szükségsszerűségből kiindulva állapítja meg, hogy "a társadalom és gazdaság irányításának fejlesztése fölgyorsult, ennek következtében a szakszervezetekben is előtérbe kerültek az irányító munka elvi és gyakorlati kérdései."^{7/} Álláspontom szerint nemcsak a szakszervezetek irányítási rendszerét kell átgondolni és fejleszteni, hanem a szakszervezet felépítését is, mert a társadalom szervezési és irányítási feladatainak változásai közvetlenül hatnak a szakszervezetek szervezeti és irányítási rendszerére is. A szakszervezeti szervezeti felépítésben a változtatás akkor lenne célszerű, ha az új helyzetnek, az új viszonyoknak és elvárásoknak megfelelően az állami- és a gazdasági irányítás korszerűsítésével kerülne szinkronba.

Ennek szükségességét a szakszervezeti irányításról folyó vita is alátámasztotta, melyet a SzOT főtitkára a következőképpen foglalt össze: "Az államigazgatás fokozódó gazdasági, pénzügyi, területpolitikai önállósága erőteljesebben a következő években bontakozik ki. S a településpolitikában a szakszervezetek érdekképviselői jelenlétére és közreműködésére

egyre komolyabb szerep hárul, hiszen a tagság kilencven százalékát érintő lakóhelyi körülmények alakulását befolyásoló fejlesztésekben az SzMT-k, a szakmaközi bizottságok, a tanácsok, a népfrontbizottságok nélkülözhetetlen partnerei.^{8/} Ezek a partnerek a jelenlegi szervezeti struktúrában nincsenek meg mindenhol. Hiányzik a szakszervezet területi szerve mint partner.

II. A szakmaközi bizottságok szerepéről, tekintélyéről

A szakmaközi bizottságok a szakszervezetek képviselői, végrehajtást segítő, véleményező, szervező, ellenőrző területi szervezetei. A gyakorlatban a helyük, szerepük elfogadása nem általános, adódik ez többek között abból is, hogy a szakszervezetek felépítésében kettős elv érvényesül, s ebből a szakmai, az ágazati a régebbi, az általánosan elterjedtebb, a közvéleményben a megrögzöttebb. A szakszervezet feladatai is döntően a "munkahelyhez" kötődtek és ezzel összefüggésben alakultak ki. Hosszú időszaka volt a mozgalomnak, amikor nem is volt más területen feladata, csak az üzemeken belül, esetleg más üzem munkásaival közös cél érdekében együttes fellépés. "Kilépés" az üzem kapuin túlra nem egyszerű, nem könnyű feladat, különösen annak megértése, elfogadtatása és a gyakorlatban történő megvalósítása a szakszervezeti tisztségviselők, a tagság valamint a közvélemény körében. Különösen az ágazati szakszervezetek közép- és alsószintű szervei vontatottan, ill. kevésbé fogadják el a munkahelyen kívüli tevékenységi kört. Túl mélyek a gyökerei az iparági, üzemi, munkahelyi szakmai szervezkedésnek és csak nagyon nehezen fogadják el a szakmai munkahelyi feladatok mel-

lett a "területi" munkával összefüggő kérdéseket, feladatokat. Ma még fellelhetők olyan vélemények, hogy nem az SzKB-nak kell belépni az üzembe, hanem az ágazatoknak kellene kilépni a területi szervekbe, s itt megtalálni, felismerni helyüket, szerepüket, főként feladatukat. A "be- és kilépés" kérdése helyett a jövőben minden szervezetnek elsősorban a valóságos közös érdekek felismerésére és olyan közvetlen kapcsolatok kialakítására kell törekednie, amelynek segítségével a társadalmi, gazdasági célok megvalósíthatók.

A szakmaközi bizottság sajátos szervezet, a területi elv, az ebből adódó feladatok, valamint az ágazati elv alapján kialakult legalsó szervek itt kapcsolódnak össze. E kapcsolat célja többek között, hogy az ágazati szakszervezeteket jobban be kell vonni a területpolitikába. De hogyan? - vetődik fel a kérdés. Legkézenfekvőbb, hogy annak a szervezetnek a közvetítésével - mely az üzem dolgozóit átfogja, koordinálja - jelen esetben a szakmaközi bizottságok közvetítésével. Az SzKB-k szervezeti rendszerben elfoglalt helyéről megállapítható volt, hogy az ágazati szakszervezeti szervek - közép és alsószinten - korábban lekicsinyelték, aggályoskodtak a kiszélesedett tevékenységi kör ellen. A gyakorlatban is sokszor találkoztam a problémával, de elméleti oldalról is felmerült az, hogy kell-e, szükséges-e alsó szinten területi szakszervezeti szervet létrehozni? A tájkonferencián elhangzott, hogy a területi elvből adódóan úgy érződik, a tapasztalat is azt mutatja, mintha az SzKB-kat kívülről "ráépítették" volna a mozgalomra, vagy oldalról ragasztották oda és hosszabb időnek kell eltelni, míg a mozgalom szerves részévé válik.^{9/}

Az ágazati szakszervezetek viszonyulására jellemző, hogy féltékenyek a szakmák az alsó szintű területi szervekre. Attól tartanak, hogy ha jól működnek, akkor az ágazati irányítás körét fogják érinteni oly módon, hogy annak jelenlegi skálája szűkülni, a jog és hatáskörük csökkenni fog. Véleményem szerint is nem tapasztalható gyümölcsöző együttműködés és rendszeres közvetlen munkakapcsolat az ágazati megyei bizottságok és szakmaközi bizottságok között. Pedig a területpolitika területén közös cselekvésre lenne szükség. Sok esetben az ágazati közép-szervek nem adnak tájékoztatást az alapszervezeteknek és nem is számoltatják be a területpolitikával kapcsolatos munkájukról.

Az alapszervezetek részéről tapasztalható, hogy nem értik az SzKB helyét, szerepét a szakszervezetek felépítésében, szervezeti rendszerében. Az alapszervezetek vonatkozásában ugyanis nem felettes-, nem felügyeleti-, nem irányító szerv. Csak koordinálja a területpolitikával kapcsolatos feladatokat. Éppen ezért számos helyen hangzott el a kérdés; Akkor minek van? A kutatásom tapasztalata és az SZMT vezetőjének is az a véleménye, hogy az SzB titkárok többsége^{10/} nem tartja fontosnak, jelentősnek az SzKB munkáját, abban való részvételt, esetleg bizottsági tagságot. Nyilván azért, mert a tagság üzemen kívüli érdekvédelmét teljes mértékben nem ismerték fel, másrészt az üzemen belül végzett érdekvédelmi, érdekképviselési tevékenységet tartják fontosabbnak, melyről rendszeresen be kell számolniuk az őket megválasztó tagságnak. S ha nem ismerik a tagság gondját, ügyes-bajos dolgait és nem járnak el érdekeikben, akkor testületi ülésen bírálják, elmarasztalják őket. A szakmaközi bizottságban végzett munkáról, megbízatásról nem kell szá-

mot adni és az elmarasztalás is kisebb.

Az alsószintű területi szakszervezeti szervek tekintélyéről, a városi, községi párt és tanácsi vezetők, szakmaközi tisztségviselők úgy vélekedtek, hogy rangjának, feladatának jobb ellátása érdekében indokolt lenne szervezeti változtatásokat eszközölni. Ugyanis az 1981-es újjászervezés után a szakmaközi bizottságoktól a legtöbb energiát a testület létjogosultságának elfogadtatása, elismertetése igényelte, hogy településszinten az állami, társadalmi szervek partnerként, a szakszervezeti szervek vonatkozásában koordináló területi szervként ismerjék el. A partnerszervek részéről több helyen tapasztaltam, hogy nem a Szakmaközi Bizottságot ismerték el, illetve fogadták el mint testületet, hanem annak vezetőit, akik korábban munkájukkal vívták ki tekintélyüket, pl. a pártoktatási központ vezetője volt, vagy városi tanács egyik vezetőjeként dolgozott, esetleg jelenlegi főállásából adódóan. Még számos körülmény befolyásolja a bizottságok tekintélyét és hosszú időnek kell eltelnie ahhoz, hogy általánosan elismertek legyenek.

III. Érdekvédelem - területpolitika

"A szakszervezetek sajátos - jellegadó - funkciója az érdekvédelem. Ez a kiemelkedően fontos szerep abból következik, hogy valamennyi társadalmi szervezet közül ők kötődnek leginkább a valóságos, tényleges érdekhez. Ahhoz, amelyek a vezetés számára közvetlenül megfigyelhetők és elemezhetők. ... azon érdekről van szó, amelyek a dolgozó tömegek számára meg- és fél-

ismerhetők.^{11/} Volt időszak amikor az általános felfogás az volt, hogy a társadalmi szervek közül csak a szakszervezetek feladata az érdekvédelemmel való foglalkozás. A szocializmus építése során társadalmi igényként szélesebb körű, általános érdekvédelmi koncepció fogalmazódott meg, mely szerint a politikai rendszer más intézményeinek is megvannak a sajátos érdekvédelmi funkciói. A különböző érdekek különböző módon való védelme együttesen és külön-külön is a politikai intézményrendszerhez tartozó érdekszervezetek feladata. "A szocializmusban nemcsak a szakszervezetek, hanem az állami szervek, a jogi szabályozás, a párt-, sőt a munkáltatói szervek is ellátnek szűkebb és tágabb értelemben vett érdekvédelmi szerepet."^{12/} A párt többek között a politikai-, elsősorban ossztársadalmi érdeket képviseli, védi, az érdekek végső szintézisét alapul véve. A tanácsma már a lakosság munka- és életkörülményeivel összefüggő kérdésekben lát el érdekvédelmi tevékenységet. A szakszervezetnek elsősorban a munkahelyen belül és másodsorban a munkahelyen kívül a területen élők élet- és munkakörülményeivel kapcsolatos összes kérdésben kell differenciált érdekvédelmi feladatokat és érdekvédelmi képviseletet ellátni.

A két fő területről röviden csak néhány gondolatot vetnék fel:

a) A munkahelyi érdekvédelem, ez a régi klasszikus értelemben vett szakszervezeti munkának kiemelt területe, sok esetben ez jelentette a szakszervezeti munkát. Ma az érdekek egyeztetése, ütköztetése, sokrétűsége, igen összetett, bonyolult tevékenységgé formálta a munkahelyi érdekvédelmet. Itt csak utalnék a munkavállalói és tulajdonosi egyidőben meglévő pozícióra, s az ebből adódó árnyalásokra. Újabban a rétegek érdekvédelme

nyer aktualitást, melyre fel kell készíteni a tisztségviselőket. Felmerül a kisebbségi álláspont következetes, valamilyen formában történő intézményes védelme. A szakszervezeti fórumokon biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a dolgozókkal folytatott viták során felmerült különböző érdekek ütköztetése nyíltan felszínre kerüljön, és szólni kell az érdekellentétek, az érdekütköztetések megoldásának módjáról. Az érdekmozgásokat figyelemmel kell kísérni, fel kell tárni azok társadalmi okait az objektív valóság és az alapvető társadalmi, gazdasági törvények alapján. Mindezek ismeretében az érdekmozgásokat a szakszervezeteknek befolyásolni szükséges.

b) A lakóhelyi érdekvédelem: a szakszervezeteknek ki kell lépni a munkahelyi érdekvédelem bűvös köréből és a lakóhelyi érdekvédelem területével is rendszeresen foglalkozniuk szükséges. Ez a feladat csak az utóbbi időben került a területi szakszervezeti munka homlokterébe. Miért szükséges a szakszervezeteknek ezzel a kérdéssel foglalkozni? Mert az emberek /a dolgozók/ életének két fő színtere van, egyik a munkahely, a másik a lakóhely. Nem lehet közömbös a szakszervezetek számára, hogy hol, milyen körülmények között dolgoznak, illetve laknak tagjai, hogyan élnek az üzemek, intézmények dolgozói munkaidő után. Ezt a kérdést ma nem lehet megkerülni és nem foglalkozni vele. Különösen azóta égető a kérdés, mióta a munkavállalók nagy része nő dolgozó, megtörtént a nők munkába állítása. Ezért a szakszervezeteknek is fontos, ha úgy tetszik "létkérdés" a tagság jogos érdekeinek minden területen való felismerése, annak közérthető módon történő megfogalmazása. A szakszervezeti lakóhelyi érdekvédelem szorosan kapcsolódik a tanács a lakosság életkörülmé-

nyeit biztosító befolyásoló tevékenységéhez.

A tanácsoknak a "tagolt" társadalom érdekszféráinak egymáshoz való viszonyát, kölcsönhatását figyelembe véve kellene egyeztetni, rangsorolni a lakossági igényeket. Ebben a szakszervezetek területi szervei komoly, megalapozott segítséget tudnának nyújtani. A lakosság érdekeinek védelmét egy szerv nem képes ellátni, ezért a tanácsnak össze kell fogni az ebben érdekeltet. Ezek köre bővült, "kiegészült" a szakmaközi bizottsággal. A településpolitikában igen fontos szerepe van a Népfront szervezetnek és a mellettük működő Településpolitikai Bizottságoknak. A bizottság célja többek között a mozgalom társadalmi jellegének erősítése, széles társadalmi keret megteremtése, hogy az alulról jövő kezdeményezéseket, érdekeket közvetítse, képviselje és a településfejlesztési koncepciók kialakításában részt vegyen. Ha az érdekelt állami és társadalmi szervek érdemben - nem formálisan - tudnak közösen, tartalmasabban együtt dolgozni, akkor az érdekvédelmi területen meglévő együttműködés egyben az állami élet demokratizmusának szélesedését is jelentheti. Ezt a gyakorlatot - a szakmaközi bizottságoknak a területpolitikai munkában való részvételét - a társadalmasítási folyamat apró lépésének tekinthetjük.

A szervezett dolgozók és családtagjaik - a lakosság - érdekképviselője, érdekvédelme, az érdekek egyeztetése a területpolitikához tartozó kérdés. A városi, községi tanácsok önállóságának növelésével párhuzamosan szükséges a partner területi szakszervezeti szerv feladatkörét, felelősségét, hatáskörét szélesíteni és hozzáigazítani; hogy szinkronban legyenek. A területpolitika fogalmkörét Szabó Kálmán a következőkben foglalja össze: a városok, községek - a települések - sajátos

fejlődéséről, életműködésük folyamatosságáról való szervezett gondoskodás, melynek megvalósítása érdekében a területen lakók széleskörű összefogása szükséges. Ebben az összefogásban az állami és társadalmi szervek szerepe a döntő. "A területpolitika ... a párt és kormány általános elvi politikájának alkalmazása az adott megyében, a helyi sajátosságok figyelembevételével. Az országos és helyi kérdések összehangolása olyan eszköz, melynek segítségével a gazdasági, szervezeti erőket, a rejtett tartalékokat, a tudati tényezőkkel összhangban, egyre nagyobb hatékonysággal használják fel a párt, a kormány politikájának megvalósításáért, az ott élő dolgozók élet- és munkakörülményeinek javításáért, a kultúrszínvonal emeléséért."^{13/}

IV. A tanácsok és a szakmaközi bizottságok kapcsolatai

A kapcsolatrendszer legfontosabb eleme - a területpolitika -, amely az együttműködés egész területét átöleli. Alsószinten a tanácsok és az SzKB-k együttműködésének keretét az írásban foglalt megállapodások adják. Elkészítésekor figyelembe vették a Minisztertanács Tanácsi Hivatala és a SZOT Elnökségének az 1/1982. számú együttes irányelvét és ennek megfelelően zömében 1982-ben készültek el az egyes települések megállapodásai, amelyek nagymértékben elősegítették a tartalmi és szervezeti együttműködés kereteit, feltételeit és konkrét formáit. A város-, községpolitika kialakítása széles demokratikus fórumrendszeren keresztül történhet meg, elvárás, hogy ebben az üzemek, lakóhelyek illetve azok képviselői is részt vegyenek. Az SzKB-k az érdekmozgásokban "transzmissziós" szerepet töltenek be. Ezt csak úgy tudják ellátni, ha széles

bázison nyugvó tömegkapcsolattal és jó partneri viszonyal rendelkeznek. A partneri kapcsolat egyik megnyilvánulása egymás üléseire való meghívás illetve részvétel. A két megyében folytatott kutatás eredményeként megállapítható, hogy a 16 SzKB titkár közül 5 fő a tanács választott tagja, 11 fő állandó meghívott. A tanács vb-nek az SzKB titkárok közül nincs választott tagja, 12 fő rendszeresen meghívott, 2 fő esetenként meghívott, 2 főt csak az érintett napirend tárgyalására hívják meg.

Felvettem: Hogyan ítélik meg annak a lehetőségét, ha a területi szakszervezeti szerv titkára hivatalból szavazati jogú tagja lenne a helyi tanácsnak? Döntő többségnek^{14/} az volt a véleménye, hogy előnyére szolgálna a szakszervezeti munkának és a területpolitikai feladatok megvalósításának, mert a szakmaközi bizottság által koordinált érdekek, vélemények nem közömbösek a tanácsi döntések meghozatalakor. Minél szélesebb társadalmi réteg véleménye van benne egy-egy döntésben, annál inkább megalapozottabb és végrehajthatóbb lesz. S ez egyben segíti a tanácsi munka jobb ellátását is. Meggyőződésem szerint emelné a bizottság tekintélyét, befolyását, súlyát. A munka tartalma szempontjából a fejlődést elősegítő lépésnek tekintem. A hivatalból tagok száma minimális lenne a választott tagokhoz viszonyítva - 3 vagy 5 fő - így nem képzelhető el, hogy leszavaznák a választott tagokat. Jelenleg is van lehetőség, hogy az SzKB titkárt vagy a párttitkárt tanácstagnak megválasszák, nehézség ott jelentkezik, hogy ez esetben elsősorban a választó körzet lakóinak ügyes-bajos dolgait kell intéznie és még a képviselt szervezett tagság érdekeit is kell vé-

deni. A két feladat együtt tapasztalatom szerint sok.

A tanáccsal való együttműködés főbb területei:

a) az éves helyi tanácsi település-, területfejlesztési tervek, koncepciók véleményezése és a kialakításában való részvétel;

b) a közép- és hosszútávú tervek ismertetése, véleményezése;

c) az éves költségvetési terv megtárgyalása.

Általánosságban az együttműködés "a gazdasági, terület- és településfejlesztési, szolgáltatási és társadalompolitikai döntéseknek a tervezésére, előkészítésére, végrehajtására és ellenőrzésére terjed ki, amelyek közvetlenül érintik a dolgozók élet- és munkakörülményeit."^{15/}

a) Az éves helyi tanácsi település-, területfejlesztési tervek, koncepciók kialakítása, véleményezése

A helyi rövidtávú település- és területfejlesztési tervek a legközvetlenebbül érintik a terület lakosságát, ezért lényeges ennek kialakításában, elfogadásában, megvalósításában, hogyan vesz részt a szakszervezet alsószintű területi szerve? A kutatás során fontosnak minősítettem, hogy a közérdekű tervek előkészítési szakaszában érdemi módon hogyan tud, vagy tudna a szakmaközi bizottság bekapcsolódni? A tanács javaslatot kér az SzKB-től a terv elkészítése előtt. A javaslatok széleskörű integrálásán van a hangsúly, melynek egyik formája az, hogy az SzKB-ba delegált 9-15 tag a saját és a kijelölt üzemek, intéz-

mények szervezett dolgozóinak véleményét, javaslatait, igényeit, a választott szakszervezeti tisztségviselők és a helyi demokratikus szakszervezeti fórumok által biztosított lehetőséget felhasználva a tagságtól közvetlen, vagy közvetett módon begyűjtik. Az így beérkezett óhajokat rangsorolják és írásban megküldik a tanácsnak és az elkészült tervjavaslatot széles körben ismertetik. Ahol erre időt, energiát fordítanak, ott még az üzemi intézményi fórumot is igénybe veszik, hogy a dolgozó kollektívákat közvetlenül tájékoztassák, így pl. a brigádvezetők tanácskozását, vagy bizalmi testület üléseit, ahol mód van rá, összdolgozói tanácskozást. Több településen kialakult gyakorlat, hogy a tanács az általa elkészített fejlesztési tervhez elkészíti a társadalmi munka igényének lehetséges elképzeléseit, tervét. Ebben azt próbálják előre feltérképezni, hogy hol, mennyi, milyen formájú - szakipari, nehéz fizikai, könnyebb munka stb. - társadalmi munkára lesz szükség. Ezt a szakmaközi bizottságon keresztül a helyi ágazati szakszervezetek - üzemek, intézmények - tisztségviselői megkapják és ennek ismeretében teszik meg vállalásaikat. Már előre tudják, hol, várhatóan mikor fognak társadalmi munkát végezni, amire nincs jelentkezés arra mozgósítanak. Így tervszerűbb, ellenőrizhetőbb és sokkal eredményesebb a köz javára felajánlott munka. Ma még sokhelyen az SzKB-k részt vesznek a tanácsi fejlesztési tervek kialakításában és véleményezik azt, de ez a részvétel inkább formai, mintsem érdemi. Törekvés van arra, hogy a kapcsolatokban a még létező formális vonások helyett teljes egészében a cselekvő együttműködés bontakozzon ki.

"A településfejlesztés elsődleges feladata, hogy kedvező

kereteket teremtsen a gazdaság intenzív fejlődéséhez, az élet-körülmények javításához, az urbanizációs folyamatok kiszélesítéséhez, a kisebb térségek, települések összehangolt fejlesztéséhez, a szocialista életmód kibontakoztatásához.^{16/} A kérdés vizsgálatával összefüggésben kiemelném, hogy a településfejlesztés, az ellátás mindenkor jelentős hangulati tényező, amelyre a szakszervezeteknek - mint a dolgozók érdekvédelmi szervezetének - kiemelt figyelmet kell fordítani. Még akkor is, amikor a szerényebb anyagi lehetőségek sok területen csak a szinttartást biztosítják és csak a legégetőbb területeken korlátozott mértékű fejlesztést tesznek lehetővé. A helyi városi és községpolitikai érdekek alakításában más objektív körülmények is kényszerítőleg hatnak, hogy olyan város- és községpolitikát folytasson a tanács, amely feltételezi a szoros együttműködést a társadalmi szervekkel és tömegszervezetekkel. Ennek követésre méltó gyakorlata van kialakulóban; a tanács illetékesei negyedévenként városi, nagyközségi, községi szintű koordinációs értekezleten ismertetik az elvégzett és a soon következő településfejlesztési és más feladatokat, amelyre az SzKB és más társadalmi szervek is állandó meghívottak, pl. Gyula, Kondoros. Ez a fórum bizonyos fokig a területpolitikával kapcsolatos munkamegosztásnak is keretet biztosít.

A rövidtávú tervek előkészítésében való érdemi közreműködést befolyásolja az a ténylegesen fennálló helyzet, amely szerint a tanács több irányú szakapparátussal rendelkezik. Míg a szakmaközi bizottságok nem rendelkeznek semmilyen apparátussal.^{17/} Szerintem a jövő szempontjából alapkérdés, hogy a területi szakszervezeti szerveken keresztül milyen mértékben tud-

ják a város- és községpolitikai kérdések kialakításába, annak eldöntésébe és a megvalósításba a településen dolgozókat érdemben bevonni. A gyakorlatban tapasztaltam, hogy a bizottságok legnagyobb problémája, hogy a területükön lévő szervezett dolgozók véleményét, javaslatát nagyon nehezen, sok fáradságos utánjárással tudják csak összegyűjteni. Léteznek "falugyűlések", amelyek fórumot biztosítanak a településfejlesztéssel kapcsolatos széleskörű véleménynyilvánításra, s ennek tartalmi munkája az elvárásoknak nem minden esetben felel meg. Az SZKB tevékenységének fő kérdése az, hogy a szervezett dolgozók minden irányú érdekeit tudja-e védeni, ill. képviselni. Ennek az elvárásnak csak akkor tudnak megfelelni, ha a munkahelyen kívüli érdekegyeztetési folyamatba érdemben, egyenrangú partnerként vesznek részt.

A településfejlesztés körébe tartozik a lakáskérdés, amellyel való foglalkozás kiemelt feladata mind a tanácsnak, mind a társadalmi szervezeteknek. A 80-as években egészen másként jelentkezik, mint korábban. Az állami és helyi költségvetés szűkös volta az állami lakások építésének csökkenését eredményezte. Általános tendencia jelenleg a magánereőből épülő egyedi, illetve társasházak építése. Az SZKB-k feladatuknak tekintik, hogy szorgalmazzák a tanácsnál a magán- vagy társasházak építésére alkalmas olcsó telkek kialakítását. Keresni kell a szakszervezeteknek, hogy a korábban jól bevált "munkás lakásakció" helyett milyen kedvezményes formában tudna egyszerű, kispénzű tagjainak segítséget nyújtani. Felmerült a vállalati szervezésű kedvezményes lakásakció beindítása, de ennek akadálya az, hogy a vidéki kis-, középvállalatok nem rendelkeznek számottevő

anyagi alappal. Még a városi-községi szintű közös szervezésnek sem volt bázisa. Az SzKB-k helyzetfelismerését dícséri a "lakás-fórum" szervezése, melyre az érdeklődő lakosságot hívták meg, és a község-, város illetékes vezetőit, így a párt, a tanács, az OTP, a TÚZÉP stb. A fórum elősegítette egyrészt a lakosság tájékoztatását, informálását, másrészt a közvetlen kapcsolat kialakítását. Máshol a helyi tanácsok által kiadott lakásrendelet-tervezetet vitatták meg testületi ülésen, és az így kialakított állásfoglalást ismertette az SzKB titkára a tanácsülésen. A tanács által kibocsájtott rendelettervezetek megismertetését, megvitatását még szélesebb körben lehetne megrendezni, pl. a dolgozók munkahelyén. Az SzKB-k képviselőik útján részt vesznek azon társadalmi bizottságokban, amelyek a lakáselosztást segítik elő.

A gyermekintézmények kérdése. Az iskolák, gyermekintézmények^{18/} fejlesztésének kezdeményezésében mindenhol az SzKB-k jelen vannak, mivel ez az egyik olyan közérdekű kérdéscsoport, melynek képviselőit, hiányát vagy meglétét folyamatosan figyelemmel kíséri a lakosság. "A gyermekintézmény-hálózat fejlesztését igényli a munkaerő-szükséglet kielégítése, de van ennek élet-szinvonal-növelő hatása is, és az is fontos, hogy a gyermekek egészséges, szocialista szellemű nevelést kapjanak."^{19/} Legtöbbször ezen területen találkozunk a területen élők igénye és a terület vezetőinek elképzelése. A társadalmi munka-felajánlások többsége a gyermekintézmények fejlesztése érdekében történik. E célok megvalósítására viszonylag a legkönnyebb mozgósítani a helybéli lakosság széles rétegeit. A társadalmi munkavégzés mellett pénzbeli támogatási formával is találkoztam több helyen,

(Óévaványa, Gyula). Ami jelenleg megoldatlan nagy probléma az az, hogy az eljáró dolgozók társadalmi munkaakciójából, a kommunista műszakokból befolyó összegek nem a lakóhelyi tanácshoz folynak be, hanem a munkahelyi területhez, így annak felhasználására is ott kerül sor. Ugyanakkor a gyermekintézmények megléte vagy hiánya, az áruellátás kérdései a lakóhelyen jelentkeznek. Indokolt lenne, hogy a társadalmi munkaakcióban, az érintettek a lakóhelyükön vennének részt.

A településfejlesztéssel kapcsolatosak a helyi közlekedés és bejárás, illetve eljárás kérdései. A helyi közlekedés, bejárás, eljárás az üzemek munkaerőellátásával, a munkába járással összefüggésben kerülnek a szakszervezet területi szervének napirendjére, ahol már figyelembe kell venni, és összhangba kell hozni az üzemrész érdekeit a lakosság érdekeivel. Az érdekütköztetésre, az érdekellentétek feloldására az SzKB-k fórumain kerül sor. Gyakorlattá vált, hogy az illetékes szervek a döntés előtt, az elképzelések összeállításakor javaslatokat, elgondolásokat kértek a szakszervezetektől, amelyeket a tervezet összeállításánál figyelembe vettek. A városokba bejáró dolgozók problémáját vetném föl, hogy az ő területi érdekeiket kik, hogyan képviselik? Az eljáró dolgozók közlekedése alkalmanként eljut a szakmaközi bizottsághoz, de mivel nem ott dolgoznak, ahol laknak, mi több, lakóhelyükön nem tartoznak egyik ágazati szakszervezethez sem, így a szakszervezetek által képviselt lakóhelyi érdekvédelemben sem részesülnek, csak a tanácstag képviseli őket, mint választókat.

az egészségügyi ellátáshoz is kapcsolódnak az SzKB-k. Elsősorban üzemi, körzeti orvosi, gyógyszerügyi ellátással, és az

ügyelettel összefüggő kérdések azok, amelyek a területen lakó szakszervezeti tagok életkörülményeit befolyásolják. A területen létrehozott "Rehabilitációs Bizottságok" munkájában az SzKB-k titkárai vesznek részt, de nincs még kiforrva, hogy milyen konkrét feladatok hárulnak a területi szakszervezetekre, és az sem, hogyan tudják megvalósítani. Még csak elvétve található az a gyakorlat, amikor a tanács szakigazgatási szerve, a KÖJÁL és az SzKB üzemben végzett átfogó közös ellenőrzést. Véleményem szerint a jövőben ezt a formát általánossá kellene tenni, mert az élet- és munkakörülmények komplex vizsgálatára van szükség, amelyben a környezetvédelemre is külön figyelmet kellene fordítani. A környezetvédelemmel való foglalkozás a szakszervezeteknek is feladata kell, hogy legyen. Nem lehet közömbös a területi szakszervezet, hogy tagjai a munkahelyen milyen egészségtelen körülmények között dolgoznak, de az sem mindegy, mennyire szennyezett a lakóhely levegője, környezete. Ez össz-társadalmi érdek, amelybe a szakszervezeteknek aktívan be kell kapcsolódniuk. Nem kimondottan egészségügyi ellátáshoz tartozó, de mégis felvetem, a tanácsi segélyezésben való közreműködés-, együttműködés kérdéseit, valamint a vállalati segélyezés és a tanácsi segélyezés egyeztetésének gyakorlatát. A párhuzamosságok, esetleges átfedések mindezt szerintem indokoltá teszik.

A területfejlesztéshez kapcsolódik a település kereskedelmi hálózatának kiépítettsége és az ellátás is. A szakszervezeteknek sem közömbös, hogy a szervezett dolgozók és a helyi lakosság hol, hogyan, milyen körülmények között, egyáltalán mit tud vásárolni a keresetéből. Az ellátás elsősorban a tanács feladata, de a területi szakszervezeti szerv közreműködé-

sére is szükség van. A konkrét lépéseket a tanácsnak kell megtennie, míg a szakszervezetek az ellenőrzés útján segítik ezt a munkát. A kereskedelem társadalmi ellenőrzését a munkahelyek által megbízottak, a szakmaközi bizottságok koordinálásával végzik. Kettősség jelentkezik e területen, egyrészt a munkahelyi szakszervezet, másrészt az SzKB is felkérheti vizsgálat lefolytatására őket. Ugyanakkor a rendszeres, előre meghatározott átfogó ellenőrzéseket a tanács illetékes osztályával közösen folytatják le. Ebben a kérdésben az SzKB koordináló szerepe tapasztalatom szerint kevés. Még eredményesebb, áttekinthetőbb lenne a munka, ha ennek a fontos területnek az irányítását a szakmaközi bizottságok látnák el. Jelenleg az SzKB-k nem írhatnak elő semmilyen kötelezettséget az ágazati alsó szerveknek, nem kötelező jelentés vagy információ adása sem. Ez a probléma az alsószintű területi szakszervezeti szerv, nevezetesen a szakmaközi bizottság hatékony működésének problémája. A kereskedelmi ellátáshoz tartozik a szolgáltatás, amely szintén kihatással van a lakosság hangulatára és életszínvonalbeli tényező. Nagyobb szolgáltatási központok kialakítása már a középszintű irányító szervek hatásköre, melybe az SzMT képviseli a terület dolgozóit.

A kulturális, művelődési és sporttevékenység. Jelentős helyet foglal el mindhárom terület a területi szakszervezeti munkában. Az SzKB-nak a tevékenysége a területen lévő kulturális, közművelődési központokkal való szoros együttműködésre, a közös rendezvények szervezésére, mozgósítására irányul.

A sportmunka látványosabb, eredményesebb területe a szakszervezeti tevékenységnek. A sportprogramok kialakításában az SzKB képviselői aktívan részt vesznek, viszik a munkahelyek dol-

gozóinak igényét és az elfogadott sportnaptár rendezvényeiről az üzemi tömegsport felelősök közreműködésével adnak visszajelzést. A szervezett dolgozók mozgósítását is az aktívahálózat bevonásával végzik. Jó az együttműködés az állami és társadalmi szervezetekkel is.

A területpolitikai célok, tervek megvalósításának leggyakrabban anyagi természetű akadályai vannak. A jogszabály értelmében az üzemek, gazdálkodó szervezetek város-, községfejlesztési hozzájárulást kötelesek fizetni (1985 év végéig) a telephely szerinti tanácsnak. A vizsgálat során többször felmerült, hogy a kisebb településekről nagyszámú eljáró dolgozó van, akiknek a lakóhelyükön jelentkeznek mindazok a problémák, amelyekről a tanulmányban szóltam. Javasolták, hogy célszerű lenne a községfejlesztési hozzájárulás összegét arányosan megosztani, mégpedig úgy, hogy az üzem, gazdálkodó szervezetek dolgozóinak lakóhelyét vennék alapul és a tanácsok ennek arányában részesülnének a hozzájárulás összegéből. A jövőben "Fel kellene oldani az ingázókban azt a rossz társadalmi közérzetet, hogy munkahelyükön, a városban (kiemelt településeken) részben az ő munkájuk eredményeként adottak a megfelelő életfeltételek, lakóhelyükről viszont hiányoznak."^{20/} Ugyanez a helyzet, amikor a vállalati központok, trösztök a gyermekintézmények fejlesztéséhez anyagiakkal járulnak hozzá a telephelyükön lévő tanácsai fejlesztésekhez. A vidéki vagy más településen lévő gyárak, gyáregységek, amelyek a szociális keretek megtermeléséhez szintén hozzájárultak, annak előnyéből nem részesülnek.

V. A szakmaközi bizottságok és a szervezeti felépítés kérdései

Az SzKB-k szervezeti struktúrája, hatásköre különböző fejlődési szakaszokon ment keresztül. Korábban a szórványtagság a nyugdíjas tagok összefogására, s az ebből adódó feladatok elvégzésére volt hivatva az SzKB. Nem volt életképes, tekintéllyel nem rendelkezett. Ebből az állapotból előrelépést jelentett az 1981. évi újjászervezés. A társadalmi, politikai és gazdasági életben bekövetkezett változások hatására a szakszervezetekben is napirendre kerültek az irányító munka elvi és gyakorlati kérdései. Az alsó szintű irányítás rendszerében nincs mindenhol a szakszervezeteknek kiépített képviselői testülete, mert a szakszervezetek szervezeti felépítésében törés van, úgyis fogalmazhatom, hogy nincs befejezve. Az alapszabály szerint "A magyar szakszervezetek felépítését és működését a demokratikus centralizmus szervezeti és működési alapelve, valamint az iparági-ágazati szervezkedés elve határozza meg."^{21/} A jelenleg létrehozott - nem választott - és működő szakmaközi bizottságok nem felelnek meg a demokratikus centralizmus elvének. A SZOT titkára irásában felteszi a kérdést "Át kell gondolnunk azt is, hogy feltétlenül rá kell-e húzni minden szakszervezeti szervezetre a demokratikus centralizmus működési elvét?"^{22/} Közismert a szakszervezetek "kettős elv" szerinti felépítése, ebből az egyik, "a területi elv" nem valósul meg következetesen és általánosan. Nevezetesen a városokban, községekben nincs mindenhol szakmaközi bizottság. Pedig erre - a gyakorlati munka vizsgálata alapján - nagy szükség lenne. Ezért szükségesnek és célszerűnek tartanám, hogy a párt, a tanács, a népfront, a KISZ-hez hason-

lőan a szakszervezet struktúrája kiépüljön a következő elnevezésekkel. Létező területi szakszervezeti szervek:

- Szakszervezetek Országos Tanácsa - SZOT
- Szakszervezetek Megyei Tanácsa - SZMT

A Szakmaközi Bizottság helyett javaslom:

- Szakszervezetek Városi Tanácsa - SZVT
- Szakszervezetek Nagyközségi (Községi) Tanácsa - SZKT

A szakszervezetek városi tanácsai és a nagyközségi (községi) tanácsai gyakorlatilag a szakmaközi bizottságok jog- és feladatkörét, szerepét vennék át.^{23/} Természetesen az "ágazati elv"-nek megfelelően épülnének ki az alapszervezetek.

"Mi nem javasoljuk a városi-nagyközségi szakszervezeti tanács létrehozását, de azt feltétlenül el kell érünk, hogy a tradicionális elnevezés mélyebb tartalmat, olyan szervezeti formát alkosson, amelyik képes a település szervezett dolgozóinak képviselőtére, érdekvédelmére, a tanáccsal való együttműködésre. A névváltoztatás önmagában csupán formai lépés. Tartalmát tekintve viszont új vezetési szintet takar, amit sürgősséggel tartunk. A szakmaközi bizottság elnevezés és tartalom mellett sokkal több érv szól. Egyrészt ez a szövetségi összetartozást fejezi ki - nevében is. Másrészt ebben is van bizonyos vezetési-irányítási jelleg.

Ez utóbbival összefüggésben kell ill. lehet vitatkozni, hogy a szakmaközi bizottság az adott település szakszervezeti vezető szervezete-e? (Vagy azzá kell-e válnia?) Egyértelmű, hogy ma nem az. Sokan vitatják is, hogy azzá kell-e válnia, ill. meghatározott kérdésekben biztosítani számukra a döntés jogát, amit az alapszervezeteknek is tudomásul kell venni. Ez

nem egyenlő az irányítással. Véleményünk szerint elkerülhetetlen, hogy meghatározott kérdésekben vezető jellegű feladatokat lásson el.^{24/} Általánosan elfogadott, hogy a szakmaközi bizottságok területi szakszervezeti szervezetek, nyilvánvaló, hogy ennek az elvárásnak kell megfelelniök. A területi szakszervezeti szerv új felfogásával találkozunk a SZEKI által megjelentetett tanulmányban; "a szakmaközi bizottságokat a területen (város, nagyközség) működő iparágak, szakmák ill. azok alapszervezetei területi szövetségének tekintjük ... Azt is mondhatjuk, hogy a szakszervezeti mozgalom gazdagodik egy új szervezeti elvvel, amit az 'egy település, több szakszervezeti alapszervezet **szakmaközi szövetsége**' fejez ki."^{25/}

A fentiekből is látható, hogy az alsószintű területi szakszervezeti szervek nevezetesen a szakmaközi bizottságok szervezeti és tartalmi kérdéseinek a továbbfejlesztése aktuális, napirenden lévő kérdés. Mindezeket úgy kell módosítani, változtatni, hogy a szükséges jog- és határkörrel rendelkezzenek.

Már a SZOT X. plénuma is megfogalmazta a szakszervezetek hatékony részvételét a tervek kialakításában, beleszólás a lakáshelyzet, az egészségügyi ellátás, a bölcsődei és óvodai hálózat bővítésébe; a szervezeti életre vonatkozóan pedig a választott területi bizottságok fenntartását megfelelő joggal és hatáskörrel. A területpolitikának nem minden területével tudtam foglalkozni, amelyeket érintettem, azt sem a teljesség igényével. A cél az, hogy a szakszervezet területi szerveinek a szakmaközi bizottságok felépítése, tartalmi és területi irányító munkája összhangban legyen a társadalom állami, politikai, gazdasági szervezeteivel, és megfeleljen a társadalmi igényeknek, elvárásoknak.

IRODALOMJEGYZÉK

- 1/ A Csongrád megyei SZMT által elfogadott "A Szakmaközi Bizottságok Működési Szabályzata.
- 2/ Lenin: A szakszervezetek szerepe és feladatai az új gazdasági politika viszonyai között. A tézisek tervezete. IÖM 44.k.
- 3/ Virizlay Gyula: Irányító munkánk néhány elvi kérdése. Szakszervezeti Szemle, 1985/2. sz.
- 4/ Magyar Gyula: A területpolitika néhány tapasztalata. Szakszervezeti Szemle, 1980/5. sz.
- 5/ Perczel György - Szigeti Ernő: A terület- és településfejlesztés eredményei, feladatai. Propagandista, 1984/5. sz.
- 6/ Dr. Schmidt Péter: Szocialista demokrácia Társadalmi Szemle, 1980/7. sz.
- 7/ Györgypál Katalin: A magyar szakszervezetek helyzetének néhány időszaki kérdéséről. SZEKI tájékoztató, 1985/1. sz.
- 8/ Dr. Bors Zoltán: Együtt a közös célért. Szakszervezeti Szemle, 1984/11. sz.
- 9/ Magyar Szakszervezetek Alapszabálya. Munka, 1981/1.
- 10/ MSZMP KB 1983. október 12-i állásfoglalása. Pártélet, 1983/11. sz.
- 11/ SZOT 1981. április 17-i határozata. Szakszervezeti Értesítő, 1981/6. sz.
- 12/ Szabó Kálmán: Az SZMT szerepe a területpolitika alakításában. Szakszervezeti Szemle, 1980/1. sz.
- 13/ Gáspár Sándor: A szakszervezetek és a változó körülmények I. Szakszervezeti Szemle, 1984/11. sz.
- 14/ Békés és Csongrád megyei SZMT jegyzőkönyvek, jelentések. A két megyében működő 23 szakmaközi bizottság közül 17-et személyesen felkerestem elbeszélgetések, magnófelvételek.

- 15/ Bihari Mihály: Politikai mechanizmus és demokrácia.
Válság és megújulás c. tanulmánykötetben. Kossuth, 1982.
- 16/ Kőszegfalvi György: Településfejlesztés, településpolitika.
Kossuth, 1985.
- 17/ Baranyi Tibor: Korszerű gondolkodás és munka.
Szakszervezeti Szemle, 1985/11.
- 18/ Ungár György: A szakmaközi bizottságok feladata, helye, szerepe a területi szakszervezeti munkában, munkamegosztásban.
Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete 1985-86.

J E G Y Z E T E K

- 1/ Bihari Mihály: Politikai mechanizmus és demokrácia
Válság és megújulás c. tanulmánykötet 287.p. Kossuth, 1982.
- 2/ Hivatkozva Magyar Gyula: A területpolitika néhány tapasztalata c. cikkére, Szakszervezeti Szemle 1980/5. 58-64.p.
- 3/ Kőszegfalvi György: Településfejlesztés, településpolitika
Kossuth, 1985. 26.p.
- 4/ Magyar Szakszervezetek Alapszabálya, melyet a Magyar Szakszervezetek XXIV. Kongresszusa fogadott el. Idézet a Munka 1981/1. sz. 27.p.
- 5/ Csongrád megyében 7 helyen, a települések döntő többségében nincsen. Békés megyében 1981-ben az újjászervezés után 25 városban, községben volt, 1985-ben már csak 16 helyen létezik SzKB. Pest megyében 22 létezik, melyből 8 gyengén működik.
- 6/ Baranyi Tibor: Korszerű gondolkodás és munka
Szakszervezeti Szemle 1985/11. 42. 46.
- 7/ Virizlay Gyula: Irányító munkánk néhány elvi kérdése
Szakszervezeti Szemle 1985/2. 3.4.p.
- 8/ Baranyi Tibor: Korszerű gondolkodás és munka
Szakszervezeti Szemle 1985/11. 46.p.
- 9/ Hódmezővásárhelyen 1984. október 24-én megtartott "Szakmaközi Bizottságok tájkonferenciáján" hangzott el.
- 10/ Kb. 55-60 %-ra tehető ezen titkárok aránya, ez nem statisztikai felmérésen alapszik.
- 11/ Gáspár Sándor: A szakszervezetek és a változó körülmények I.
Szakszervezeti Szemle 1984/11. sz. 6.p.
- 12/ Gáspár Sándor: A szakszervezetek és a változó körülmények I.
Szakszervezeti Szemle, 1984/11.sz. 6.p.
- 13/ Szabó Kálmán: Az SzMT szerepe a területpolitika alakításában. Szakszervezeti Szemle 1980/1.sz. 61.p.

- 14/ A szakmaközi bizottságok titkárainak 75 %-a szükségesnek tartaná a hivatalbóli tanácstagságot. A megkérdezett tanácsi vezetők közel fele is jónak tartaná.
- 15/ Dr. Bors Zoltán: Együtt a közös célért. Szakszervezeti Szemle 1984/11. sz. 59.p.
- 16/ Perczel György - Szigeti Ernő: A terület- és településfejlesztés eredményei, feladatai
Propagandista 1984/5. sz. 63.p.
- 17/ Megjegyzem, nincs is rá szükség, és nem azzal a céllal vettem fel, hogy annak létrehozását tartanám indokoltnak.
- 18/ Gyermekeintézményekhez tartozónak tekintem a bölcsődék, óvodákon kívül a játszóterek, iskolai sportlétesítményeket.
- 19/ Szabó Kálmán: Az SZMT szerepe a területpolitika alakításában. Szakszervezeti Szemle, 1980/1. sz. 65.p.
- 20/ Dr. Bors Zoltán: Együtt a közös célért. Szakszervezeti Szemle 1984/11. sz. 62.p.
- 21/ A Magyar Szakszervezetek Alapszabálya, melyet a SZOT XXIV. Kongresszusa fogadott el. A Munka 1981/1.sz. 25.p.
- 22/ Virizlay Gyula: Irányító munkánk elvi kérdése.
Szakszervezeti Szemle 1985/2.sz. 5.p.
- 23/ Vö. Harangozó József: Az alsó és középfkü szakszervezeti szervek részvétele az irányításban. Hatásuk a gazdaság működésére c. tanulmány; A gazdaság és társadalom viszonya a szocializmus építésének jelenlegi időszakában
JATE M-L Központi Tanszékcsoport, Szeged, 1986. 165-166.p.
- 24/ Ungár György: A szakmaközi bizottságok feladata, helye, szerepe a területi szakszervezeti munkában, munkamegosztásban. (Zárótanulmány)
Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete, 1985-86. 23.p.
- 25/ Uo. 15.p.

- 210 -

REZÜMÉK

LÁSZLÓ KOVÁCS: THE ACTIVITY OF THE INDEPENDENT
SMALLHOLDER'S PARTY IN SZEGED
(1944 - 1947)

For a while in autumn 1944 Szeged was the political centre of the liberated areas. At the beginning of December 1944 the Hungarian National Independence Front, the coalition of the democratic parties was founded here. One of these parties was the Independent Smallholder's Party composed of the majority of peasants, the reorganization and activity of which had national significance. At that time the cooperation of coalition parties was still almost undisturbed. But since the spring of 1945 a controversy among the parties both over national and local politics was getting under way and increasing. The controversy in Szeged became even more serious because the local party organization got under right-wing, anticommunist leadership. Since then the political life of the town was characterised by a strong opposition and struggle between the Independent Smallholder's Party and the Left - mostly the local communists.

During the elections of 1945 the Smallholder's Party won a landslide victory in Szeged compared with the votes on the national level. The paper gives a detailed analysis of the data of the elections and points out that the margin of 62 % was mostly cast by the peasants living in the surrounding villages. After this - in harmony with the national political processes - the paper describes the local political battles in 1946, the party's different fields of activity, the changes and contradictions within the party.

Owing to the more and more radical attacks of the Left Bloc by the year 1946 the party passed over to the defensive, but it still held important positions and had great influence on public opinion. But in spring 1947 the Hungarian Communist Party - making use even of administrative means - dealt the party decisive blows. Consequently the party organization broke up in Szeged too, and gained 3,9 % during the 1947 elections. The peasant masses which helped the party's victory in 1945 now did not support the Left but mostly voted for the right-wing oppositional parties, after all they deprived the democratic coalition of their political support.

Ласло Ковач:

Деятельность Независимой партии мелких землевладельцев
в Сегеде
/1944-1947/

Осенью 1944 г. некоторое время Сегед был политическим центром освобожденных территорий. В начале декабря 1944 г. здесь был основан Венгерский Национальный Фронт Независимости, коалиция демократических партий. Одной из этих партий была Независимая партия мелких землевладельцев, объединяющая большую часть крестьянства, реорганизация и деятельность которой таким образом имели всевенгерское значение. В это время коалиционное сотрудничество еще считалось почти беспрепятственным. Но с весны 1945 г. возникли и углублялись противоречия между партиями и на сегедском и на всевенгерском уровне. Этому последнему способствовал еще тот факт, что местная партийная организация попала под правое, антикоммунистическое руководство. С тех пор политическая жизнь города характеризовалась резким антагонизмом и борьбой между Независимой партией мелких землевладельцев и левыми силами - главным образом местными коммунистами.

На сегедских выборах 1945 г. Партия мелких землевладельцев одержала победу еще в большем масштабе, чем на всевенгерских выборах. В статье всесторонне анализируются результаты выборов и показывается, что 62 процентная пропорция голосов была достигнута прежде всего в результате голосов загородных крестьян. После этого в статье - в тесной связи со венгерскими политическими процессами - показана местная политическая борьба 1946 г., разные области деятельности Независимой партии мелких землевладельцев, изменения и противоречия вне партии.

Вследствие все более и более радикальных нападков левых сил к концу 1946 г. активность партии несколько сократилась, но все-таки она имела значительные позиции и оказывала большое влияние на общественную жизнь. Но весной 1947 г. Венгерская коммунистическая партия, используя и административные средства, нанесла решительный удар Партии мелких землевладельцев.

Так сегодская организация также распалась, и на выборах 1947 г. партия получила 3,9 % голосов. А крестьянские массы, способствовавшие победе партии в 1945 г., теперь крепили не левые силы, а в большинстве голосовали за правые, оппозиционные партии, в конечном счете они отказали в политической поддержке демократической коалиции.

JÓZSEF HARANGOZÓ

Die Fragen der überberuflichen Ausschüsse und der Gebietspolitik

Bevor auf inhaltliche Fragen eingegangen wird, sei zunächst die Bezeichnung "überberuflicher Ausschuß" geklärt, die im internationalen Maßstab weniger bekannt ist. Überberufliche Ausschüsse sind Gebietsorgane der Gewerkschaften auf unterer Ebene mit überberuflichem Charakter. Das Statut der Ungarischen Gewerkschaften besagt: "Ein überberuflicher Ausschuß kann aufgrund der Entscheidung und unter der Anleitung eines Komitaterates, des Budapest Rates der Gewerkschaften in Städten, in den Bezirken von Budapest bzw. in Großgemeinden vorzugsweise in solchen Gebieten, wo sich Großbetriebe, Betriebe, Institutionen und Ämter befinden, ins Leben gerufen werden." Demzufolge sind die überberuflichen Ausschüsse nicht generell ausgebaut, das heißt sie gibt es nicht in jedem Wohngebiet. Die vorliegende Studie behandelt einerseits diese Frage, nämlich die Notwendigkeit eines weitreichenden Ausbaus der überberuflichen Ausschüsse, andererseits werden die Fragen der Gebietspolitik, die Zusammenhänge von Gewerkschaften und Gebietspolitik, die Rolle und das Ansehen der überberuflichen Ausschüsse erörtert. Weiterhin ist Gegenstand, wie sich die Interessenvertretung als eine der Hauptaufgaben der Gewerkschaften in der gebietspolitischen Arbeit manifestiert; die Zusammenarbeit und Verbindung zwischen den unteren Organen der Staatsmacht bzw. der Staatsverwaltung, den Räten und den überberuflichen Ausschüssen; wie und in welcher Form die in einzelnen Wohngebieten organisierten Arbeiter über die überberuflichen Ausschüsse an der Gestaltung und Begutachtung lokaler Siedlungsentwicklungskonzeptionen und Gebietsentwicklungspläne beteiligt sind.

Йожеф Харангозо:

Городские и районные профсоюзные комитеты и вопросы
политики развития территории

Прежде чем остановиться на вопросах, касающихся содержания, нужно пояснить само название "городской и районный профсоюзный комитет", потому что оно малоизвестно в международном масштабе. Городской или районный профсоюзный комитет является профсоюзной организацией низшего уровня. По уставу Венгерских Профсоюзов "в городах, в районах Будапешта, в селах и прежде всего в местах, где находятся крупные заводы, фабрики, учреждения, по решению и под руководством областных или будапештских советов профсоюзов могут создаваться городские и районные комитеты." На базе этого такие комитеты не создавались на всех местах. В статье рассматриваются следующие вопросы: необходимость создания таких комитетов; политика развития территории; роль и авторитет городских и районных профсоюзных комитетов; каким образом защита интересов как одна из главных задач профсоюзов проявляется в работе в области политики развития территории на низшем уровне. В статье также говорится о сотрудничестве между государственными органами, советами и городскими или районными профсоюзными комитетами на низшем уровне. Каким образом организованные рабочие принимают участие в формировании и оценке местной концепции и планов развития территории.

Tartalomjegyzék

Kovács László: A Független Kisgazdapárt tevékenysége Szegeden /1944-1947/	3. old.
Harangozó József: A szakmaközi bizottságok és a területpolitika kérdései	181. old.
Rezümék	210. old.

F.k.: Dr. Leindler László tud. rektorhelyettes.

Készült a JATE Sokszorosító Üzemében Szeged.

Engedélyszám: 47/87.

Méret : B/5.

Példányszám: 300.

F.v.: Lengyel Gábor.

**A JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS TANSZÉKE ACTÁINAK**

megjelent számai:

Tom. IV. (1967): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok szerepe a magyar népi demokratikus forradalom kibontakozásában 1944—1945.

(ЯНОШ РАЦ: Роль заводских комитетов в ходе венгерской народной демократической революции 1944—1945.), pp. 3—22.

ÖRDÖGH PIROSKA: Törekvés az antifasiszta munkásegység létrehozására a MÉMOSZ 1936. évi országos kongresszusán és XVIII. köldöttgyűlésén.

(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Стремление создать единый антифашистский рабочий фронт на XVIII. съезде профсоюза строительных рабочих в 1936. г.), pp. 25—54.

Tom. V. (1967): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903-as kongresszusának előzményeihez.

ЛАЙОШ ВАРГА: К предистории съезда 1903 года Социал-Демократической Партии Венгрии), pp. 3—20.

FEHÉR ISTVÁN: A szegedi munkásság szerkezeti helyezete a felszabadulás első éveiben.

(ИШТВАН ФЕХЕР: Организации сегедских рабочих в первые годы после освобождения. pp. 23—41. Д. Н. ЩЕРБАКОВ: В. И. ЛЕНИН — организатор и руководитель первой абшрисской марксистской политической газеты «Инкра»), pp. 45—60.

Tom. VI. (1968): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok harca az infláció ellen, a stabilizációért.

(ЯНОШ РАЦ: Борьба заводских комитетов против имфляции за стабилизацию), pp. 3—46.

Tom. VII. (1969): FARKAS JÓZSEF: Az 1896—97-es pártszakadás és Várkonyi István fellépése.

(ЙОЖЕФ ФАРКАШ: Раскол в Социал-Демократической Партии Венгрии в 1896—1897 гг. и выступление Иштвана Варкони), pp. 3—26.

SZABÓ ISTVÁN: A szegedi ipar fejlődésének új vonásai 1956 után.

(ИШТВАН САБО: Новые черты развития сегедской промышленности после 1956. г.), pp. 29—54.

VARGA LAJOS: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt.

(ЛАЙОШВАРГА: Великая Октрябрьская Социалистичекая Революция и Социал Демократическая Партия Венгрии), pp. 57—72.

Tom. VIII. (1970): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt választójogi tatikájának ellenzéki bírálata 1906. április—1908. április.

(ЛАЙОШ ВАРГА: Критика оппозиции об избирательной тактики Социал-Демократической Партии Венгрии), 2—63.

Tom. IX. (1971): FARKAS JÓZSEF: Az 1898-as „rabszolgatörvény” és a Bánffy-kormány más „törvényes” intézkedései a szocialista szervezkedés visszaszorítására.

(ЙОЖЕФ ФАРКАШ: «Закон о рабстве» от 1898 г. и другие «законные» мероприятия правительства Банфи против социалистической агитации.)

ÖRDÖGH PIROSKA: A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség állásfoglalása a fasizmus és a háború elleni harc kérdésében a harmincas évek elején.

(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Основные взгляды Международного Союза Профсоюзов (МСП) в вопросах борьбы против и фашизма и войны в начале 30-ых годов.)

Tom. X. (1971): SZABÓ ISTVÁN: A viharsarki szegényparasztság harca a földreformért, a birtokok igénybevételeért és felosztásáért.

(ИШТВАН САБО: Борьба крестьянской бедности за аграрную реформу и за раздачу крупных поместий в южно-восточной Венгрии 1945—1947 гг.)

Tom. XI. (1973): RÉTI R. LÁSZLÓ: A Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Rt. a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság időszakában (1918—1919).

(ЛАСЛО Р. РЕТИ: Металлургических комбинат нестности Римамурань—Шальготаря в период буижу азн но-демократический революции и венгерцкой советской республики 1918—1919.)

CSÉPÁNYI DEZSŐ: A Hivatásszervezet története 1938—1939.

(ДЕЖЕ ЧЕПАНИ: История организации «Призвание» в 1938—1939 гг.)

Tom. XII. (1973): NAGY LÁSZLÓ: A Francia Kommunista Párt harca Algéria függetlenségéért.

(ЛАСЛО НАДЬ: Борьба КПФ за независимость Алгрии.)

KANYÓ FERENC: Az Igazoló Bizottságok tevékenysége 1944—1945-ben Szegeden és Csongrád megyében (1944 vége—1945 nyara).
(ФЕРЕНЦ КАНЬО: Деятельность проверочных комиссий в Сегеде и Чонградской области конец 1944. г.—лете 1945 г.)

Tom. XIII. (1974): NAGY LÁSZLÓ: A francia munkásmozgalom és az algériai nemzeti mozgalom kapcsolatáról a két világháru között.
(ЛАСЛО НАДЬ: Замечания к отношениям французского рабочего движения и алжирского национального движения между двумя мировыми войнами.)

ÖRDÖGH PIROSKA: Törekvések antifasiszta egységfront megteremtésére Magyarországon 1934-ben.
(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Стремление создать антифашистский единый фронт в Венгрии в 1934.)

Tom. XIV. (1975): NAGY LÁSZLÓ: Az algériai háború és a kommunista—szocialista együttműködés lehetősége az 1956. januári választások után.
(ЛАСЛО НАДЬ: Алжирская война и возможности сотрудничества социалистов и коммунистов после выборов и 1956-го года.)

BELÉNYI GYULA: A termelőszövetkezeti mozgalom története Szegeden és a szegedi járásban 1948—1953).
(ДЮЛЯ БЕЛЕНИ: История коллективизации сельского хозяйства в г. Сегеде и Сегедском районе 1948—1953 гг.)

Tom. XV. (1978): NAGY LÁSZLÓ: A nemzeti felszabadító mozgalom problémái Algériában 1942—1947.

LÁSZLÓ NAGY: Les problèmes du mouvement national algérien 1942—1947.)

FARKAS JÓZSEF: Az ipari és mezőgazdasági munkásság szakmai szervezkedése és bérharc 1896—1897-ben.
(JÓZSEF FARKAS: Les mouvements syndicalistes et revendicatifs des travailleurs industriels et agricoles dans les années 1896—1897.)

Tom. XVI. (1979): FISCHER FERENC: A chilei hadsereg és a német katonai befolyás (1886—1914).

(FERENC FISCHER: El ejercito chileno y la influencia militar Alemana 1885—1914.)

NAGY LÁSZLÓ: Az öntudatra ébredés kezdete: antikolonialista erők Algériában az 1920-as években.

(LÁSZLÓ NAGY: Aux origines du mouvement national algérien.)

Tom. XVII. (1981): NÉMETH ISTVÁN: Az Olasz Kommunista Párt harca a munkás-akcióegységért, a demokratikus megújulásért.

(ИШТВАН НЕМЕТ: Борьба Итальянской коммунистической партии за единство действий рабочих, демократическое обновление.)

FÁBIÁN GYÖRGY: A népfront szerepe az európai népi demokratikus forradalomban.

(GYÖRGY FÁBIÁN: The role of the popular front in the European popular democratic revolutions.)

Tom. XVIII. (1981): Az Odesszai Állami Egyetem Tudományos Kommunizmus Tanszéke és a Szegedi Tudományos Szocializmus Tanszéke közös tanulmánygyűjteménye

(Совместный сборник статей кафедры научного коммунизма Одесского государственного университета и кафедры научного социализма Сегедского университета.)

Tom. XIX. (1984): TALEB BENDIAB, J. NAGY LÁSZLÓ: MAGHREB-TANULMÁNYOK (Etudes sur le Maghreb)

MAJSA JÓZSEF: A Francia Kommunista Párt munkásegység politikája 1944—47. (La politique d'unité ouvrière du Parti Communiste Français 1944—1947.)

Tom. XX: (1985) JÓZSEF GÉCZI: Einige Fragen der Veränderung und der Entwicklung der Sozialismusaffassung im Spiegel der ungarischen Parteidokumente

LÁSZLÓ J. NAGY: Einige Probleme der gesellschaftlichen Entwicklung in Algerien

MAGDOLNA MICHELLER: Die jugendpolitischen Bestrebungen der USAP (1957—1984)

ISTVÁN SZABÓ: Die produktionsgenossenschaftliche in Ungarn

DR. PHIL. JÜRGEN TRINKUS: Herausbildung und Reproduktion der Klasse der Genossenschaftsbauern in der DDR

PROF. DR. sc. HARRI WIEDERHÖFT/DR. PHIL. JÜRGEN WAIDEMENN: 35 Jahre DDR—35 Jahre Erfolge bei der Durchsetzung der Gleichberechtigung der Frau

RICHARD WUNDRAK, FRANZ STEPANEK, PETER PHILIPP: Aspekte der Wirtschaftsbeziehungen Schwedens mit den Entwicklungsländern